

SUPER(POLIITTINEN) MARIO JA VAIHTOEHDOTON EURO

Miten yhteisvaluutta euro depolitisoitui eurokriisin aikana?

Pro gradu -tutkielma

Joonas Huhtaniemi

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Valtio-oppi

2022

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: SUPER(POLIITTINEN) MARIO JA VAIHTOEHDOTON EURO - Miten yhteisvaluutta euro depolitisoitui eurokriisin aikana?

Tekijä: Huhtaniemi Joonas

Oppiaine: Poliittikatieteet, valtio-oppi

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 78

Vuosi: 2022

Tiivistelmä

Tutkielman tavoitteena on tarkastella yhteisvaluutta euron depolitisoitumista eurokriisin aikana. Erityisenä mielenkiinnon kohteena on Euroopan keskuspankin entisen pääjohtajan Mario Draghin viralliset puheet, joiden myötä euron ympärille on muodostunut vaihtoehdottomuuden ilmapiiri. Huomio tässä tutkielmassa keskittyy siihen, miten yhteisvaluutta euro on depolitisoitunut eurokriisin aikana.

Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu depolitisoitumisen teoriasta. Sen avulla voidaan tutkia tarkoituksellisesti tuotettuja, mutta usein kyseenalaistamattomia yhteiskunnallisia merkitysrakenteita. Depolitisointia voidaan ymmärtää poliittisen hallinnan strategiaksi, jonka avulla voidaan muodostaa vaihtoehdottomalta näyttäytyviä ja hegemonisia merkitysrakenteita. Depolitisoinnin myötä poliittinen vastuu voidaan häivyttää demokraattisen tilivelvollisuuden ulottumattomiin sekä rakentaa näennäisiä konsensusia poliittisesti vaikeista kysymyksistä. Tutkielman poliittikäsitys seuraa konfliktiperspektiivistä tulkintaa, jonka mukaan politiikan olemassaolo edellyttää konfliktia ja kiistaa.

Yhteisvaluutta euron yhteydessä vaihtoehtojen puute ja näennäinen konsensus ovat rakentuneet eurokriisin aikana, jonka jälkeen euroalueen taloudellinen kehitys on ollut vaisua. Euroopan keskuspankki on joutunut harjoittamaan epätavanomaista rahapolitiikkaa, ja epäluottamus jäsenmaiden välillä on kasvanut. Näistä syistä huolimatta yhteisvaluutta euron asema taloudellisen integraation edistäjänä on vakiintunut ja muodostunut vaihtoehdottomaksi.

Tämä tutkielma on muodoltaan laadullinen, jonka aineisto koostuu Euroopan keskuspankin entisen pääjohtajan Mario Draghin virallisista puheista vuosilta 2011–2013. Analyysimenetelmänä tutkielmassa on käytetty diskurssianalyysiä, jonka avulla on tutkittu, miten vaihtoehdottomuutta edustavat merkitysrakenteet ovat tuotettu.

Tutkielman tulokset osoittavat, että euron depolitisoituminen on tapahtunut kolmen päädiskurssin myötä. Näitä diskursseja ovat vaihtoehdottomuuden diskurssi, yhteisvastuun diskurssi ja suojelijadiskurssi. Diskurssit kertovat Euroopan keskuspankin olevan poliittisesti aktiivinen toimija, jonka kuvaaminen vain hintavakaudesta huolehtivana instituutiona on harhaanjohtava.

AVAINSANAT: Depolitisoituminen, euro, eurokriisi, Euroopan keskuspankki, Mario Draghi

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. EUOKRIISI JA EUROOPAN KESKUSPANKIN TEHTÄVÄT	5
3. DEPOLITISOITUMINEN	9
3.1 Poliittisen kriteeri ja politisoituminen	9
3.2 Neutralisoinnit ja depolitisoinnit	11
3.3 Poliitiikan toimintaperspektiivi	15
3.4 Depolitisaation kolme muotoa.....	17
3.5 Teoreettisen viitekehyksen yhteenveto.....	21
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	23
4.1 Tutkimuksen aineisto.....	23
4.2 Menetelmä ja analyysi.....	25
4.2.1 Diskurssianalyysi tutkimusmetodina	25
4.2.2 Diskurssit ja konteksti	27
4.2.3 Diskurssit vallankäytön välineenä	29
4.3 Tutkielman luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	30
5. VAIHTOEHDOTTOMUUDEN DISKURSSI	33
5.1 Depolitisoitumisen perusta	34
5.2 Peruuttamaton euro.....	36
5.3 Yksi totuus.....	38
6. YHDENTYMISEN DISKURSSI.....	43
6.1 Neutraali talous.....	43
6.2 Integraation henki	46
6.3 Kilpailukyky vai tuottavuuden kasvu	48
7. SUOJELIJADISKURSSI	51
7.1 Tehokkuus ja teknismi.....	51
7.2 Ordoliberalismi ja uusfunktionalismi	53
7.3 Hintavakaus ja vastuupuhe	55
8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	59
8.1 Yhteenveto.....	59
8.2 Teoreettiset johtopäätökset.....	60
8.3 Mitä tulokset kertovat?	63
8.4 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimuksen kehittäminen	65
Lähteet	67

KUVIOT

Kuvio 1. Teoreettinen väylä kohti diskurssia.....21

Kuvio 2. Kontekstin tasot.....27

1. JOHDANTO

Pro-gradu tutkielmani aihe on yhteisvaluutta euro ja sen depolitisoituminen eurokriisin aikana. Tutkimuskysymykseni on: miten yhteisvaluutta euro depolitisoitui eurokriisin aikana? Tutkimukseni aineistona ovat Euroopan keskuspankin pääjohtajan Mario Draghin puheet vuosina 2011–2013.

Teoreettinen viitekehyseni on rakentunut depolitisoitumisen käsitteen ympärille. Tämän käsitteen avaamiseksi perehdyn teoriaosuudessa poliittisen käsitteeseen ja siitä johdettavaan depolitisoitumiseen. Depolitisaation tutkimuksella pyritään usein paljastamaan yhteiskunnassa piileviä eri asteisia vaihtoehdottomuuksia ja purkamaan välttämättömyyksiä esitettyjä merkitysrakenteita. Teoreettisen pohjan näille käsitteille muodostavat Carl Schmittin (1888–1985) ajattelu, jonka avulla pyrin ymmärtämään erityisesti politisoitumisen ja depolitisoitumisen välistä suhdetta ja ontologiaa. Tähän soveltuu Schmittin tunnetuksi tekemä ystävä ja vihollinen -asettelu (*Freund und Feind*), jonka tarkoitus on kuvata konfliktiin sisältyvää intensiivisyyden astetta. Depolitisaation käsitettä ja selitysvoimaa lähestyn myös politiikan toimintaperspektiivin myötä, jonka mukaan politiikka on jatkuvaa kamppailua valtaosuuksista ja niiden hallinnasta.

Analyysiä tukevat hallinnollinen, yhteiskunnallinen ja diskursiivinen depolitisaatio, joiden avulla pyrin jäsentämään ja tulkitsemaan depolitisaatiota tarkemmin. Hallinnollisella depolitisoitumisella kuvataan usein depolitisaation keinoja, jotka pyrkivät siirtämään poliittista valtaa kansalaisilta erilaisille asiantuntijoille tai instituutioille. Yhteiskunnallinen depolitisaatio puolestaan viittaa käytäntöihin, jotka rajaavat tärkeitä poliittisia kysymyksiä pois julkisesta keskustelusta. Diskursiivinen depolitisaatio havainnoi erityisesti niitä puheen sisältöjä, jotka luovat esitetyn asian ympärille välttämättömyyksiä ja vaihtoehdottomuuksia. Yhteinen laajempi nimittäjä näille lähestymistavoille on depolitisaation ymmärtäminen poliittisen hallinnan strategiana.

Tutkielmani teoriaan pohjautuen politisoiminen tai poliittinen hallinta ei ole varattu vain ammattipoliitikoille, vaan ne voidaan nähdä laajempina ontologiana ja toimintana. Siellä missä on konflikti, on olemassa myös politiikkaa. Keskeistä onkin tavoittaa, milloin jokin asia on politisoitunut ja millaista poliittista toimintaa siitä on seurannut. Tämän avulla myös depolitisoituminen voidaan yhdistää erilaisiin yhteiskunnallisten rakenteiden ja poliittisen hallinnan muutoksiin. Laajempina ilmiönä depolitisaatiota onkin tutkittu 1990-luvulta alkaen (ks.

esim. Burnham 2001, 2014; Flinders & Buller 2006; Jenkins 2011; Jessop 2014; Wood & Flinders 2014).

Suomen poliittisessa ilmapiirissä depolitisaatio on näyttäytynyt esimerkiksi sotien jälkeisenä aikana. Aikakausi oli poliittisesti epävarmaa ja ideologisesti värittyä, jolloin myös sisäpolitiikka oli kovaotteista ja epäluottamukseen perustuvaa. Koikkalainen (2019) onkin kirjoittanut vastakkainasetteluista kumpuavan politiikan muuntaminen intressikamppailuksi olleen pitkäjänteistä työtä, jota tekivät niin yhteiskuntatieteilijät kuin poliitikotkin. Keskeinen tavoite oli, että ideologiseen kamppailuun käytettäisiin vähemmän aikaa. Depolitisaation avulla poliittinen konflikti pyrittiin häivyttämään ja ideologioiden vaikutus tekemään mahdollisimman pieneksi.

Depolitisaatio kesytti vasemmistoradikalismia ja toi suomalaiseen politiikkaan vakautta ja ennakoitavuutta. Kuitenkin toimintatapa keskitti valtaa eliiteille ja piilotti päätöksentekoprosesseja kansalaisilta. Poliitikasta katosivat sille ominaiset vastakkainasettelut ja konfliktit, jotka Koikkalaisen (emt.) mukaan loivat tilauksen esimerkiksi SMP:n kaltaisille populistisille liikkeille.

Depolitisaatioon liittyy keskeisenä ajatuksena politiikan häivyttäminen politiikasta ja vuorovaikutuksellisista suhteista. Carl Schmittin poliittisen kriteeriä depolitisoitumisen tutkimuksessa on erityisesti soveltanut belgialainen politiikan teoreetikko Chantal Mouffe, jonka ns. radikaalidemokratian tarkoitus on palauttaa kiista ja kamppailu osaksi poliittista toimintaa. Mouffe onkin tullut tunnetuksi konsensuspolitiikan kriitikkona, joka on kritisoinut vahvasti konsensushakuista Jürgen Habermasia. (Mouffe 1993; Mouffe 2005.) Koikkalaisen (2019) kuvaama konsensushakuinen politiikka on ollut kansainvälinen ilmiö, jonka erityisesti Mouffeen kaltaiset jälkistrukturalistit ovat katsooneet alentavan kansalaisten poliittista potentiaalia ja lisäävän ääriliikkeiden kiinnostuttavuutta (Palonen 2008, 221–230).

Tässä tutkielmassa olen erityisesti kiinnostunut soveltamaan depolitisaation teoretisointeja poliittisen hallinnan strategiana ja kamppailuna valtaosuuksista, joiden avulla poliittista muutosvoimaa voidaan rajata. Lähestyn depolitisaatiota strategisena toimintana, joka ilmentää eri asteisten vaihtoehdottomuuksien edistämistä prosessimaisena toimintana. Depolitisaatio voidaan nähdä ongelmallisena strategiana, koska sen avulla vaikeita poliittisia kysymyksiä on mahdollista siirtää demokraattisen tilivelvollisuuden ulottumattomiin sekä luoda vaihtoehdottomia tulkintakehyksiä.

Tutkielmani analyysi tapahtuu diskurssianalyysin avulla, koska olen kiinnostunut niistä puhutun kielen avulla tuotetuista merkityksistä, joita Mario Draghin puheista on tulkittavissa. Puhuttu kieli

on väline, jonka kautta sosiaalista todellisuutta voidaan rakentaa. Raamatullisesti kuvattuna samasta suusta voivat lähteä niin siunaus kuin kirous. Eurokriisin aikana yhteisvaluuttaan kohdistui eksistentiaalinen uhka, joka näyttäytyi pääoman pakona euroalueelta ja valtionlainojen markkinakorkojen huomattavana nousuna. Heinäkuun 26. päivä 2012 Mario Draghi piti puheen, josta on jäänyt elämään erityisesti kolme sanaa ”whatever it takes” (Draghi 2012a). Puheessaan Draghi lupasi Euroopan keskuspankin olevan valmis vakauttamaan markkinat ”tekemällä mitä tarvitaan”. Pian puheen jälkeen valtionlainojen korot lähentyivät euroalueella toisiaan ja eksistentiaalinen uhka euron ympäriltä katosi. Myöhemmin Mario Draghiin onkin liitetty kertomus euron pelastajasta (ks. esim. Välimäki 2019).

Tästä syystä mielenkiintoni kohdistuu Mario Draghiin Euroopan keskuspankin pääjohtajana ja merkittävänä vallankäyttäjänä euroalueella. Hänen puheillaan on katsottu olevan merkittävä rooli eurokriisin hallinnassa, jonka vuoksi tutkimusasetelmani on hedelmällinen diskurssien tutkimukselle.

Kirjoittaessani tätä tutkielmaa Mario Draghin kuuluisista sanoista on kulunut kohta kymmenen vuotta. Kuluneet vuodet eivät ole osoittaneet sisälsivätkö nuo kolme sanaa kirouksen vai siunauksen, mutta poliittinen keskustelu yhteisvaluutan tulevaisuudesta on taantunut. Ajoittain euroalue ja Euroopan unioni ovat vaikuttaneet hyvinkin yhtenäisitä, kuten keväällä 2022 olemme saaneet huomata Venäjän aloitettua hyökkäyssodan Ukrainaa vastaan. Mutta myös vaikeuksia on ollut, joista todistavat Schengen-kriisi, Iso-Britannian EU-ero ja Euroopan keskuspankin haasteet saavuttaa hintavakaus euroalueella. Viimeiseen vaikeuteen viitaten, onkin mielenkiintoista, miksi poliittinen keskustelu yhteisvaluutan tulevaisuudesta on taantunut ja euron tulevaisuus näyttäytyy epävakaana mutta vaihtoehdottomana.

Eurokriisin syitä ja seurauksia on tutkittu paljon (ks. esim. Hjertaker & Tranöy 2021; Stiglitz 2020; Suomen Pankki 2020 & Hetemäki 2015). Poliittikkatieteellistä depolitisaation tutkimusta Euroopan unionin ja Euroopan keskuspankin toimista ovat tehneet esimerkiksi Börzel & Risse (2017), jotka katsovat EKP:n poikkeuksellisten toimenpiteiden lisännen ylikansallista päätäntävaltaa. Kirjoittajat katsovat tämän tapahtuneen depolitisaation avulla, joka on lopulta johtanut ongelmiin eurooppalaisessa integraatiossa. Fusco & Zivanaris (2021) ovat soveltaneet Carl Schmittin teoreettisia työkaluja ja depolitisaatiota Euroopan integraation tutkimuksessa, jonka mukaan depolitisoinnin myötä eurooppalaisen yhdentymisen sielu on kadotettu. Tutkimusten johtopäätösten voidaankin katsoa tukevan Chantal Mouffen (ks. esim. 1993) teoriaa, jonka mukaan todellinen yhdentyminen tapahtuu erottamisen kautta.

Yhteisvaluuttaan kohdistuvan vaihtoehtomuuden katson muodostavan aukon eurokriisiin ja depolitisaation tutkimuksessa. Tutkimusasetteluni sivuaa edellä mainittuja tutkimuksia, jotka ovat havainnoineet Euroopan unionin toimielinten käyttäneen depolitisaatiota ylikansallisen päätäntävallan kasvattamiseen. Tämä tutkielma on kuitenkin rajattu tarkasti koskemaan yhteisvaluutta ja selvittämään miten vaihtoehtomuuden rakenteet ovat euron ympärille rakentuneet. Tutkielman motiiviksi ja lähtökohdaksi tunnistan huolen Euroopan yhtenäisyydestä ja niistä uhista, jotka eurooppalaista integraatiota uhkaavat.

Tämän tutkielman tarkoitus ei ole osoittaa vaihtoehtoa eurolle, vaan tutkia, miten eurosta on tullut vaihtoehdoton ja millaisia johtopäätöksiä siitä voidaan tehdä politiikan teorian avulla. Tutkielmani on luonteeltaan laadullinen, joten sen tarkoitus ei ole vastata tutkimuskysymykseen absoluuttisena totuutena, vaan esittää tieteellisen teorian ja metodin avulla muodostettu aineistoon pohjautuva perusteltu tulkinta.

Johdannon jälkeen tutkielman rakenne koostuu luvuista 2 ja 3, joista ensimmäisessä tutustutaan tiiviisti eurokriisiin ja käydään läpi Euroopan keskuspankin toimivaltuudet sekä toimenpiteet, joita EKP suoritti kriisin aikana. Teatterimetaforaan hyödyntäen luvun 2 tarkoitus on esitellä näyttämö ja pääosan esittäjä. Luvussa 3 perehdytään depolitisoitumisen teoriaan, jonka tarkoituksena on esitellä pääosan esittäjän väline eli depolitisaatio. Analyysissä lähestynkin depolitisaatiota laajana ja moniulotteisena ilmiönä, jonka pyrin rajaamaan tehokkaasti. Kari Palosta (2007, 76) seuraten poliittisen kriteerin ja politiikan toimintaperspektiivin yhdistäminen yhdeksi kokonaisuudeksi ei ole järkevää, joten teoretisoinnissa niiden tarkoitus on tuottaa ontologista toisiaan täydentävää lisäarvoa.

Luvussa 4 esitellään aineisto ja metodi, jotka ovat tutkijan välineitä analysoida näytöstä. Lisäksi käsittelen tutkielman luotettavuutta ja tutkimusetiikkaa. Tässä tutkielmassa pyrin havainnollistamaan tutkimuksen tuloksiin johtaneita havaintoketjuja aineistosta nostetuilla esimerkeillä, jotka sidon teoriaan ja metodologiaan. Tarkastelen myös kriittisesti omaa tutkijapositioniani. Luvuissa 5, 6 ja 7 esitellään tulokset, joita aineistosta on nostettu. Tulosluvut ovat jaettu kolmeen diskurssiin, jotka ilmaisevat depolitisaatiota kuvaavia merkitysrakenteita. Nämä kolme diskurssia ovat jaoteltu niitä tarkentaviin elementteihin, joiden tarkoituksena on kuvata laajemmin diskurssin sisältöä ja esitellä tuloksia. Analyysissä pyrin olemaan mahdollisimman selkeä ja johdonmukainen. Luvun 8 tarkoitus on vetää nämä tulokset yhteen eli muodostaa johtopäätökset ja pohtia niiden merkitystä.

2. EUROKRIISI JA EUROOPAN KESKUSPANKIN TEHTÄVÄT

Tutkielmani etsii vastausta kysymykseen, miten yhteisvaluutta euro depolitisoitui eurokriisin aikana. Eurokriisi on tutkielmani keskeinen näyttämö, jonka aikaisten tapahtumien katson luoneen vaihtoehdottomuutta yhteisvaluutan ympärille. Tutkielmassani olen erityisesti kiinnostunut Euroopan keskuspankin toiminnasta eurokriisin aikana, joten on tärkeä perehtyä siihen toimintaympäristöön, jossa EKP Mario Draghin johdolla toimivat. Eurokriisin perimmäisiksi syiksi on esitetty euroalueen reunavaltioiden kuritonta taloudenpitoa, globaalien finanssimarkkinoiden integraatiota kuin myös perustavanlaatuisesti toimimatonta euroaluetta. (ks. esim. Stiglitz 2020, Hetemäki 2015, Hale & Obstfeld 2014). Se missä suhteessa näitä tekijöitä painottaa riippuu näkökulmasta ja kontekstista, mistä kriisiä tarkastelee. Tässä tutkielmassa en etsi tyhjentävää selitystä eurokriisin syille, enkä käy kriisin vaiheita läpi järjestelmällisesti. Sen sijaan pyrin hahmottamaan tiiviin viitekehyksen, sille markkinaympäristölle, jossa EKP on kriisin aikana toiminut.

Tutkielmani aineisto sisältää runsaasti viitteitä Euroopan keskuspankin toimivaltuuksiin, joten ne tehtävät, jotka EKP:lle ovat Maastrichtin sopimuksessa (1992) myönnetty on tärkeä esitellä tutkielman taustoituksen yhteydessä. Eurokriisin aikana EKP on myöntänyt tehneensä poikkeuksellisia toimenpiteitä ja harjoittaneen epätavanomaista rahapolitiikkaa. Nämä toimenpiteet sisältyvät aineistooni ja ovat tärkeässä roolissa varsinaisessa analyysissä. Epätavanomainen rahapolitiikka on myös synnyttänyt keskustelua Euroopan keskuspankin mandaatista ja sen legitimitetistä. Erityisen kiinnostunut olen siitä, millaiseksi EKP itse mandaattinsa määrittää ja mitkä ovat EKP:n näkökulmasta ne tahot, jotka keskuspankin toimivallan vahvistavat.

Vuonna 2010 maailmanlaajuisista finanssikriisiä seurasi euroalueen velkakriisi, joka julistettiin lopullisesti päättyneeksi vuonna 2017 (Etila 2017). Eurokriisi lähti liikkeelle Kreikasta, josta se levisi myöhemmin euroalueen tulevaisuutta koskeväksi systeemikriisiksi (Suomen Pankki 2020). Galina Hale ja Maurice Obstfeld (2014) ovat tulkinneet eurokriisin saaneen alkunsa euroalueen reunamaiden kuten Kreikka, Irlanti, Portugali, Espanja ja Kypros joukkovelkakirjojen riskilisien kapenemisesta, joka johti liialliseen velkaantumiseen ja luottoekspansioon.

Hetemäen (2015, 35) mukaan Euroopan talous- ja rahaliiton ja Euroopan keskuspankin perustaminen (1999) kasvattivat luottamusta euroalueen reunavaltioiden pankkijärjestelmää

kohtaan, jonka seurauksesta euroalueen ydinmaiden pankit olivat valmiita rahoittamaan reunavaltioiden pankkeja alentuneilla ehdoilla. Euroopan keskuspankki omaksui linjan, jonka mukaan pankit olivat vakuuksia vastaan oikeutettuja keskuspankkirahoitukseen riippumatta pankkien luottokelpoisuudesta. Tämä johti reunamaiden pankkisektorin luotonannon kevenemiseen, joka lisäsi merkittävästi kyseisten valtioiden yritysten ja kotitalouksien velkaantumista.

Kriisin käynnistyttyä reunavaltioiden ylivelkaantunut pankkisektori tuli riippuvaisemmaksi Euroopan keskuspankin rahoituksesta ja pankkien välinen markkina alkoi kiristyä. Tämä puolestaan lisäsi valtioiden riippuvuutta kansallisesta pankkisektorista, joka yhdessä alentuneen kotimaisen kysynnän ja budjettivajeiden kanssa johtivat reunavaltioiden velkakirjojen korkojen nousuun, jonka seurauksena markkinat kyseenalaistivat euroalueen tulevaisuuden. (Hetemäki 2015, 18.)

Eurokriisin seurauksesta Euroopan keskuspankki ajautui tilanteeseen, jossa pääomat alkoivat vetäytyä euroalueelta ja reunavaltioiden takaisinmaksukyky kyseenalaistettiin. Tässä kiristyneessä markkinaympäristössä EKP:ltä vaadittiin vakauttavia toimenpiteitä, jotka palauttaisivat luottamuksen euroalueen tulevaisuutta kohtaan.

Euroopan keskuspankin päätehtävänä euroalueella on rahapolitiikan hallinnointi ja hintavakauden säilyttäminen. Ohjauskoron avulla EKP lainaa rahaa euroalueen pankeille, jotka käyttävät sitä liiketoimintaansa. Tällä tavalla EKP seuraa rahamäärän kehitystä ja pyrkii pitämään inflaation aisoissa. (EKP 2022.) Keskipitkän aikavälin tavoite on pitää inflaatio mahdollisimman lähellä 2 %, mutta väliaikaisesti se voi ylittää tai alittaa määritetyn tavoitteen (Euro & Talous 2021). Tästä syystä olen analyysissä kiinnittänyt tarkasti huomiota puheisiin, jotka käsittelevät hintavakautta euroalueella.

Euroopan keskuspankin (EKP) mandaatti ja rahaliiton rakenne institutionalisoitiin Maastrichtin Sopimuksessa 1992. Rakenne perustui Euroopan komission entisen puheenjohtajan Jacques Delorsin johtaman komitean suunnitelmaan, jonka mukaan rahaliiton jäsenmaiden rahapolitiikka olisi yhteistä, mutta finanssipolitiikka itsenäistä. Rahapolitiikasta sovittiin vastaamaan Euroopan keskuspankki, joka perustettiin 1998. Erityisesti Saksa vaati EKP:n olevan Saksan kansallisen keskuspankin (Bundesbank) kaltainen poliittisesti itsenäinen ja ensisijaisesti hintavakaudesta huolehtiva instituutio (huomioi ordoliberalismi). Keskuspankin itsenäisyys koettiin tärkeäksi, etteivät poliitikot käyttäisi keskuspankkia omien intressiensä edistämiseen. Ronkainen kirjoittaakin EKP:n olleen eurokriisin asti maailman itsenäisin keskuspankki. EKP:n

itsenäisyydelle luotiin kestävä pohja vahvalla mandaatilla, jonka mukaan sen tehtäviä voidaan muuttaa ainoastaan muuttamalla EU:n perussopimuksia. Perussopimusten muuttaminen puolestaan vaatii jäsenmaiden yksimielisyyttä, uuden sopimuksen hyväksymistä kansallisissa parlamenteissa ja jopa kansanäänestyksissä. (Ronkainen 2019, 145–147.)

Maailmanlaajuista finanssikriisiä seuranneen eurokriisin taltuttamiseksi ja sen esiin tuomien ongelmien ratkaisemiseksi, Euroopan keskuspankki on kuitenkin useaan otteeseen joutunut venyttämään alkuperäistä mandaattiaan. Esimerkiksi Börzel & Risse (2017) katsovat EKP:n kriisin aikaisten poikkeustoimien johtaneen päätösvallan keskittymiseen ja kasvattaneen ylikansallisten instituutioiden kuten EU-neuvoston valtaa. Ronkaisen mukaan eurokriisin ratkaisut ovat politisoineet EKP:n, josta todistavat sen konfliktit kriisimaiden, Bundesbankin sekä Saksan ja Ranskan kanssa (Ronkainen 2019, 145). Kysymys siitä, onko EKP toiminut vastoin mandaattiaan ei ole yksiselitteinen, esimerkiksi keskuspankin pääjohtaja Mario Draghi jäähyväispuheessaan korosti, että kaikki ne poikkeukselliset toimet, joita EKP on tehnyt ovat suoritettu sen mandaatin rajoissa. (Draghi 2019.) Tämä tutkielma ei ota kantaa siihen, onko keskuspankki toiminut vastoin mandaattiaan vai ei, mutta lähtee liikkeelle siitä, että sen rooli on 2010-luvulta alkaen muuttunut merkittävästi (Hjertaker & Tranöy 2020, 341–342; Ronkainen, emt; Börzel & Risse 2017).

Seuraavaksi esittelen tiiviisti ne toimet, joiden avulla Euroopan keskuspankki reagoi yhteisvaluuttaan kohdistuneeseen eksistentiaaliseen uhkaan ja finanssi- sekä eurokriisin aiheuttamiin taloudellisiin epävakauksiin. Finanssikriisistä alkaen Euroopan keskuspankki on toteuttanut rahapolitiikkaa epätavanomaisilla toimilla. Näitä ovat kohdennetut pidempiaikaiset rahoitusoperaatiot (Targeted Longer-Term Refinancing Operations, TLTRO), arvopapereiden osto-ohjelmat (Outright Monetary Transactions, OMT) ja rahapolitiikasta ennakoiva viestintä. (Suomen Pankki 2022.)

Kohdennetut pidempiaikaiset rahoitusoperaatiot ovat pitkiä rahoitusoperaatioita, joiden tarkoituksena on saada pankit lisäämään luotonantoaan yksityiselle sektorille. Ne ovat siis talouden elvytystoimia, joiden avulla taloudellista toimeliaisuutta pyritään lisäämään euroalueella. Kevyen rahapolitiikan avulla yritysten ja kotitalouksien lainanhoitokustannukset pyritään pitämään alhaisella tasolla. (Euro & Talous 2019.) Aluksi rahoitusoperaatio oli kohdennettu EKP:n toimesta vain kolme kuukautisiin lainoihin, mutta vuonna 2011 rahoitusoperaatiot olivat laajentuneet jo kolme vuotisiin lainoihin. Tämän seurauksesta osa markkinatarkkailijoista tulkitsi

määrällisen elvytyksen alkaneen (quantitative easing), jonka EKP kuitenkin kiisti. (ks. esim. Hjertaker & Tranöy 2020, 344.)

Velkakirjamarkkinat osoittivat epäluottamuksensa euroaluetta kohtaan 2012, jolloin Italian ja Espanjan velkakirjojen markkinakorot nousivat 6 ja 7 prosenttiin, jonka seurauksesta markkinat kyseenalaistivat kyseisten valtioiden takaisinmaksukyvyyn. Italia ja Espanja ovat euroalueen 3:nneksi ja 4:nneksi suurimmat taloudet, joiden potentiaalinen maksukyvyttömyys uhkasi euroalueen olemassaoloa. Tähän eksistentiaaliseen kriisiin Euroopan keskuspankki reagoi arvopapereiden osto-ohjelmalla (OMT), jonka avulla EKP lupasi pelastaa (bail-out) velkakirjamarkkinat ja tekevänsä mitä tarvitaan ”whatever it takes” euroalueen pelastamiseksi. (Hjertaker & Tranöy 2020, 345; Draghi 2012.) Huomattavaa tässä yhteydessä on, että markkinakorot laskivat jo merkittävästi muutaman viikon sisällä EKP:n lupauksesta, vaikka OMT-ohjelma julkistettiin ja virallistettiin vasta kaksi kuukautta lupauksen jälkeen (Hjertaker & Tranöy 2020, 345). OMT-ohjelmalla tarkoitetaan suoria rahapoliittisia arvopapereiden osto-ohjelmia. Käytännössä tämä tarkoittaa, että EKP lupautui tarvittaessa ostamaan euroalueen jäsenvaltioiden joukkolainoja jälkimarkkinoilta. OMT-ohjelma ei siis ole luonteeltaan markkinaneutraali vaan reagoi yksittäisen jäsenmaan joukkolainoihin, mikäli niiden korot nousevat niin korkealle, että se estää rahapolitiikan välittymisen ko. maahan (Euro & Talous 2020). Tässä yhteydessä on kuitenkin hyvä huomata, että EKP ei ole suorittanut OMT-ohjelman mukaisia velkakirjaostoja.

Euroalueella on vuodesta 2015 harjoitettu määrällistä elvytystä (Quantitative easing), jolla tarkoitetaan rahanmäärän lisäystä omaisuuserien ostojen avulla. Niiden tarkoituksena on ollut tukea euroalueen talouskasvua, jonka myötä inflaatio saataisiin lähemmäksi 2 prosenttia. Omaisuuserien ostojen kautta EKP viestii markkinoille, että sen tarkoitus on pitää euroalueen ohjaukset alhaalla. (EKP 2021.) Finanssi- ja eurokriisin yhteydessä on huomioitava, että muut merkittävät keskuspankit (the Federal Reserve, Bank of England, Bank of Japan) aloittivat määrällisen elvytyksen jo vuonna 2008. On syytä mainita, että pahasti eurokriisistä kärsinyt Kreikka jäi määrällisen elvytyksen ulkopuolelle. Määrällisen elvytyksen on myös katsottu hämärtäneen raha- ja fiskaalipolitiikan välistä erottelua, joten toimenpiteenä se on ollut kiistanalainen. EKP:n mukaan QE:n avulla päästään nopeammin takaisin tavanomaisiin rahapolitiikan toimintamalleihin. (Hjertaker & Tranöy 2020, 346.)

3. DEPOLITISOITUMINEN

Karkeasti tiivistettynä depolitisaatiolla voidaan tarkoittaa eri asteisten vaihtoehdottomuuksien edistämistä yhteiskunnassa. Depolitisoituminen on tärkeä poliittinen teoria, jonka avulla voidaan analysoida eri asteisia poliittisen hallinnan strategioita ja osoittaa yhteiskuntakritiikkiä. Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on soveltaa depolitisaation teoriaa yhteisvaluutta euroon kohdistuvan vaihtoehdottomuuden kontekstissa. Depolitisoitumisen teorian avulla tarkoitukseni on kuvata niitä prosesseja, jotka johtivat nykyiseen vaihtoehdottomuuden ilmapiiriin yhteisvaluutan ympärillä.

Depolitisoitumisen käsitteen taustoittamiseksi on perehdyttävä poliittisen kriteeriin ja politisoitumiseen, jotka luovat teorialle ontologisen pohjan. Tämän taustoituksen toteutan saksalaisen politiikan teoretikon ja oikeusfilosofin Carl Schmittin (1888–1985) teoreettisia työkaluja hyödyntäen. Schmittin ajatusten pohjalta tutustumme neutralisointien ja depolitisoitien maailmaan, jotka luovat teoreettista pohjaa talouden ja depolitisoitumisen välisen dynamiikan tutkimiseen. Tässä teoretisoinnissa Schmitt käyttää vahvan valtion (suvereeni) käsitettä, jonka suhdetta depolitisaatioon hyödynnän Euroopan keskuspankin kontekstissa.

Depolitisoitumisen toiminallisen ulottuvuuden analysoimiseksi hyödynnän Max Weberin (1864–1920) politiikan toimintaperspektiiviä, jonka avulla depolitisaatio voidaan erityisesti kohdentaa poliittisen hallinnan strategiaksi ja välineeksi, jota voidaan hyödyntää kamppailussa valtaosuuksista. Tässä yhteydessä depolitisaatio näyttäytyy erityisesti strategisena resurssina, joka voidaan tarpeen mukaan ottaa osaksi poliittisen toiminnan keinovalikoimaa. Ontologialtaan toimintaperspektiivi sisältää jakaa poliittisen kriteerin määritelmän politiikasta konfliktisena toimintana. Wood & Flinders (2014) ovat jakaneet depolitisoitumisen hallinnolliseen, yhteiskunnalliseen ja diskursiiviseen depolitisaatioon. Tätä jaottelua seuraamalla tarkoitukseni on tarkentaa tutkielmani analyysia ja kuvata depolitisaatiota laajempänä ja moniulotteisempänä ilmiönä, joka sisältää perinteisen hallinnollisen ulottuvuuden lisäksi yhteiskunnallisen ja diskursiivisen ulottuvuuden.

3.1 Poliittisen kriteeri ja politisoituminen

Saksalainen politiikan teoretikko ja oikeusfilosofi Carl Schmitt (1888–1985) määritteli teoksessaan *poliittisen käsite* (1932/2015) poliittisen toiminnan perustana olevan jako ystäviin ja

vihollisiin (*Freund und Feind*), jonka mukaan ei ole olemassa poliittista ilman konfliktia. Carl Schmittin (2015, 30–31) ajatuksissa kaikki poliittinen toiminta voidaan lopulta palauttaa ystävän ja vihollisen väliseen erotteluun. Kyseessä ei ole tyhjentävä määritelmä tai yhteenveto, vaan käsitelmämääritelmä ja kriteeri, johon kaikki poliittiset tarkoitukset voidaan palauttaa. Ilman vastustajaa ei voi olla politiikkaa. Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että Schmitt käsitti politiikan tapahtuvan erityisesti poliittisten yhteisöjen välillä. Näin politiikka liittyy vahvasti kansainväliseen politiikkaan, eikä niinkään poliittisten yhteisöjen sisälle. (Palonen 2008, 223.) Tässä tutkielmassa ymmärrän euroalueen poliittisena yhteisönä, mutta ennen kaikkea itsenäisistä jäsenvaltioista koostuvana poliittisena yhteisönä, jonka sisällä on tilaa intensiivisyydeltään eri asteisille konflikteille. Euroalue ei siis muodosta poliittista tyhjiötä, vaan pikemminkin mahdollisuuden toimia pluralistisen poliittisen toiminnan kenttänä.

Poliittisella toiminnalla on omat kriteerinsä suhteessa muihin inhimillisen ajattelun ja toiminnan alueisiin kuten moraaliseen, esteettiseen ja taloudelliseen. Ystävän ja vihollisen välinen erottelu kuvastaa viimekätistä erottelua, aivan kuten moraalisen alueella hyvä ja paha, esteettisellä, kaunis ja ruma ja taloudellisella tuottava ja tuottamaton. Ystävä ja vihollinen -asettelun tarkoituksena on kuvata yhdistämisen tai erottamisen, assosiaation tai dissosiaation intensiivisyyden astetta. Schmittin mukaan erottelu ystävän ja vihollisen välillä ei kuitenkaan vaadi muiden toiminnanalueiden samanaikaista soveltamista. Toisin sanoen, tämä tarkoittaa, että poliittisen vihollisen ei tarvitse olla moraalisesti paha, eikä esteettisesti ruma; ei edes taloudellinen kilpailija, ollakseen kuitenkin vihollinen. Asia voidaan ajatella myös toisinpäin. Moraalisesti hyvä, esteettisesti kaunis tai taloudellisesti hyödyllinen, ei välttämättä ole ystävä. (Schmitt 2015, 30–32.) Ontologisesti politisoitumista ei voi tapahtua ilman konfliktia ja kiistaa, koska politiikka on siellä missä ovat vastakkainasettelut.

Ystävä ja vihollinen -asettelu kuvastaa politiikan potentiaalista vaarallisuutta. Tämä tarkoittaa, että poliittisen konfliktin äärimmäinen muoto on sota eli taistelu vihollista vastaan. Tästä syystä Carl Schmitt puolustaa vahvaa ja suvereenia valtiota, joka halutessaan on kykenevä päättämään sodasta ja rauhasta. Potentiaalisesta vihollisesta on siis päätettävä, ja se joka vihollisesta päättää on suvereeni. (Schmitt 2015, 38.) Suvereeniin liittyy myös käsitys poikkeustilasta. Suvereenin on oltava kykenevä päättämään poikkeustilasta ja tekemään päätöksiä poikkeustilassa. Päättäessään poikkeustilasta suvereeni päättää myös siitä, vallitseeko sota- tai poikkeustila vai normaalitila, jossa vallitsevat turvallisuus, järjestys ja rauha. (Schmitt 2015, 51.) Talousajattelussa tämä tarkoittaa, että talouden toiminta, joka perustuu tuotantoon ja kulutukseen vaatii normaalitilan.

Normaalit olosuhteet puolestaan vaativat poliittista päätöksentekoa, eli liberalismille tyypillinen talouden erottaminen politiikasta ei ole mahdollinen. Sen sijaan suvereenin on tarvittaessa kyettävä tekemään erottelu talouden ja politiikan välille, koska vain suvereeni kykenee päättämään poikkeustilasta. (Ojakangas 2018, 128–129.) Näin suvereeni kykenee tarvittaessa suojelemaan myös politiikasta aiheutuvilta riskeiltä.

3.2 Neutralisoinnit ja depolitisoinnit

Carl Schmittin (2015) mukaan liberalismi järjestelmällisellä ja erityisellä tavalla muutti, ja teki luonnottomaksi kaikkia poliittisia käsityksiä. Näillä luonnottomilla muutoksilla hän tarkoittaa neutralisointeja ja depolitisointeja, joiden avulla liberaali demokratia on ollut kykenemätön käsittelemään politiikalle olennaisia kamppailuja ja konflikteja.

Carl Schmittin mukaan Euroopan historia voidaan jakaa viiteen hegemoniseen keskusalueeseen, jotka ovat olleet ajalleen hallitsevia tiloja, joista käsin kaikki ongelmat on uskottu ratkeavan. Näitä keskusalueita ovat olleet 1500-luvulla teologinen, 1600-luvulla metafyyminen – jota hän nimittää länsimaisen rationalismin sankariajaksi, 1700-luvulla humanitaarismoraalinen, 1800-luvulla taloudellinen ja 1900-luvulla tekninen. Keskusalueen hegemoniaa Schmitt havainnollistaa esimerkiksi teologisesta keskusalueesta, jolloin vallitseva ajatus oli, että kun teologiset ongelmat laitetaan kuntoon, niin muutkin yhteiskunnan ongelmat ratkeavat siitä käsin. (Schmitt 2015, 94.) 1800-luvun taloudellista keskusalue hegemoniaa Schmitt puolestaan kuvaa taloustieteellisten ratkaisumallien kultakautena, jolloin kaikki yhteiskunnallinen edistys ajateltiin olevan taloudellisen kehityksen ansiota (Schmitt 2015).

Schmittin talouskriitikin avulla (Ojakangas 2018, 119) voidaan erityisen hyvin ymmärtää keskusalueen ongelmaa: talous on yhteismitallista vaihtoa, jossa yhteismitallisuus on sääntö, kun taas elämä on ainakin kaikkien olennaisimpien asioiden suhteen yhteismitatonta. Schmittin mukaan ongelma ei siis ole talous itsessään vaan talouden logiikka, jonka avulla kaikista kysymyksistä pyritään saamaan taloudellisia. Tätä viestiä Schmitt (2015) tehostaa käyttämällä Raamatullista esimerkkiä: mikään laskelma ei anna vastausta kysymykseen Kristus vai Barabbas?

Erityisesti teoksessaan *poliittisen käsite* (2015) Schmitt keskittyy kritisoimaan 1900-luvun teknismin keskusaluetta, joka hänen mukaan on malliesimerkki neutraalisfäärin tavoittelusta ja depolitisoitumisesta. Schmitt kirjoittaaakin tekniikan neutraalisuuden tavoittelun olevan jotain aivan muuta, kuin aikaisempien keskusalueiden neutraalisfäärin tavoittelu. Hänen mukaansa

tekniikka on aina väline ja vaikka juuri siitä syystä jonkin teknisen asian tai keksinnön ajatellaan olevan neutraali, se todellisuudessa on kauttaaltaan poliittinen. Tekniikalla ei ole henkeä, mutta se on väline, jota voidaan käyttää esimerkiksi aseena sodassa. Sota taas on poliittisen kamppailun ja konfliktin äärimmäisin ja brutaalein muoto, joten tekniikan pitäminen neutraalina on Schmittin mukaan mahdotonta. (Schmitt 2015, 99.)

Euroopan historiaa tuleekin Schmittin mukaan lukea näiden edellä mainittujen neutralisointien valossa. Niiden avulla konfliktit ja erimielisyydet ovat pyritty latistamaan kullekin aikakaudelle ominaiselle keskusalueelle ja tässä yhteydessä voidaankin puhua ”ajan hengen” mukaisista suggestioista, jotka ovat toimineet poliittisen hallinnan strategioina. Schmittin mukaan tämä neutralisointien prosessi on jo vuosisatoja noudattanut samaa kaavaa, jossa ensin jokin konflikti neutralisoidaan. Kun se on tehty, siirrytään kohti uutta konfliktia, joka pyritään latistamaan neutraalinsfäärin alaiseksi. (Schmitt 2007, 90; Schmitt 2015, 94.)

Fusco & Zivanaris (2021, 6–8) kuvaavatkin Schmittin ajattelevan Euroopan historiassa olleen syklinen neutralisointiin pyrkivä perusimpulssi, johon nojautuen poliittisen yhdistymisen muotoa koskevat päätökset ovat tehty. 30-vuotisen sodan päättäneen Westfalenin rauhansopimuksen Schmitt katsoo synnyttäneen nykymuotoisen kansallisvaltion, jonka tarkoitus oli päättää vuosia kestänyt sota ja konfliktien sarja. Modernin valtion ajateltiin muodostavan neutraalin kehyksen, jonka sisällä poliittiset kiistat voitaisiin erottaa teologisista. (Schmitt 2006, 140–141.)

Carl Schmittin mukaan valtion tulee olla niin vahva, että se pystyy tekemään erottelun valtion ja talouden välille. Talouden ja valtion välisellä erottelulla on tavoitteena estää poliittisten vastakkainasettelujen vaikuttaminen talouteen (Brunila 2020, 91). Carl Schmittin ajattelu talouden ja valtion välisestä suhteesta on vaikeasti tulkittavista. Yhtäältä valtion pitäisi olla vahva, mutta toisaalta heikko. Valtion tulisi siis olla niin vahva, että talouden itsenäisyys voidaan pitää erillään politiikasta. Tältä osin Schmitt on mahdollista yhdistää uusliberalistiseen/ liberalistiseen talousajatteluun. Kyseisistä suuntauksista poiketen Schmitt ei kuitenkaan pyri erottamaan taloutta ja valtiota, vaan tekemään niiden välille erottelun. Toisaalta valtion liikkumatilaa pitäisi ordoliberalismin hengessä kaventaa perustuslaillisen järjestyksen kautta. (Brunila 2020, 91.)

Carl Schmittin mukaan talous on perusluonteeltaan teknokraattista ja laskelmoivaa. Eikä se sisällä Schmittille tyypillistä ystävän ja vihollisen välistä jakoa, eli luonteeltaan talous on vastakohtaista suhteessa poliittiseen. Tämän poleemisuuden puutteen Schmitt katsoo olevan tyypillistä liberalismille, joka pyrkii korvaamaan poliittisen ”vihollisen” taloudellisella ”kilpailijalla”.

(Schmitt 2015, 28.) Tämä liberalismille tyypillinen mekaanisuus ja poleemisuuden puute johtavat Schmittin ajattelussa vihollisen katoamiseen eli ”lopulliseen” depolitisaatioon. Tämän seurauksena maailmasta muodostuu universaali yhteiskunta, jossa valtiot katoavat ja kansakunnat muodostavat yhden universalistisen ykseyden (Schmitt 2015, 52).

Brunilan (2020, 77) mukaan Schmittin todellinen uhka liberaalissa depolitisaatioissa ei ole yhden universaalisen ykseyden synty, vaan poliittisten vastakkainasettelujen siirtyminen valtiolta yhteiskuntaan. Tämä tarkoittaa, että valtiosta ja yhteiskunnasta tulevat identtisiä, eli valtio menettää poliittisen monopolinsa ja yhteiskunnalliset voimat ottavat valtion haltuunsa. Valtiosta tulee siis alisteinen yhteiskunnallisille ryhmille, jotka voivat hallita ”heikkoa” valtiota omien taloudellisten intressiensä mukaisesti. Schmittin tavoite on vahvistaa valtiota, että se kykenisi hallitsemaan ja estämään politisoitumisen (Brunila 2020, 81).

Kuten tässä tutkielmassa on esitetty Schmittin ystävä ja vihollinen jaottelun on tarkoitus kuvata intensiivisyyden astetta. Mitä intensiivisempi suhde on, sitä suurempi on kuilu ystävän ja vihollisen välillä. Valtion tulisi Schmittin mukaan olla niin vahva, että se pystyy hallitsemaan tätä intensiivisyyden astetta. Koska poliittinen on mahdollista kaikkialla, on valtion tarvittaessa kyettävä suorittamaan depolitisaatio. (Schmitt 2015.) Depolitisaatio on siis itsessään intensiivinen tapa tehdä politiikkaa ja luonteeltaan äärimmäinen vallankäytön strategia (Schmitt 2015, 20).

Brunilan (2020, 87) mukaan Schmitt oikeuttaa talouden depolitisaation valtion auktoriteetilla ja kyvyllä ratkaista ongelmia. Vahva valtio on kykenevä tuomaan vakautta ja luomaan järjestystä ja siksi valtiolla on olennainen rooli vakaan talouden järjestämisessä. Tässä vaiheessa voidaan palauttaa mieleen saksalainen ordoliberalismi ja sen talouden hallinnan ihanteet (Miettinen 2021). Tässä tutkielmassa jo aikaisemmin mainitun saksalaisen ordoliberaalin ekonomin Wilhelm Röpken mukaan juuri talouden tehtävä on suojella yhteiskuntia massademokratian mukanaan tuomilta riskeiltä (Röpke 1969, 97.) Kuten Brunila (2020, 88) kirjoittaa on Schmittin talousajattelussa ordoliberalismiin viittäviä piirteitä.

Tutkielmani kannalta on mielenkiintoista pohtia Hermann Hellerin (1892–1933) analyysiä Schmittin talousajattelusta, jota Heller nimittää autoritääriseksi liberalismiksi (Heller, 2015). Hellerin autoritääristä liberalismia Schmittin kontekstissa on soveltanut muun muassa Wolfgang Streeck, joka vertaa valtion taloudellista roolia Jumalaan kelloseppänä, tämän ordoliberalismiin viittaavan vertauksen tarkoitus on kuvata valtion roolia taloudellisten pelisääntöjen asettajana. Valtio asettaa taloudelle raamit, jonka sisällä se voi toimia vapaasti. Brunila (2020, 89) nostaakin

esille Werner Bonefeldin näkemyksen, jonka mukaan Streeckin analyysi on oivaltava, mutta osittain harhaanjohtava. Bonefeld jakaa Streeckin käsityksen schmittiläisestä valtiosta, joka on samalla heikko mutta vahva. Toisin kuin Heller ja Streeck katsovat Bonefeld ja Brunila kellosepän sijaan valtion olevan aktiivinen toimija, joka tarvittaessa on kykenevä depolitisoimaan talouden sitä uhkaavilta poliittisilta voimilta. Schmittille depolitisaatio on väline, jonka avulla valtion ja talouden välinen erottelu voidaan toteuttaa. Schmittiläinen ihannevaltio pitää siis depolitisaation avulla itsellään oikeuden puuttua talouteen sen itsenäisyyttä suojellakseen. (Brunila 2020, 90; Bonefeld 2017a, 750–753.)

Depolitisaation oikeutusta Schmittin ajattelussa tukee hänen ajatuksensa talouden taipumuksesta tukeutua ulkopuolisiin diskursseihin, kuten etiikkaan. Poliittista valtaa ja auktoriteettia ei voi korvata hyvántahtoisilla säännöillä. Tämä perustuu ajatukseen, jonka mukaan ihminen on ainakin potentiaalisesti ”vaarallinen ja dynaaminen” olento, jonka vuoksi ihmisistä muodostuva yhteiskunta tarvitsee hallitsemista. Talouden ja etiikan liiton vaaroista Schmitt mainitsee imperialismin, jonka aikana inhimillisyyden nimissä oikeutettiin epäinhimillinen riisto ja ”epäihmisten” tappaminen. (Schmitt 2015, 61.)

Taloudellinen konflikti voi siis pahimmillaan johtaa ystävä ja vihollinen asetelun äärimmäiseen muotoon eli sotaan. Schmittin (2015, 55) mukaan ainoa oikeutus sille, että ihmiset tappavat toisiaan on välitön eksistentiaalinen uhka. Tämän mukaan: ”ei ole sellaista rationaalista päämäärää, ei niin oikeudenmukaista normia, ei niin mallikelpoista ohjelmaa, ei niin kaunista ihannetta, ei legitiimiyttä tai legaalisuutta, joka oikeuttaisi ihmiset tappamaan toisiaan”. Sellainen ajattelu, jonka mukaan taloudelliseen kanssakäymiseen tai vaihtoon perustuva yhteiskunta olisi perustavanlaatuisesti sotaa karttava, on Schmittin mukaan virheellistä. Hänen uhkakuvana onkin, että jonakin päivänä sotaan riittää perusteeksi se, että jokin valtio on kyvytön maksamaan velkojaan. (ks. esim. Schmitt 2015, 61; Schmitt 2015, 86). Tärkeä huomio onkin, ettei talous pysty tarjoamaan vastiketta poliittiselle vapaudelle ja riippumattomuudelle, joille ei voida määrittää vaihtoarvoa. Siksi talous ei voi olla kohtalo, sillä silloin talouden kohtalo on muuttua poliittiseksi. (Schmitt 2015, 86.)

Tutkielmani kannalta onkin merkittävä huomio, ettei mikään voi paeta poliittisen logiikkaa. Schmittin poliittisen käsite antaa tässä yhteydessä depolitisaatiolle ontologisen perustan, jonka kautta se ilmenee hallinnan strategiana ja resurssina, jonka suvereeni voi tarvittaessa ottaa käyttöön. Ymmärrän Schmittin kritisoidun 1800-luvun depolitisaatiota, jossa talous erotettiin yhteiskunnasta ja sen ajateltiin olevan neutraalia. Näkemykseni mukaan Schmitt kannattaa

depolitisaatiota hallinnan strategiana, jonka tarkoitus on tarvittaessa tehdä erottelu talouden ja yhteiskunnan välillä. Koska talous on suhteessa etiikkaan, on sillä myös kyky politisoitua yhteiskunnassa, tämän politisoitumisen ja konfliktin hallitsemiseksi Schmitt on valmis käyttämään depolitisaatiota.

3.3 Poliitiikan toimintaperspektiivi

Carl Schmittin ajatusten lisäksi depolitisaatiota voidaan lähestyä Max Weberin (1864–1920) politiikan toimintaperspektiivin avulla, jonka tehtävänä on käsitteellistää politiikan kontekstisidonnaisuutta ja ajallista ulottuvuutta. Carl Schmittin teoretisoinnin myötä olen lähestynyt politiikkaa sen ontologisen perustan kautta, jonka tarkoitus on ollut määrittää poliittiselle kriteeri. Poliitiikan toimintaperspektiivin myötä politiikka käsitetään ensisijaisesti toimintana, jonka kautta voidaan ymmärtää poliittisten toimijoiden käyttäytymistä erilaisissa tilanteissa. (Palonen 2007, 73.) Tästä syystä myös depolitisaatio on ensisijaisesti toimintaa, jonka avulla voidaan rakentaa poliittista valtaa.

Poliitiikan toimintaperspektiivin mukaan politiikkaa on siellä, missä on pelivaraa (chance) päättää toisin. Poliitikassa on siis kyse näiden pelivarojen käytöstä. (Palonen 2020, 191.) Max Weberin politiikkakäsitys perustuu valtaan ja vallankäyttöön, jossa valtaosuuksista kamppailu muodostuu poliittisen toiminnan perusteeksi. Palosen (2003, 172) mukaan juuri valta on Weberille keskeinen käsite, jonka kautta voidaan toimia poliittisesti. Yhteneväisyys Schmittin politiikan tulkintaan syntyy konfliktiperspektiivistä, jonka mukaan politiikkaan sisältyy aina jonkin asteinen konflikti.

Schmittistä poiketen Weber ei kuitenkaan etsi politiikan takaa sitä ohjaavaa dynamiikkaa vaan katsoo politiikkaa toimintana. (Palonen 2007, 69.) Valtaosuudet eivät siis ole luonteeltaan stabiileja, vaan politikoimalla valtaosuuksista kamppaillaan eli niitä hankitaan lisää tai niitä puolustetaan. Saksalainen historioitsija Reinhard Koselleck (1972, 15) onkin nimittänyt politiikkaa temporaaliseksi toiminnaksi. Tähän viitaten Kari Palonen mukaan politiikkaa ei tule ymmärtää vain ajassa tapahtuvaksi, vaan myös ajalla pelaavaksi toiminnaksi (Palonen 2008, 206–207).

Tämä tarkoittaa, että jonkin asian politisoituminen on luonteeltaan väliaikaista. Politisoitumisen myötä syntyy kamppailu valtaosuuksista, jotka kamppailun seurauksesta jakaantuvat uudelleen tai pysyvät entisellään. Toimintaperspektiivin myötä onkin mahdollista kontekstoida poliittista toimintaa ja tilanteiden muuttuvuutta. Tämä kamppailu kuvastaakin mainiosti politiikan

ajallisuutta, joka tarkoittaa myös, ettei poliittinen valta ole annettua. (Palonen 2007, 73.) Tutkielmani analyysissä lähdän liikkeelle siitä oletuksesta, että Euroopan keskuspankki on merkittävä poliittinen toimija, eikä siinä mielessä poliittisesti riippumaton. EKP:n mandaatti perustuu erityisesti hintavakauden ylläpitämiseen, joten ajallisessa kontekstissa sen valtaosuudet ovat erittäin herkkiä kamppailulle. Hintavakaus perustuu euroalueen kansalaisten ostovoiman säilyttämiseen, jonka vuoksi EKP:n on jatkuvasti puolustettava mandaattiaan.

Pelivaran käsitettä Suomen ja EU:n kontekstissa Palonen kuvaa inflaatio – devalvaation kierteellä, jonka EU jäsenyys lopetti. Tällä esimerkillä Palonen viittaa vanhojen provinsiaalisten ja lyhytnäköisten pelivarojen sulkeutumiseen ja uusien laajempien pelivarojen avautumiseen EU-jäsenyyden myötä. EU:n myötä tulleita uusia pelivaroja ovat olleet esimerkiksi Schengen-jäsenyys, euro, Euroopan parlamentin vaalit ja unionin kansalaisen punainen passi. (Palonen 2020, 191.) Kari Palosen EU-jäsenyyden tuomat uudet pelivarat ja vanhojen pelivarojen sulkeutuminen kuvastavat selkeästi Weberin ajattelua politiikan toimintaperspektiivistä. Itsenäinen rahapolitiikka kuvastaa hyvin pelivaraa, jonka Suomi menetti liittyessään Euroopan talous- ja rahaliittoon. Samalla kuitenkin yhteisvaluutan myötä avautui uusia pelivaroja kuten valuuttaspekuloinnista luopuminen.

Politiikan toimintaperspektiivin myötä voidaan lähestyä depolitisaatiota hallinnan strategiana, jonka avulla pyritään estämään kamppailun muodostuminen valtaosuuksista. Tämän myötä vanhat valtaosuudet pyritään säilyttämään ja poliittinen pelivara rajoittamaan mahdollisimman pieneksi. Tässä yhteydessä depolitisaatiosta muodostuu resurssi, joka voidaan tarvittaessa ottaa käyttöön. Weberin toimintaperspektiivin myötä depolitisaatio linkittyy politiikan toimintaan valtaosuuksilla pelaamisen kautta ja pyrkimyksenä hallita sitä, mikä on politiikkaa ja mikä ei. (Jessop 2014, 212.) Poliittisen hallinnan strategiana depolitisaatio rajoittaa politiikalle tyypillistä kontingenssia eli sulkee pois uusia valtaosuuksia.

Politiikan toimintaperspektiivistä tarkasteltuna depolitisaatio on kamppailua valtaosuuksista, joiden kautta poliittista toimintaa voidaan ilmaista. Erotuksena Carl Schmittin poliittisen kriteeristä pohjautuviin depolitisaation tulkintoihin on toimintaperspektiivistä pohjautuva depolitisaatio vähemmän totalisoiva ja monipuolisempi. Weberiläinen tulkinta läpäisee myös institutionaalisen politiikan kentän, jonka myötä poliittisten toimijoiden tarkoitusperiä voidaan tarkastella eri tilanteissa. Depolitisaation keinovalikoimaan voivat kuulua esimerkiksi poliittisen demokraattisen tilivelvollisuuden siirtäminen politiikan ulkopuolelle ja retoriset keinot kuten välttämättömyyspuhe. Seuraavassa luvussa tutustutaan Matt Woodin ja Matthew Flindersin (2014)

tekemään depolitisaation kolmijakoiseen jaotteluun, jonka avulla he ovat jäsentäneet depolitisaation hallinnolliseen, yhteiskunnalliseen ja diskursiiviseen depolitisaatioon. Hallinnollinen depolitisaatio on näistä muodoista perinteisen ja eniten huomioitu. Wood & Flinders (2014) kuitenkin haluavat nostaa esiin erityisesti yhteiskunnallisen ja diskursiivisen depolitisaation, jotka tuovat keskusteluun uusia ulottuvuuksia.

3.4 Depolitisaation kolme muotoa

Kuten Wood & Flinders (2014) ovat kirjoittaneet, depolitisaation käsittely ja määrittely on ollut yksipuolista ja epätarkkaa. Peter Burnhamin (2014) mukaan tämä on näyttäytynyt, jopa politiikkatieteellisessä tutkimuksessa, jonka piirissä depolitisaatio on ajoittain typistetty liian kapeaan politiikkakäsitykseen. Tämän tutkielman tarkoitus on tulkita depolitisaatio moniulotteisemmaksi hallinnan strategiaksi, joka voidaan käsitteellisesti tarkentaa kolmeen eri depolitisaation muotoon. Nämä muodot ovat hallinnollinen, yhteiskunnallinen ja diskursiivinen depolitisaatio. (Wood & Flinders 2014, 152.) Nämä käsitteet eivät ole luonteeltaan tarkkarajaisia, vaan omaavat lukuisia yhtäläisyyksiä. Depolitisaation eri muotojen avulla tarkoitukseni on tarkentaa tutkielmani analyysiä sekä jäsentää depolitisaation moniulotteista kokonaisuutta, mutta myös ymmärtää laajemmin depolitisaation selitysvoimaa. Aloitan depolitisaation muotojen esittelyn hallinnollisesta lähestymistavasta, joka on tutkimuksen muodoista perinteisin.

Hallinnollinen lähestymistapa on depolitisaation muodoista perinteisin. Tällä tarkoitetaan poliittisen päätöksenteon siirtämistä institutionaaliseen sfääriin. Parhaiten hallinnollista depolitisaatiota kuvaa demokraattisten päätöksentekomuotojen siirtäminen teknokraattisen hallinnan piiriin. Demokratialle ominaiset poliittiset kysymykset eli intensiivisyydeltään eri asteiset konfliktit latistetaan teknisesti ratkaistaviksi kysymyksiksi. (Wood & Flinders 2014, 156–157.) Depolitisaation avulla jotain asiaa ei kuitenkaan voida tehdä ei-poliittiseksi vaan poliittisena hallinnan strategiana se saattaa lisätä poliittista kontrollia, mutta samalla häivyttää poliittista vastuuta. Tämä puolestaan supistaa demokratian toimintamahdollisuuksia. (Burnham 2014, 195.)

Hallinnolliseen lähestymistapaan sisältyy erityisesti ajatus depolitisaatiosta kriisinhallintakeinona, jonka avulla markkinatalouden aiheuttamat riskit voidaan minimoida (Burnham 2014, 192). Tällaisen depolitisaatiostrategian tavoitteena on usein rajoittaa politiikkojen valtaa eli depolitisoida talouskriisin hoitaminen hallinnolliselle tasolle. Burnhamin (2014) mukaan riskinä kuitenkin on, että depolitisaation seurauksesta talouskriisistä seuraa myös poliittinen kriisi, joka alun perin depolitisaation avulla pyrittiin välttämään.

Yhteiskunnallinen ja diskursiivinen depolitisaatio ovat laajentaneet depolitisaation tutkimuksen kohdentumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja diskursiivisten tulkintakehysten rakentumiseen. Tutkielmani kannalta onkin oleellista huomioda depolitisaation niin kutsutun ”toisen aallon” tutkimus, johon kaksi edellä mainittua suuntausta linkittyvät.

Yhteiskunnallinen depolitisaatio on laajentanut depolitisaation käsitteen laajemmaksi yhteiskunnalliseksi ilmiöksi, jonka tarkoituksena on kuvata yhteiskunnan eri toimijoiden vuorovaikutusta tai sen puutetta. Harder (1996) onkin kuvannut yhteiskunnallista depolitisaatiota prosessiksi, jossa poliittisen aiheen ympärillä oleva keskustelu ja vuorovaikutus murenee vähitellen, jonka seurauksena keskustelu poliittisen kysymyksen ympäriltä katoaa. Poliittisesta ilmapiiristä tulee karu ja vaihtoehdoton, eivätkä tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset nouse vuorovaikutukselliseen julkiseen keskusteluun. Wood & Flinders (2014, 160) viittaavatkin Francis Fukuyaman kirjaan *The end of history* (1992), jonka mukaan globaali maailma on löytänyt liberaalista demokratiasta ”lopullisen” ideologian. Esimerkki kuvastaa yhteiskunnallista depolitisaatiota, jolle on tyypillistä tiettyjen asioiden näennäinen hegemonisoituminen.

Yhteiskunnallinen depolitisaatio onkin laajemmin ymmärrettävä kokonaisuus, jossa depolitisaatio ei tapahdu vain valtiokeskeisellä ja hallinnollisella tasolla vaan yhteiskunnan ja modernin yhteiskunnan kaikilla sektoreilla. Yhteiskunnallinen lähestymistapa ymmärtää depolitisaation laajempaan kokonaisuuteen, joka käsittää tärkeiden poliittisten kysymysten katoamisen julkisesta keskustelusta. Tämä saattaa kuitenkin johtua poliittisesta apatiasta ja vuorovaikutuksen puutteesta, joka virheellisesti tulkitaan yhteisymmärryksenä poliittisesta kysymyksestä. Depolitisoitumisen myötä julkiset ja poliittiset kysymykset siirtyvät yksityiseen sfääriin, joka tarkoittaa poliittisen vallan keskittymistä esimerkiksi etujärjestöille. (Wood & Flinders 2014, 157–160.) Julkisen keskustelun puute ei siis välttämättä kuvaa yhteisymmärrystä jostakin asiasta vaan voi heijastella hegemonisia tulkintakehyksiä, jotka poliittiseen kysymykseen liittyvät.

Diskursiivinen depolitisaatio voidaan katsoa kuuluvan toisen aallon depolitisaation tutkimukseen, jonka tarkoitus on laajentaa valtioon ja instituutioihin keskittyneen niin sanotun kapean politiikkakäsityksen piiriin kuuluvaa tutkimusta. Jenkinsin (2011, 160) mukaan diskursiivisen depolitisaation avulla on mahdollista rakentaa merkitysrakenteita (diskursseja), jotka luovat erilaisia välttämättömyyksiä ja vaihtoehdottomuuksia. Wood & Flindersin (2014, 157) mukaan erinomainen esimerkki diskursiivisesta depolitisaatiosta on talouspuhe, jossa julkisen alijäämän leikkaukset esitetään ”maalaisjärkenä”. Erilaisten vaikeiden taloudellisten päätösten perusteleminen itsestäänselvyksillä on ollut yleinen tapa ohittaa asiaan liittyvä poliittinen energia

ja konfliktinen lataus. Erityisesti ”maalaisjärkeen” vetoavat talousdiskurssit ovat yhdistetty uusliberalistiseen moraalitalouteen. (ks. esim. Lappalainen 2017; Stiglitz 2020). Esimerkinomaisesti puhe maalaisjärjestä voi olla diskurssi, joka depolitisoi poliittisesti vaikean taloudellisen kysymyksen.

Yksi toimiva käsite, jonka kautta diskursiivista depolitisaatiota voidaan kuvata, on David Owenin (2002) näkökulman vankeus (aspectival captivity). Näkökulman vankeus tarkoittaa tilannetta, jossa jokin poliittinen keskustelu nähdään vaihtoehdottomana ja tätä keskustelua käydään ”yhden totuuden” piirissä (Owen 2002, 216). Maalaisjärkeen vetoavat talousdiskurssit toimivat tässäkin havainnollistajana. Esimerkki tällaisesta keskustelusta on kehysmenettely, jonka mukaan valtion talouden kehykset ovat asetettu sitä varten, että niissä pysytään, eikä siis kehysten ylittäminen ole vaihtoehto. (ks. esim. Harrinvirta & Puoskari 2001, 445–447; VM 2019, 11.) Näkökulman vankeudelle onkin tyypillistä politiikkavaihtoehtojen automaattinen rajaaminen pois keskustelusta, mikäli ne ovat ristiriidassa hallitsevan tulkintakehyksen kanssa (Owen 2002, 216). Kriisipuhe on erinomainen esimerkki diskursiivisesta depolitisaatiosta, jonka avulla politiikkaa hetkellisesti lakkautetaan. Poliitiikan toimintaperspektiivistä tarkasteltuna kriisipuheeseen sisältyy erityinen ”aika ikkuna”, jonka aikana valtaosuuksia voidaan vakauttaa tai hankkia lisää (Palonen 2008, 206–207).

Diskursiivisen depolitisaation merkittävimpiä tutkijoita ovat olleet esimerkiksi Slavoj Žižek (2002) ja Chantal Mouffe (2005). Wood & Flinders (2014, 162) ovat nostaneet esimerkiksi Chantal Mouffin radikaalidemokratian, jonka perusajatuksena on politiikan ja demokratian käsittäminen agonistisena kamppailuna. Radikaalidemokratia ja agonistinen kamppailu periytyvät Carl Schmittin ystävä ja vihollinen asettelusta. Politisoituminen on radikaali tapahtuma, jossa jokin kiista saavuttaa määrätyn intensiivisyyden asteen, jonka myötä se nousee poliittisen keskustelun kohteeksi. Agonistinen kamppailu ei kuitenkaan määritä prosessia yhtä poleemiseksi kuin Schmitt, vaan taistelun sijaan kyse on ennemminkin kamppailusta. (ks. esim. Schmitt 2015; Mouffe 2005; Wood & Flinders 2014, 162.)

Diskursiivisen depolitisaation yhteydessä on luonteva esitellä konsensus tapana rakentaa diskursiivisia tulkintakehyksiä. Samuel Mössner (2016, 976) on kuvannut konsensusta poliittisena keinona neutralisoida poliittiset konfliktit yleisen edun nimissä. Tämä toteutuu sitomalla vastapuolet erilaisiin yhteisiin ja sitoviin velvoitteisiin, jotka muodostavat konsensuksen. Poliittinen kamppailu käydään siitä kuka saa edustaa yleistä etua ja millainen on tämän yleisen

edun määritelmä. Poliitiikan toimintaperspektiivistä tarkasteltuna yleisen edun määritelmästä muodostuu resurssi, jonka avulla poliittiset kysymykset voidaan kehystää tai rajata.

Euroalue on valuuttaliitto, jonka 19 jäsenmaata jakavat yhteisen valuutan, yhteisen luottamuksen valuutan vaihtoarvoa kohtaan ja kykyyn edistää talouskasvua. On siis perusteltua rakentaa yhteisymmärrystä jäsenmaiden kesken. Karppinen (2008, 55) onkin kuvannut rationaalista konsensusta eurooppalaisena ihanteena, jonka avulla integraatiota on ollut tarkoitus rakentaa. Jürgen Habermas ajatteleekin eurooppalaisen yhtenäisen julkisuuskuvan ja poliittisen kulttuurin synnyttävän rationaalisen konsensuksen, jonka avulla Euroopan yhdentymisen tiivistyy (Habermas 2001, 161).

Habermasin rationaalisen konsensuksen kriitikoksi on noussut erityisesti belgialainen politiikan teoreetikko Chantal Mouffe (synt. 1943-), jonka agonistinen lähestymistapa politiikkaa kohtaan kritisoi konsensusta pluralismin puutteesta. Mouffen mukaan toimivan demokratian tulisi olla perustavanlaatuisesti *agonistinen*, ei antagonistinen, tai vastaavasti muuttaa antagonismi *agonismiksi*. Tämä siirtymä on Mouffen mukaan mahdollista, mikäli asioita ei esimerkiksi ”yhteisen hyvän nimissä” leimata irrationalisiksi, moraaliseksi tai muuten vääriksi. Asiaa tulisikin ajatella näkökulmasta, jonka mukaan ”me” olemme kysymyksestä x eri mieltä kuin ”he”, mutta ilman kamppailua (perusteluja) meidän näkökulma ei ole parempi kuin heidän. Poliitiikan tarkoitus ei ole päästä eroon kiistasta, vaan nostaa kiistat ja vaihtoehdot politiikan teon keskipisteeksi. (Mouffe 1993, Palonen 2008, 224–225.) Mouffen konsensuskriitikillä onkin huomattavia yhtäläisyyksiä David Owenin (2002) ”näkökulman vankeuden” käsitteeseen, jossa poliittinen keskustelu käydään yhden totuuden piirissä.

Diskursiivinen depolitisaatio on kiinnostunut tulkitsemaan poliittisten toimijoiden kamppailua ja niistä merkitysrakenteista, jotka ilmaisevat yleistä etua. Mitä on yleinen etu ja kuka yleistä etua edustaa? Erinomainen esimerkki diskursiivisesta depolitisaatiosta on kriisipuhe, jonka aikana poikkeukselliseen tilanteeseen vedoten normaalit politiikan teon tavat ohitetaan. Luukkonen ja Sirviö (2017, 123–129) ovatkin kirjoittaneet, että ”yleiseen etuun” vetoavat puheaktit ovat tyypillinen tapa toteuttaa diskursiivinen depolitisaatio, jonka myötä kyseiset toimijat asettavat itsensä ”politiikan” yläpuolelle.

3.5 Teoreettisen viitekehyksen yhteenveto

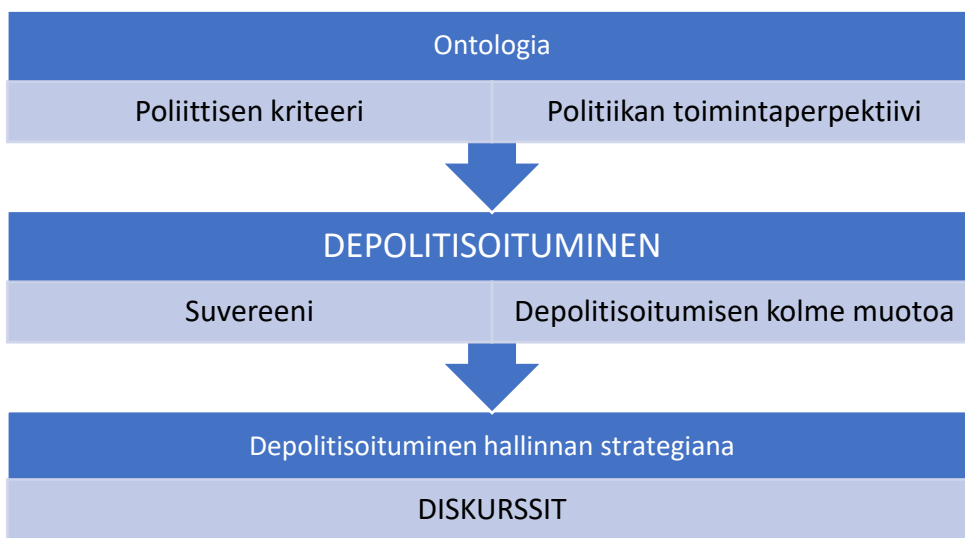
Depolitisoitumisen käsitettä olen taustoittanut poliittisen kriteerin ja politiikan toimintaperspektiivin avulla. Jotta depolitisoitumisen prosessi voidaan määrittellä tarkasti, on täsmennettävä mitä poliittisella tarkoitetaan. Tässä tutkielmassa ymmärrän Carl Schmittin poliittisen kriteerin (2015) ontologisena perustana, jonka avulla politisoitumisen prosessia voidaan ymmärtää ystävä ja vihollinen -asettelun avulla. Mitä politisoituneempi jokin kysymys on, sitä lähempänä se on ystävän ja vihollisen välistä poleemista suhdetta. Tutkimusasetelman kannalta onkin oleellista havainnoida, milloin euro on politisoitunut.

Politisoituminen ei kuitenkaan edellytä taistelua vihollista vastaan, vaan ystävä ja vihollinen asettelun kautta on mahdollista tulkita konfliktin intensiivisyyden astetta (Schmitt 2015, 31). Tämän konfliktiperspektiivisen tulkinnan avulla tarkoitukseni on havaita, milloin jonkin asian voidaan katsoa politisoituneen ja mitä siitä on seurannut. Konfliktiperspektiivi toimii myös teoreettisena siteenä, jonka tarkoitus on kietoa yhteen poliittisen kriteeri ja politiikan toimintaperspektiivi.

Carl Schmittin neutralisoinnit ja depolitisoinnit auttavat kohdistamaan poliittisen kriteerin eri asteisten vaihtoehtomuuksien tutkimiseen. Schmittin teoretisoinnin myötä neutralisoinnit ja depolitisoinnit voidaan ymmärtää pyrkimyksenä hakeutua neutraalille, konfliktilta ja kiistalta vapaalle alueelle. Schmittin suhde depolitisointiin onkin vaikeasti tulkittavissa. Liberalismin ja teknismin kontekstissa hänen voidaan katsoa vastustavan näille käsitteille ominaista tapaa nousta yhteiskunnalliseksi paradigmaksi. Kuitenkin valtion on oltava tarvittaessa suvereeni, joka halutessaan kykenee suorittamaan depolitisointia. Suvereenista muodostuukin silta, jonka avulla Schmittin depolitisointia voidaan lähestyä konkreettisemmin hallinnan strategiana. Näin yhdessä politiikan konfliktiperspektiivin kanssa schmittiläinen teoretisointi saadaan yhdistettyä politiikan toimintaperspektiiviin.

Politiikan toimintaperspektiivin avulla tarkoitukseni on laajentaa depolitisointitoiminnan muodoksi, jonka avulla voidaan pelata valtaosuuksilla ja kuvata politiikan temporaalista luonnetta. Tutkielmani kannalta temporaalisuus onkin tärkeässä asemassa, koska tarkoitukseni on kuvata diskurssien avulla toimintaa siitä, miten euro depolitisoitui. Tutkielmani sijoittuu eurokriisin aikaan, joten ”aika ikkuna” suorittaa depolitisointitoiminnan täsmennyksen kriisin kontekstiin.

Depolitisaatio on siis poliittisen kamppailun väline ja hallinnan strategia, joka antaa työkaluja erilaisten merkitysrakenteiden muodostamiseen (kuvio 1). Konkreettisia esimerkkejä depolitisaation keinoista ovat esimerkiksi päätösvallan siirtäminen poliitikoilta markkinoille (hallinnollinen), julkisen keskustelun puute (yhteiskunnallinen) ja vaihtoehdottomat merkitysrakenteet (diskursiivinen). (Wood & Flinders 2014.) Nämä kolme muotoa ovat analyysissäni keskeisessä roolissa ja tuovat konkretiaa analyysiin. Samalla tutkielmani voidaan asettaa nk. uuden depolitisaation tutkimuksen piiriin, jonka tarkoituksena on laajentaa perinteisen hallinnollisen depolitisaation tutkimusta yhteiskunnalliseen ja diskursiiviseen lähestymistapaan (Wood & Flinders, emt).

Kuvio 1. Teoreettinen väylä kohti diskurssia.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä tutkielma on kiinnostunut vastaamaan tutkimuskysymykseen, joka on: *miten yhteisvaluutta euro depolitisoitui eurokriisin aikana?* Tutkimuskysymys ei etsi vastauksia kysymykseen, onko yhteisvaluutta eurooppalaisen hyvinvoinnin kannalta paras ratkaisu tai perehdy taloustieteellisesti sen teknisiin etuihin tai haittoihin. Sen sijaan olen kiinnostunut Euroopan keskuspankista poliittista valtaa omaavana instituutiona, joka on eurokriisin myötä onnistunut luomaan vaihtoehdottomuuden kehyksen yhteisvaluutan ympärille.

Tutkielmani on kiinnostunut niistä diskursseista, joiden avulla Euroopan keskuspankki on rakentanut vaihtoehdottomuutta ja vakauttanut eurokriisin aikana politisoituneen yhteisvaluutan. Teoreettisen viitekehykseeni pohjautuen politisoituminen on radikaali ja konfliktinen tapahtuma (ks. esim. Schmitt 2015; Mouffe 2005; Wood & Flinders 2014, 162). Tästä syystä koen tutkimuksellista mielenkiintoa selvittää, miten niin radikaali ja konfliktinen tapahtuma, kuin yhteisvaluutan politisoituminen on onnistuttu depolitisoimaan.

Tätä tutkimusongelmaa lähdän selvittämään diskurssianalyysin avulla. Diskurssien avulla voidaan rakentaa merkitysrakenteita, jotka pitävät sisällään eri asteisia toimintaa ohjaavia elementtejä. Lähtökohtana diskurssianalyysille on, että diskurssien avulla voidaan rakentaa sosiaalista todellisuutta ja käyttää poliittista valtaa. (Pynnönen 2013, 6.) Tämä tutkielma on kiinnostunut erityisesti Mario Draghin ja Euroopan keskuspankin toiminnasta eurokriisin aikana. Mario Draghin puheita analysoimalla pyrin havainnoimaan niitä merkitysrakenteita, jotka ovat luoneet vaihtoehdottomuutta euron ympärille ja täten pysäyttäneen luonteeltaan radikaalin politisoitumisen.

4.1 Tutkimuksen aineisto

Tämän tutkielman tutkimusaineisto on koottu Euroopan keskuspankin pääjohtajan Mario Draghin puheista hänen virkakaudeltaan vuosilta 2011–2013. Aluksi tarkoitukseni oli sisällyttää aineistoon kaikki puheet Mario Draghin virkakaudelta (2011–2019). Huomasin kuitenkin varhaisessa vaiheessa, että pro-gradu tutkielman aineistoksi tuo olisi ollut liian laaja. Eikä erityisen viisaasti rajattu eurokriisin kontekstissa, vaikkakin eurokriisin on katsottu jatkuneen vuoteen 2017 asti (ks.

esim. ETLA 2017). Mielenkiintoni kuitenkin kohdistuu Mario Draghin pääjohtajakauden ensimmäisiin vuosiin, jonka aikana eurokriisin voitiin katsoa olevan intensiivisimmillään. Erityisesti yhteisvaluutta euroon kohdistuvan eksistentiaalisen uhan yhteydessä. Tämä näyttäytyi muun muassa euroalueen reunavaltioiden markkinakorkojen merkittävänä nousuna.

Koska tutkielmani on kiinnostunut siitä, miten yhteisvaluutta euro depolitisoitui on tarkoitukseni tunnistaa aineistosta keskeisimmät konfliktit ja tunnistaa ne keinot, joiden avulla erilaisia vaihtoehtomuuksia on edistetty. Depolitisaation keinovalikoiman olen esitellyt tarkemmin tutkielman teoriaosuudessa. Aineiston laajuus on yhteensä 57 virallista puheita. Viralliset puheet ovat ladattu Euroopan keskuspankin virallisilta kotisivuilta¹. Kaikki puheet ovat englanninkielisiä, jonka vuoksi olen kiinnittänyt erityistä tarkkuutta sellaisiin puheenvuoroihin, joissa Mario Draghi pyrkii tehostamaan viestiään käyttämällä metaforia. Tällä tavalla olen pyrkinyt välttämään väärinymmärrykset, jotka voisivat viedä tutkielmani analyysiä väärään suuntaan.

Aineistoa läpikäydessäni olen havainnoinut tekstistä johdonmukaisuuksia eli puheakteja ja merkityksiä, jotka toistuvat Mario Draghin puheessa ja ne voidaan ymmärtää prosessin omaiseksi. Olen siis kiinnittänyt erityistä huomiota johdonmukaisuuteen. Tässä yhteydessä on hyvä mainita, että puheet olivat osa Euroopan keskuspankin virallista viestintää, jonka vuoksi myös puheiden sisältö oli tarkkaan harkittua ja perusluonteeltaan johdonmukaista.

Tutkielman aineisto perustuu yhden ihmisen puheisiin. Vaikka teoreettinen viitekehys, johon analyysi tukeutuu, on laaja ja yhteisvaluutta euroa voidaan pitää vuosikymmeniä rakennettuna poliittisen projektina, katson että tutkimuskysymykseeni on mahdollista vastata analysoimalla pelkästään Euroopan keskuspankin pääjohtajan puheita. Tämä perustuu näkemykseen, jonka mukaan Mario Draghi EKP:n pääjohtajana on edustanut itsenäistä instituutiota, jolla on merkittävä ja vahva mandaatti euroalueella. EKP:llä on poliittisesti riippumaton valta Euroopan talous- ja rahaliiton rahapolitiikkaan, jonka vuoksi pääjohtajan puheet tulee ymmärtää yhteisvaluuttaa edustavan korkeimman instituution äänenä. Tätä näkemystä tukee myös EKP:n roolin muutos 2010-luvulla ja sankaritarina euron pelastajasta, joka Mario Draghiin on liitetty. (ks. esim. Välimäki 2019).

¹ Euroopan keskuspankin viralliset kotisivut: (<https://www.ecb.europa.eu/press/key/speaker/pres/html/index.en.html>).

4.2 Menetelmä ja analyysi

Tutkielman menetelmäksi valikoitui diskurssianalyysi. Diskurssianalyysin avulla tutkitaan kielenkäyttöä ja sen todellisuutta rakentavaa luonnetta. Diskurssien avulla samoille sanoille, asioille ja väittämille voidaan luoda erilaisia merkityksiä. Ne ovat siis vahvasti kontekstisidonnaisia eli ne asiayhteydet, joissa diskurssit esiintyvät vaikuttavat merkittävästi niiden tulkintaan. Tutkielmani kannalta onkin hyvä huomata, että diskurssit kontekstoituvat eurokriisiin eli luonteeltaan epävarmaan ja poliittisesti aktiiviseen aikaan.

4.2.1 Diskurssianalyysi tutkimusmetodina

Diskurssianalyysi on luonteeltaan väljä tutkimusmetodi ja sitä voidaan käyttää monenlaisen tutkimuksen tekemiseen (Hepburn & Potter 2003, 180–181). Tästä syystä on hyvä tarkentaa, millä tavalla käytän diskurssianalyysiä tässä tutkielmassa. Diskurssianalyysi tarjoaa lukuisia vaihtoehtoisia analyysimuotoja. Jokinen, Suoninen & Juhila (1993a, 17–18) ovat tiivistäneet analyysimuotoja yhdistävät lähtökohta-oletukset neljään kohtaan:

- 1. Kieli sosiaalista todellisuutta rakentavana ja tuottavana tekijänä*
- 2. Rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassa oleminen*
- 3. Merkityksellisen toiminnan kontekstuaalisuus*
- 4. Toimijoiden kiinnittyminen merkityssysteemeihin*

Sosiaalinen todellisuus voidaan katsoa muodostuvan eri merkityssysteemeissä. Merkityssysteemejä voidaan nimittää diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi. Historiallisesti painottuneiden kontekstien, vallan ja institutionaalisten käytäntöjen tulkitsemiseen Jokinen ym. (1993a, 27.) katsovat nimityksen diskurssi sopivan paremmin. Tulkintarepertuaari on heidän mukaan neutraalimpi termi, joka sopii paremmin ihmisten arkielämän kielenkäytön tulkitsemiseen.

Tämä tutkielma on kiinnostunut Mario Draghin kielenkäytöstä. Toimiessaan Euroopan keskuspankin pääjohtajana hän on edustanut merkittävää eurooppalaista instituutiota ja vallankäyttäjää. Tässä tutkielmassa on siis luontevampi puhua diskursseista. Ymmärrän diskurssit vakiintuneiksi puhekäytännöiksi, joiden avulla tuotetaan sitä ilmiötä, jota diskurssi kuvaa. Koska olen kiinnostunut euron depolitisoitumisesta, on tehtäväni havainnoida aineistosta erilaisia vaihtoehdottomuutta tuottavia vakiintuneita puhetapoja. (Pynnönen 2013, 8.) Analyysin

toteutuksen kannalta on tärkeä huomioida, etteivät diskurssit ole aineistossa valmiina vaan ne ovat tulkintoja, joiden avulla kielenkäytön tuottamia merkityksiä pyritään ymmärtämään (Jokinen ym. 1993a, 28). Kielenkäyttö voidaan siis ymmärtää tekona, jolla on seurauksia. Depolitisoitumisen tutkimuksen kannalta onkin oleellista ensiksi lukea aineistosta esiin politisoituminen, jonka jälkeen voidaan havainnoida niitä kielellisiä keinoja, jotka rakentavat vaihtoehdottomuutta edistäviä diskursseja.

Kuten Jokinen ym. (1993a, 17–18) ovat todenneet, yksi lähtökohta oletus on, että kielenkäytön avulla voidaan rakentaa ja tuottaa sosiaalista todellisuutta. Euroon kohdistuvan vaihtoehdottomuuden tutkimuksessa pyrin selvittämään, miksi ja miten vaihtoehdottomuuden ilmapiiri on rakentunut. Tekstit ja puhe siis luovat sosiaalista todellisuutta, jonka analyysin avulla tarkoitukseni on ymmärtää vaihtoehdottomuuksien rakentumista (Pynnönen 2013, 8; Wood & Kroger 2000, 4). Diskurssien rakentumisen ymmärrän prosessinomaisena toimintana, jotka syntyvät ajallisten ulottuvuuksien ja niihin kiinnitettävien merkitysten kautta (Pynnönen 2013, emt.).

Kieli on väline, jonka avulla voidaan tuottaa uusia kertomuksia tai vahvistaa jo olemassa olevia kertomuksia. Aineistoni avulla tarkoitukseni on tulkita Mario Draghin puheita ja muodostaa niistä diskursseja, jotka auttavat minua ymmärtämään euron depolitisoitumista. Tässä yhteydessä lähestyn depolitisaatiota erityisesti poliittisen hallinnan strategiana, joten kielen vuorovaikutuksellisuus ja kyky rakentaa sosiaalista todellisuutta ovat tutkielmani keskiössä. Kielen ja puheen avulla voidaan käydä eri asteisia kamppailuja, joiden intensiivisyyden astetta voidaan Carl Schmittin (2015) poliittisen kriteerin avulla havainnollistaa. Poliitiikan toimintaperspektiivi keskittyy erityisesti valtaosuuksien hallintaan, jonka yksi muoto on kielellinen toiminta.

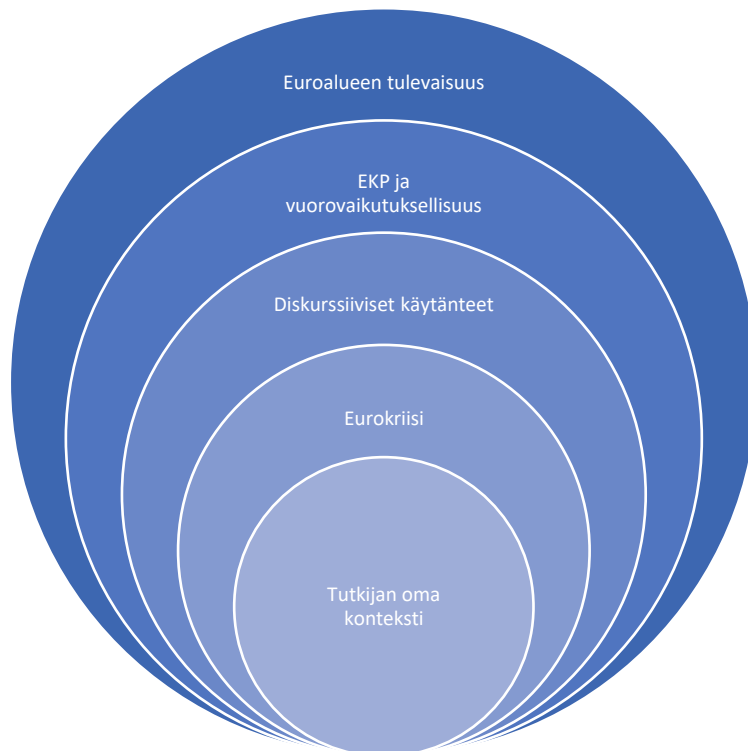
Diskurssit ovat siis niitä merkitysrakenteita, jotka vastaavat kysymykseen, *miten*. Yksittäiset diskurssit eivät kuitenkaan riitä vastaukseksi kuvaamaan depolitisoitumista vaan niitä analysoimalla on mahdollista päästä käsiksi siihen todellisuuteen, jota ne tuottavat. Tässä tutkielmassa olen erityisesti kiinnostunut siitä sosiaalisesta todellisuudesta, jota Mario Draghin puhettavat tuottavat. (Puusa 2020, 146.) Diskurssit rakentuvat yksittäisistä elementeistä, jotka liitetään toisiinsa muodostaen yhtäläisyyksien ketjun. Elementit eivät kuitenkaan ole luonteeltaan samanlaisia vaan omaavat yhtäläisyyksiä, joiden avulla diskurssi voidaan rakentaa. Depolitisaation näkökulmasta pyrin siis havainnoimaan eri asteisia vaihtoehdottomuuksia luovia elementtejä, jotka yhdistän kyseistä elementtijoukkoa kuvaavaksi diskurssiksi. Merkitysrakenteet

eivät ole yksi selkeästi jäsennettävä kokonaisuus vaan sosiaalisen todellisuus on moninainen. Maailmaa voidaan siis merkityksellistää keskenään ristiriitaisilla diskursseilla.

4.2.2 Diskurssit ja konteksti

Diskurssin tutkimuksen keskeinen käsite on konteksti, jonka avulla kielenkäyttöä eri tilanteissa voidaan analysoida. Kielenkäytön konteksti on laaja-alainen käsite ja siksi se on rajattava selkeästi. Laaja-alaiseksi konteksti muodostuu, koska sillä tarkoitetaan niitä eri tekijöitä, jotka vaikuttavat merkityksien muodostumiseen sekä mahdollistavat ja rajaavat merkityksen käyttämistä ja tulkitsemista. (Pynnönen 2013, 11.)

Diskurssin ja kontekstin avaamiseksi käytän avukseni Alvessonin ja Kärremanin (2000b, 1133–1134) viisi jakoista luokittelua, jonka myötä voidaan havainnollistaa sitä positiota, josta kontekstia tarkastellaan (kuvio 2).

Kuvio 2. Kontekstin tasot.

Tämä tutkielma keskittyy Mario Draghin puheista tulkittuihin diskursseihin, jotka edustavat Euroopan talous- ja rahaliiton ajatusta Euroopan yhteisvaluutta eurosta ja sen tulevaisuudesta. Näiden diskurssien jäljille tarkoitukseni on päästä havainnoimalla aineistosta johtolankoja, jotka ovat johdonmukaisia diskurssin luokse johtavia merkityksiä ja elementtejä. (Pynnönen 2013, 9.) Tässä yhteydessä on huomattava myös diskurssien ajallinen ulottuvuus. Tämä tarkoittaa, että diskurssit voivat pitää sisällään myös kertomuksellisen elementin, joka näyttäytyy sosiaalisissa suhteissa tässä ajassa ja tulevaisuudessa.

Tästä syystä diskurssianalyysi soveltuu erityisen hyvin politiikan teorian tutkimukseen. Poliittisen kriteeriä soveltaen poliittinen suhde on intensiivinen ja radikaali, joten luonteeltaan siihen sisältyy merkityksiä menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Tai kuten politiikan toimintaperspektiiviä voidaan kuvata, on politiikassa ”aika ikkunoita” joiden aikana valtaosuuksilla voidaan pelata. (Schmitt 2015; Palonen 2008, 206–208.)

Politiikan ajallisen ulottuvuuden myötä on saatu avattua diskursseille tie, jonka aikana toimia ja vaikuttaa. Tutkimusasetelmani näkökulmasta avautuu tie, jonka myötä voidaan analysoida politisoitumisen ja depolitisoitumisen välistä dynamiikkaa. Euron depolitisoitumista voidaankin lähestyä asetelmasta, joka tunnistaa poliittisen toiminnan olevan sidottu useampaan ajalliseen ulottuvuuteen. Diskurssien avulla nämä useammat aika ulottuvuudet voidaan tuoda yhteen ja merkityksellistää valtaosuuksia hankkivaksi tai vakauttavaksi toiminnan muodoksi (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009, 11–14; Wood & Kroger 2000, 10). Tämän tutkielman kontekstissa eurokriisi näyttäytyy ”aika ikkunana”, joka avaa poliittiselle toiminnalle näyttämön, jonka aikana toimia. Diskurssit ovat puolestaan välineitä, jotka mahdollistavat tämän toiminnan ja merkityksellistävät ajalliset elementit sosiaalista todellisuutta rakentavaksi kokonaisuudeksi.

Diskurssien ajallista ulottuvuutta ja historiallisia merkityksiä voidaan selvittää intertekstuaalisen tulkinnan läpi. Kielenkäyttö on aina suhteessa aiempiin, samanhetkisiin ja tuleviin kielenkäyttötilanteisiin. Intertekstuaalisen tulkinnan myötä diskurssin tutkimus voidaan sitoa yhteiskunnan, kulttuurin ja historian tutkimukseen. (Pynnönen 2013, 14.) Tutkielmassani olen kiinnostunut havainnoimaan näitä elementtejä ja merkityksiä vaihtoehdottomuuden ilmapiirin ja depolitisoitumisen prosessin takana. Intertekstuaalisuuten liittyvä ajatus, jonka mukaan aikaisemmin sanotut sanat pitävät sisällään tuon sanan historiallisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisiä vaikutuksia (Pynnönen 2013, emt.).

Sanat eivät siis ole luonteeltaan neutraaleja, vaan informaatiopankkeja, joihin voidaan liittää erilaisia ajallisia ja sosiaalista todellisuutta rakentavia konnotaatioita. Esimerkiksi sana inflaatio

saattaa pitää sisällään erilaista informaatiota sodan jälkeisille ”suurille ikäluokille” kuin Y-sukupolvelle, johon itse kuulun. 1970-luku oli vahvan inflaation aikaa, kun taas 2010-luvulla olemme eläneet nollainflaatiossa ja korottomassa ympäristössä. Tästä syystä inflaatio ei välttämättä sanana rakenna sukupolveleni samanlaisia pelon diskursseja kuin vanhemmille ikäluokille, jotka kokivat inflaation negatiiviset vaikutukset. Tämän tutkielman aineisto pitää sisällään eurokriisin kontekstin, joten intertekstuaaliset sidosten havainnointi esimerkiksi eurooppalaisen yhdentymisen yhteydessä on huomioitava.

4.2.3 Diskurssit vallankäytön välineenä

Tämän tutkielman teoriaan pohjautuen depolitisaatio on poliittisen vallankäytön strategia, jonka avulla pyritään luomaan erilaisia vaihtoehtottomuuksia. Tarkoitukseni on muodostaa aineistosta diskursseja, jotka ilmentävät tätä depolitisaatiota ja antavat vastauksia tutkimuskysymykseeni. Tästä syystä on oleellista tarkastella diskursseja vallankäytön välineenä. Miten diskurssien avulla voidaan hallita ja käyttää valtaa?

Kielen avulla rakennetaan sosiaalisia suhteita, joten se, joka hallitsee kieltä ja pystyy luomaan sen avulla erilaisia merkityksiä omaa myös valtaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 17). Diskursiivista vallankäyttöä voidaan tutkia institutionaalisen position kautta. Erilaiset johtajat, mielipidevaikuttajat ja keskuspankkiirit omaavat institutionaalista valtaa, joiden kielenkäytöllä on seurauksia. (Pynnönen 2013, 17.) Kirjallisuudessa kielenkäyttöä ja valtaa on lähestytty esimerkiksi suostuttelun ja manipulaation käsitteiden avulla. Välineinä tällaisessa mielenhallinnassa toimivat tekstit ja puhe, jotka saattavat olla luonteeltaan hyvinkin hienovaraisia ja rutiininomaisia. (ks. esim. van Dijk 1993, 254.)

Tässä tutkielmassa lähestyn diskursiivista vallankäyttöä depolitisaation teorian kautta, jossa vaihtoehtottomuuksia pyritään luomaan esimerkiksi rajaamalla yhteiskunnallista keskustelua ja rakentamalla vaihtoehtottomia tulkintakehyksiä. Eurokriisin konteksti poistaa kielenkäytöstä tietyn rutiininomaisuuden, mutta toisaalta Euroopan keskuspankin vahva institutionaalinen asema ja viestintä osana poikkeuksellisia rahanpoliittisia toimenpiteitä, luovat Mario Draghille diskursiivisen käytävän, jonka kautta valtaa voidaan käyttää hienovaraisesti.

Tähän sisältyy ajatus, jonka mukaan vallalla ja pääsyllä diskursseihin on yhteys. Diskurssit ovat siis vallankäytön välineitä, joten se, jolla on käytössään eniten käyttökelpoisia diskursseja omaa eniten valtaa. Tässä tutkielmassa ymmärrän niin ihmiset kuin markkinatkin diskursseille

potentiaalisesti alisteisina vallankäytön kohteina. Se, jolla on valta, kyky ja auktoriteetti muodostaa diskursseja, omaa merkittävää valtaa. Poliitiikan toimintaperspektiivistä tarkasteltuna voidaan puhua diskurssien kautta hankituista valtaosuuksista (Palonen 2007, 73). Nämä diskurssit voivat kuitenkin luoda vaihtoehtottomuuksia ja itsestään selvänä pidettyjä rakenteita, joita ei haasteta.

4.3 Tutkielman luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Tämä tutkielma on muodoltaan laadullinen, joka tarkoittaa, ettei tutkielman tarkoitus ole saavuttaa absoluuttista totuutta tutkittavasta ilmiöstä. Sen sijaan tutkielman tarkoitus on muodostaa tieteellisin metodein rakennettu perusteltu tulkinta. Diskurssin tutkijana en myöskään ole niinkään kiinnostunut siitä, mikä on ”totta” tai ”oikein” vaan mitkä merkitykset ovat vallalla ja mitkä ovat marginaalissa (Wood & Kroger 2000, 10).

Perinteinen tapa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa arvioida tuloksia ja niiden luotettavuutta on pohjautunut korrespondenssi teoriaan, jonka mukaan jokin väite on tosi, mikäli se vastaa todellisuutta (Mäki 2002, 186). Korrespondenssiteoriaan sisältyvät validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet, joista ensimmäisen pohjalta voidaan arvioida tutkimustulosten vastaavuutta todellisuuden kanssa. Validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin, joista sisäinen arvioi tulkinnan johdonmukaisuutta ja ulkoinen validiteetti tulosten yleistettävyyttä. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Tarkemmin ilmaistuna reliabiliteetti voidaan jakaa neljään osaan, jotka ilmaisevat: ”1. Kongruenssia eli yhdenmukaisuutta, 2. Instrumentin tarkkuutta, 3. Instrumentin objektiivisuutta, 4. Ilmiön jatkuvuutta.” (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 254–255.) Korrespondenssiteorian mukaan tutkija on tietävä subjekti, joka on eroava ulkoisesta todellisuudesta eli objektista. Luotettavuus tarkistetaan subjektin esittämällä väite objektista, jonka luotettavuus perustuu sille, vastaako väite todellisuutta. (Kakkori 2009, 64.)

Suomalaisessa kirjallisuudessa validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä laadullisessa tutkimuksessa ovat käsitelleet esimerkiksi Koskinen, Alasuutari & Peltonen (2005, 258–259) joiden mukaan laadullisen tutkimuksen arvioiminen näiden käsitteiden valossa on hankalaa. Laadullisessa tutkimuksessa esimerkiksi toistettavuuden käsitettä ei tule ottaa kirjaimellisesti, koska havainnointiprosessi, on jokaisen tutkimuksen kohdalla erilainen. Tästä syystä reliabiliteetti edellyttää riittävää määrää jaettua tietoa, jonka avulla lukija kykenee seuraamaan mahdollisimman

tarkasti tutkijan havainnointiprosessia. Koskinen, Alasuutari & Peltonen (2005, emt) ovatkin esitelleet Grönforsin (1982) tekemän kolmen kohdan listauksen:

1. Tutkimuksessa on esitettävä järjestelmällinen selostus tutkimuksen toteuttamisesta.
2. Tutkimuksessa on tuotava ilmi, miten tuotettu aineisto ja tulokset on tarkistettu.
3. Tutkimuksessa on arvioitava tutkijan ja tutkimusorganisaation vaikutus esitettyihin tutkimustuloksiin. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005 s. 258–259.)

Analyysia tehdessä tarkoitukseni on jaotella tutkimustulokset eriarvoisiin tulkintoihin. Tämä tarkoittaa, että pyrin välttämään tulkintoja, jotka perustuvat yksittäistapaukselle tai aineistossa satunnaisesti esiintyvälle ilmiölle. Tuloksissa esitettävien asioiden ja niistä johdettujen johtopäätösten on siis oltava luonteeltaan sellaisia, että niistä voidaan puhua yleisellä tasolla. Mario Draghin puheita tutkiessa tämä tarkoittaa, että pyrin nostamaan aineistosta esiin puhetapoja, jotka ovat johdonmukaisia ja toistuvia. (Puusa 2020, 148, 190.)

Tämän perustellun tulkinnan pyrin toteuttamaan systemaattisen analyysin avulla, jonka jälkeen esittelen tulkinnasta syntyvät johtopäätökset. Näitä tulkintaan ja johtopäätöksiin johtavia päättelyketjuja pyrin havainnollistamaan ja perustelemaan aineistosta liitetyillä suorilla lainauksilla. Tämän tarkoitus on lisätä tutkielman läpinäkyvyyttä ja tehdä lukijalle helpommaksi seurata analyysiprosessiani. (Puusa 2020, 154.)

Depolitisoitumisen käsite on teoriani keskeisin elementti ja Euroopan integraatio ja yhteisvaluutta muodostavat kehyksen, jonka sisällä depolitisoitumista tutkin. Analyysikysymysten avulla kysyn aineistolta kysymyksiä, joiden tarkoitus on auttaa minua löytämään depolitisoitumiseen johtavia puhetapoja, mutta myös tekemään aineiston läpikäymisestä järjestelmällistä. Luonteeltaan analyysikysymykset ovat konkreettisia ja mahdollistavat depolitisoitumisen käsitteen ja aineiston välisen suhteen tulkinnan.

Tutkielmani kannalta korrespondenssiteorian subjekti-objekti asetelma on hieman ongelmallinen. Tutkin yhteisvaluutta euroon kohdistuvaa vaihtoehdottomuutta ja sen rakentumisen dynamiikkaa, jonka vuoksi tutkijana en voi kuvitella astuvani kokonaan ulkopuolisen tarkkailijan asemaan ilman ennakkokäsityksiä. Tutkijana minun on tiedostettava oma positioni euroalueen jäsenvaltion kansalaisena, jonka elämässä eurot ovat ensisijainen maksuväline. Se miten eurot säilyttävät arvonsa tai millainen poliittinen lataus yhteisvaluuttaan kohdistuu, ovat asioita, jotka vaikuttavat konkreettisesti elämään. Onkin huomattava, että viestiessään euron tulevaisuudesta Mario Draghi

puhuu euroalueen kansalaisille, joten tutkimusasetelma on henkilökohtainen. Euroalueen jäsenvaltion kansalaisena kokemukseni ja ennakkokäsitykseni onkin, että poliittinen keskustelu yhteisvaluutta euron tulevaisuutta kohtaan on 2010-luvulla näyttäytynyt taantuneena ja on luonteeltaan vaihtoehtoton.

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin kannalta oman positioni merkitys on vähäinen. En ole työskennellyt organisaatiossa, jolla olisi ollut päätäntävaltaa eurokriisin aikaisiin tapahtumiin. En myöskään omaa poliittisia sidonnaisuuksia, joiden voitaisiin katsoa vaikuttavan tutkielman luotettavuuden arviointiin. En myöskään ole saanut rahoitusta tutkielmaa vastaan tai tuota sitä kolmannelle osapuolelle.

Tämän tutkielman eettisyyden arviointiin käytän hyväkseni opetusministeriön asettaman Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä (2012). Edellä olen käynyt läpi tutkielman luotettavuuden arviointia, jotka ovat osittain jo vastanneet tutkimuseettisiin kysymyksiin.

Tutkielman aineiston olen kerännyt Euroopan keskuspankin virallisilta nettisivuilta, josta Mario Draghin puheet ovat vapaasti saatavilla. Aineisto ei ole luonteeltaan salaista tai pidä sisällään tekijöitä, jonka vuoksi aineistossa esiintyvät henkilöt tulisi esitellä anonymisti. Aikaisempaa tutkimusta ja teoriakirjallisuutta olen kunnioittanut tekemällä lähdeviittaukset asianmukaisesti ja tarkasti. Tarkoitukseni on ollut kunnioittaa muiden tutkijoiden tekemää työtä ja osallistua tieteenalan sisäiseen keskusteluun. (TENK 2012, 6.)

Olen myös esitellyt laajasti tutkimuskirjallisuutta, joka osoittaa henkilökohtaisen perehtyneisyyteni valitsemaani ilmiöön sekä parantavat analyysini luotettavuutta. Huolellisen taustatyön ja tarkan analyysiprosessin myötä tarkoitukseni on tuottaa politiikkatieteellistä lisäarvoa keskusteluun yhteisvaluutta eurosta.

5. VAIHTOEHDOTTOMUUDEN DISKURSSI

Ensimmäinen tulosluku pitää sisällään euron politisoitumisen, jonka analyysissä hyödynnän erityisesti Carl Schmittin poliittisen kriteeriä sekä ystävä ja vihollinen -asettelua. Aineistoni perusteella eurokriisin aikana yhteisvaluutta politisoitui, joka voidaan ymmärtää radikaalina ja konfliktisena tapahtumana. (Schmitt 2015.) Tämän luvun analyysissä poliittisen kriteeri näyttäytyy ontologisena pohjana politisoitumisen ja depolitisoitumisen väliselle dynamiikalle. Tulosteni mukaan depolitisoituminen on poliittisen hallinnan strategia, jonka avulla politisoituminen voidaan tukahduttaa. Diskurssin pohjana on poliittisen kriteeri, jonka kautta voidaan ymmärtää depolitisoitumisen perusta. Euron depolitisoituessa konflikti ja kiista euron ympäriltä purkautuu, joka luo diskurssille merkityksen myös sen pohjalta mitä se ei ole (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 11–14; Wood & Kroger 2000, 10).

Niitä toimintatapoja, joiden avulla Mario Draghi ja Euroopan keskuspankki reagoivat euron politisoitumiseen analysoin politiikan toimintaperspektiiviä hyödyntäen. Käsittelen depolitisaatiota ensisijaisesti poliittisen hallinnan strategiana, joten vaihtoehdottomuuden diskurssi on ymmärrettävä poliittisena toimintana, jonka avulla on tarkoitus rakentaa omia näkemyksiä tukevia merkitysrakenteita. Keskeisiksi rakennuspalikoiksi nostan yhteisvaluutan peruuttamattomuuteen ja vakauttavaan vaikutukseen viittaavat puhetavat. Tämän myötä olen onnistunut tavoittamaan diskurssin tutkimukselle tyypillisen asetelman, jonka myötä voin tulkita mitkä merkitykset ovat vallalla olevia ja mitkä ovat marginaalisia (Wood & Kroger 2000, 10). Aineistoni perusteella vaihtoehdottomuuden diskurssiin sisältyy myös vahva konsensusajattelu, jota hyödyntämällä EKP pyrkii määrittämään yleisen eurooppalaisen edun, joka tulkintani mukaan on asettunut yhden totuuden piiriin.

Dominoivat depolitisaation muodot ovat diskursiivinen ja yhteiskunnallinen depolitisaatio, jotka näyttäytyvät vaihtoehdottomuuden diskurssia rakentavina puheakteina. Tässä tulosluvussa kannattaakin kiinnittää erityisesti huomiota, kuinka moninaiseksi Euroopan keskuspankki määrittää poliittisen toiminnan kentän ja eurokriisin ratkaisuihin osallistavan keskustelun.

5.1 Depolitisoitumisen perusta

Depolitisoitumisen ontologiseksi perustaksi olen määritellyt poliittisen kriteerin ja politisoitumisen käsitteen. Tämän alaluvun tarkoitus on osoittaa, miten euron politisoituminen loi Euroopan keskuspankille tarpeen käyttää depolitisaatiota poliittisen hallinnan strategiana. Kuten teoriaosuudessa olen taustoittanut, on depolitisoituminen poliittista toimintaa, jonka avulla pyritään luomaan eri asteisia vaihtoehtomuuksia (Wood & Flinders 2014). Alla olevan lainauksen myötä voidaan pohjustaa vastausta tutkimuskysymykseen, miten euro depolitisoitui eurokriisin aikana.

''More recently the ECB has acted to remove unfounded fears about the future integrity of our monetary union. These fears were creating severe turbulence in financial markets and preventing our low interest rates from reaching the countries where they were needed most'' (Draghi 2013a)

Tässä yhteydessä markkinoiden ja Euroopan keskuspankin voidaan schmittiläisesti tulkita asettuvan ystävä ja vihollinen -asetelmaan. Draghin ja keskuspankin näkökulmasta epäluottamuksesta viestivä markkinareaktio on perusteeton. EKP:n poikkeuksellisten toimien myötä luottamus euroaluetta kohtaan on palautunut. Schmittin ystävä ja vihollinen -asettelua on mahdollista käyttää depolitisaation analyysissä kahdesta eri näkökulmasta. Markkinoiden viestiessään epäluottamuksesta euroa kohtaan niiden voidaan katsoa politisoivan yhteisvaluutan, eli nostavan sen poliittisen kiistan kohteeksi, joka luo ontologisen perustan depolitisoitumisen mahdollisuudelle. Tässä yhteydessä on huomattava politisoitumisen olevan luonteeltaan radikaali tapahtuma. (Schmitt 2015.) Toisaalta Euroopan keskuspankin voidaan katsoa depolitisovan yhteisvaluutan asettamalla itsensä markkinoiden yläpuolelle ja täten osoittavan olevansa tarpeeksi suuri auktoriteetti/suvereeni estämään politisoitumisen. Tämä muistuttaa Schmittin ajatuksia vahvasta valtiosta, jonka todellinen vahvuus voidaan mitata sen kykynä estää politisoituminen. (Schmitt 2015; Ojakangas 2018, 128–129.) Kyseessä ei kuitenkaan ole talouden erottaminen politiikasta vaan erottelun tekeminen talouden ja politiikan välille, kuten Brunila (2020, 91) on asiaa kuvannut.

Schmittin (2015) mukaan valtion on oltava tarpeeksi vahva hallitsemaan ystävä ja vihollinen -asettelun intensiivisyydenastetta. Eurokriisin kohdalla yksittäisten valtioiden kuten Kreikan ja Italian valtionvelkakirjojen korot nousivat ja kansainväliset sijoittajat osoittivat epäluottamusta euroa kohtaan. Yksittäinen valtio ei siis ollut tarpeeksi vahva hallitsemaan valtion ja markkinoiden välisen suhteen intensiivisyyden astetta, joten EKP:n tehtäväksi osoittautui luottamuksen palauttaminen euroa kohtaan.

‘‘It was clear to us that governments could not address these break-up fears alone... Our new programme of Outright Monetary Transactions provides this backstop by allowing for unlimited interventions in government bond markets’’ (Draghi 2012b)

Velkajamarkkinat heijastavat sitä luottamusta, joka sijoittajilla kohdistuu valtion takaisinmaksukykyyn. Tästä syystä jokaista korkotason nousua tai yllättävää markkinareaktiota ei voida tulkita politisoitumiseksi vaan ne tulee ymmärtää osana talouden toimintaa. Kuten Mario Draghin puheista voidaan havaita, eurokriisin aikana yhteisvaluutan tulevaisuus oli uhattuna. Diskurssiin sisältyy siis ajallinen ulottuvuus, jonka mukaan yhteisvaluutan tulevaisuuteen kohdistuu eksistentiaalinen uhka, joka edellyttää (de)poliittista toimintaa.

Tässä yhteydessä on hyvä huomata, ettei ajallinen ulottuvuus rajaudu pelkästään tulevaisuuteen vaan yhdistyy kertomukseen Euroopan taloudellisesta yhdentymisestä ja euron peruuttamattomuudesta. Uhkakuvat euron hajoamisesta olivat niin todellisia, että Euroopan keskuspankki joutui julkistamaan toimenpiteitä, jotka olivat poikkeuksellisia (TLTRO & OMT). Schmittiläisesti ajateltuna EKP onnistui depolitisoimaan euron eli vakuuttamaan luottamuksensa menettäneet sijoittajat ja latistamaan konfliktin hallitsemalla ystävällinen ja vihollinen -asettelun intensiivisyyden astetta. Keskeinen elementti vaihtoehtomuuden diskurssissa on ollut Mario Draghin ja EKP:n kyky esittää euron politisoituminen irrationaalisena ja perusteettomana prosessina, joka on uhka Euroopan yhtenäisyydelle. Depolitisoitumisen perustaksi nousee ajattelutapa, jonka mukaan euro on yhtenäisyyttä rakentava poliittinen projekti, jonka asettaminen poliittisen kiistan kohteeksi uhkasi integraatioprosessin jatkuvuutta.

EKP asemoi itsensä suvereeniksi toimijaksi, jolla on kyky ja valta päättää vihollisesta euroalueella. Tämä osoittaa huomattavaa poliittista valtaa, jonka avulla EKP on kykenevä luomaan järjestystä keskellä eurokriisiä. Schmittin ajatuksia seuraten kyseessä on depolitisaatio, jonka avulla suvereeni voi muuttaa poikkeustilan normaalitilaksi. Normaalitilaa edellyttävä poliittinen päätöksenteko ei viittaa parlamentaariseen tapaan tehdä politiikkaa vaan kykyyn käyttää poliittista valtaa. (ks. esim. Schmitt 2015, 68; Ojakangas 2018, 130.) Seuraavaksi perehdytään tarkemmin kielellisiin keinoihin, joiden avulla vaihtoehtomuuden diskurssi rakentui.

5.2 Peruuttamaton euro

Ystävä ja vihollinen -asettelu antaa tässä tapauksessa kuvauksen siitä intensiivisyyden asteesta, jonka avulla politisoitumisen ja depolitisaation välistä vuorovaikutusta voidaan hahmottaa. Tästä syystä Euroopan keskuspankin poikkeukselliset toimet näyttäytyvät poliittisen hallinnan strategiana, jonka tulkintakehystä on luonteva lähestyä diskursiivisen depolitisaation avulla. Diskursiivinen depolitisaatio näyttäytyy erilaisina merkitysrakenteina, joiden avulla on tarkoitus luoda erilaisia välttämättömyyksiä ja vaihtoehtottomuuksia (Jenkins 2011, 160). EKP:n kyky palauttaa luottamus yhteisvaluuttaa kohtaan ja latistaa politisoituminen osoittavat, että EKP on poliittisesti vahva toimija, jolla on kyky käyttää depolitisaatiota hallinnan strategiana. Aineistooni sisältyi Mario Draghin kuuluisa lausahdus ”*Whatever it takes*”. Nämä kolme sanaa hän lausui Lontoossa Global Investment Confrencessa, jonka jälkeen luottamus yhteisvaluuttaa kohtaan palautui. (Draghi 2012a) Kyseisen puheen johdosta Mario Draghiin on liitetty narratiivi euronpelastajasta (ks. esim. Välimäki 2019).

EKP:n lupaus huolehtia yhteisvaluutasta ”*tekemällä mitä tarvitaan*” sisältää kielellisen keinon vakauttaa markkinat ja kesyttää konflikti. Tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, etteivät EKP:n toimenpiteet rajoittuneet vain kielen avulla tuotettuihin lupauksiin, vaan ovat pitäneet sisällään OMT-ohjelman (Outright Monetary Transactions), jonka myötä EKP on lupautunut tarvittaessa ostamaan kriisimaiden velkakirjoja jälkimarkkinoilta. (EKP 2012.) ”*Our actions have to send a clear signal to markets that their fears about the euro area are baseless*” (Drahgi 2012b).

Tulkintani mukaan tämä osoittaa huomattavaa diskursiivista voimaa, joka Euroopan keskuspankillla on Mario Draghin johdolla ollut. Kolme sanaa, jotka sisältävät lupauksen, että EKP tekee mitä vain yhteisvaluutan säilyttämiseksi luovat euron ympärille tulkintakehyyksen, jonka mukaan euroalueen hajoaminen ei ole vaihtoehto. Tällöin myös euroalueen tulevaisuuteen liittyvä poliittinen energia uhkaa latistua vaihtoehtottomaksi. Mario Draghin puheet ovat johdonmukaisia ja rakentavat eurosta vaihtoehtotonta kuvaa kuten alla olevasta lainauksesta käy ilmi:

” *We at the European Central Bank (ECB) are continuing to maintain price stability, which is the foundation of growth and job creation. We have introduced new measures to ensure price stability by removing unfounded fears about the euro area. These measures are supporting financial market sentiment while deeper reforms are implemented across the euro area.* ” (Draghi 2012c.)

Wood & Flinders (2014, 157) ovat kuvanneet diskursiivista depolitisaatiota talouspuheena, joka voi näyttäytyä esimerkiksi ”maalaisjärkeen” viittaavana puheena vaikeiden poliittisten päätösten

edessä. Maalaisjärjen avulla on pyritty perustelevaan esimerkiksi julkisen talouden kipeitä leikkauksia. Esittämällä euro peruuttamattomana EKP rajaa yhteisvaluuttaa koskevan keskustelun yhdensuuntaiseksi. Yhdensuuntainen keskustelu onkin omiaan rakentamaan vaihtoehdottomuutta, joka taannuttaa demokratialle ominaista keskustelujen ja näkökulmien moninaisuutta. Depolitisaation yhteydessä tämä tarkoittaa poliittisen hallinnan toteuttamista diskursiivisin keinoin, joka todellisuudessa saattaa johtaa virheelliseen illuusioon konsensuksesta (Wood & Flinders 2014, 161). Tässä yhteydessä onkin luonteva viitata David Owenin (2002) näkökulman vankeuden käsitteeseen (aspectival captivity), jonka mukaan jokin näkökulma hyväksytään automaattisesti oikeaksi, eikä sille kyetä kuvittelemaan vaihtoehtoja (Owen 2002, 216).

Puhuessaan euron olevan ”peruuttamaton” tai Euroopan keskuspankin olevan mandaattinsa rajoissa valmis käyttämään kaikki keinot yhteisvaluutan pelastamiseksi Mario Draghi vangitsee euron poliittisen elintilan kapeaksi. Tulkintani mukaan euron politisoituessa eurokriisin aikana EKP:n rakentama tulkintakehys on ollut vaihtoehdoton ja tietyt poliittiset vaihtoehdot ovat suoraan rajattu pois keskustelusta. Kuten aikaisemmin lainatuista puheista voidaan havaita, EKP:n reaktiot euron politisoitumiseen rakensivat tulkintakehyksen, jonka mukaan pelot euron hajoamisesta ovat perusteettomia ja epärationaalisia.

Vaihtoehdottomuuden diskurssin myötä Euroopan keskuspankki sulkee pelivaroja, jotka mahdollistaisivat yhteisvaluutalle vaihtoehtoja sisältävän julkisen keskustelun. Tästä näkökulmasta euro ei näyttäydy uutena pelivarana (Palonen 2020, 191) vaan depolitisaation välineenä, jota EKP kykenee käyttämään poliittisen hallinnan strategiana. Toisin sanoen tämä tarkoittaa, että eurosta muodostuu EKP:lle yhä vahvempi pelivara, jonka avulla se voi vahvistaa tai hankkia uusia valtaosuuksia. Nämä uudet valtaosuudet vahvistavat vallalla olevan vaihtoehdottomuuden diskurssin merkityksiä (Wood & Kroger 2000, 10). Uudet valtaosuudet ovat niitä uusia toimivaltuuksia, joihin Mario Draghi seuraavissa lainauksissa viittaa:

“The first pillar is a financial union that can maintain a stable and integrated financial market. This implies a single supervisor to control risk-taking by banks and reduce regulatory capture – and a single resolution system to ensure that banks can fail without dragging down their sovereigns.” (Draghi 2012c.)

“The second pillar is a fiscal union that can effectively prevent and correct unsustainable budgets. The consequences of misguided fiscal policies in a monetary union are too severe to remain self-policed. So a stable EMU would ultimately require the establishment of true budgetary oversight at the European level.” (Draghi 2012c.)

Kuten Börzel & Risse (2017, 89) ovat kirjoittaneet eurokriisin aikana Euroopan komissio ja EKP yhdessä euromaiden hallitusten kanssa halusivat säilyttää yhteisvaluutan edut, mutta vähentää yhteisen rahaliiton muodostamia riskejä. Mario Draghin puheista on luettavissa, että nämä riskit tulisi poistaa lisäämällä ylikansallista päätäntävaltaa euroalueella. Tämä kuvastaa vaihtoehdottomuuden diskurssia, jonka mukaan yhteisvaluutalle ei ole vaihtoehtoja. Sen mukana tulevat järjestelmälliset ja poliittiset riskit tulee välttää ylikansallisen valvonnan ja sääntelyn avulla.

Kuten Palonen (2020, 195) on määritellyt nämä valtaosuudet ovat luonteeltaan ajallisia eli ne voivat säilyä, kadota tai muuttaa muotoaan. Velkakirjamarkkinat ovat olleet keino osoittaa epäluottamusta yksittäistä jäsenmaata tai eurojärjestelmää kohtaan. Katsonkin, että vaihtoehdottomuuden diskurssin seurauksena osa markkinoiden valtaosuuksista on siirtynyt EKP:n ja Euroopan unionin ylikansallisten instituutioiden hallintaan. Mikäli EKP on tarpeeksi vahva auktoriteetti hallitsemaan markkinoiden kykyä politisoida euro, jäävät yhteisvaluutan politisoitumista osoittavat signaalit vähäisiksi. Tämä tarkoittaa samalla, että yhteisvaluutta uhkaa jäädä demokraattisen tilivelvollisuuden ulkopuolelle, jossa ongelmia ei voida kohdistaa eurojärjestelmään itseensä, vaan ongelmat nähdään ulkopuolisten tekijöiden aiheuttamina väliaikaisina häiriönä. Vaihtoehdottomuuden diskurssin läpi euroa voidaan katsoa peruuttamattomana poliittisena projektina, joka ei kuitenkaan kykene käsittelemään sisäisiä ongelmiaan poliittisen pluralismin kautta. Tämä asettaa euron depolitisoituneen ”yhden totuuden” piiriin, jota käsitellään seuraavaksi.

5.3 Yksi totuus

Tähän mennessä olen esitellyt depolitisaation perustan, jonka pohjana ovat toimineet Mario Draghin puheet, jotka ovat viitanneet euron politisoitumisen olevan irrationaalinen ja perusteeton tapahtuma. Tämän lisäksi olen nostanut aineistosta esiin puheaktit, joiden mukaan euro on peruuttamaton. Nämä elementit sisältyvät vaihtoehdottomuuden diskurssiin, jonka viimeiseksi osaksi nostan Mario Draghin viestinnän yhdestä totuudesta, jota on rakennettu konsensus- vakaus- ja kriisipuheen avulla.

Euroopan keskuspankin haaliessa lisää valtaosuuksia euron poliittinen elintila muotoutuu kapeaksi, jolloin vaihtoehdottomuus puhe saattaa johtaa virheelliseen ajatukseen konsensuksesta. Mikäli euro on peruuttamaton Mario Draghi tulee tunnustaneeksi, että yhteisvaluutta on ensisijaisesti poliittinen projekti. Vaihtoehtojen puutteen on silloin ilmaistava myös

konsensuksesta, joka tarkoittaa, että EKP vangitsee itselleen yleisen edun käsitteen. (ks. esim. Mösnner 2016, 976; Owen 2002, 216.) Alla olevasta lainauksesta nostan esiin vakauden käsitteen, jonka tulkitsen yhdeksi konsensuksen rakennuspalikaksi.

‘‘For the ECB, new steps have been needed to maintain price stability in the face of fragmented financial markets. These new steps are not a departure from our mandate. Indeed, they are the only way to ensure that we continue to fulfil our mandate...All the measures I have described today are fundamentally about ensuring stability.’’ (Draghi 2012c.)

Euroopan keskuspankin poikkeuksellisten toimien tarkoitus on luoda vakautta euroalueelle. Mario Draghiin mukaan EKP:n toiminta tukee rauhaa ja vakautta, jotka luovat kasvua, avoimuutta ja vaurautta. Lopuksi hän toteaa näiden olevan niitä syitä, miksi euro on peruuttamaton. Tällä tavoin EKP määrittää itsensä myös poliittisesta vakaudesta huolehtivana instituutiona, jonka tehtävänä on huolehtia euroalueen vakaudesta yleisen edun nimissä. (ks. esim. Mösnner 2016; Owen 2002.)

Tulkintani mukaan eurokriisin poliittinen luonne tulee jälleen ohitetuksi, jonka seurauksena yhteisvaluuttaan kohdistuva poliittinen energia siirtyy näennäiseen konsensuksen piiriin. Samalla Euroopan keskuspankki asemoi toimintansa politiikan yläpuolelle. Tässä yhteydessä vakausero näyttyy diskursiivisen depolitisaation siirtona, jonka avulla EKP perustelee poikkeukselliset toimensa. (Luukkonen & Sirviö 2017.) Seuraavassa lainauksessa korostuu kriisipuhe:

‘‘In the current circumstances, the greatest risk to stability is not action, but inaction. This is why the ECB has acted...The euro supports the strong industrial sector on which Germany depends. It supports openness, growth and prosperity. And ultimately, it supports peace and stability...This is why the euro is irreversible.’’ (Draghi 2012c.)

Mario Draghi toteaa suurimman riskin euroalueen vakaudelle olevan toimimisen sijaan toimimattomuus. Tämä noudattelee tyypillistä kriisipuheen kautta tapahtuvaa depolitisaatiota, jossa poikkeukselliseen tilanteeseen tai kriisiin vedoten ”politiikka” voidaan hetkellisesti lakkauttaa. (Luukkonen & Sirviö 2017.) Kriisipuheen avulla normaaleista ja ”hitaista” poliittisista prosesseista päästään eroon. On huomattava, että samalla päästään eroon myös kilpailevien vaihtoehtojen mahdollisuudesta.

Tässä yhteydessä on hyvä muistuttaa mieleen politiikan temporaalisuus eli ajatus politiikasta ajalla pelaavana toimintana (ks. esim. Koselleck 1972, 15; Palonen 2008, 206–207). Eurokriisin myötä on muodostunut rajattu ”aika ikkuna”, jonka aikana poikkeukselliset toimet on helpompi oikeuttaa. Poliitiikan toimintaperspektiivistä katsottuna eurokriisi ja sen ajallisuus muodostavat uuden pelivaran, jonka aikana politiikalla ja valtaosuuksilla voidaan pelata. Kuten Mario Draghi yllä olevassa lainauksessa antaa ymmärtää, suurin riski kriisin aikana olisi EKP:n toimimattomuus, joka johtaisi euroalueella epävakauteen ja erilaisiin häiriöihin Saksan teollisuussektorilla.

Tässä yhteydessä vakauden ja epävakauden välinen dynamiikka onkin mielenkiintoinen. Kuten Carl Schmittin (2015) poliittisen kriteerin perustuen voidaan todeta, on politisoituminen itsessään radikaali tapahtuma. Eurokriisin kontekstissa Mario Draghin puheet vastaavatkin eksistentiaalisen uhkaan, jonka yhteisvaluutta on tämän politisoitumisen myötä kohdannut. EKP:n on kuitenkin toimittava, ettei epävakaus lisääny ja pahimmat uhkakuvat euroalueen lakkautumisesta toteudu. Tämä määrittääkin EKP:n ”aika ikkunan” ajallisesti rajatuksi, mutta myös kriittiseksi, jonka aikana on toimittava.

Näitä näkökulmia vasten Euroopan keskuspankin toiminta näyttäytyy hyvin poliittiselta, jonka yhteydessä depolitisatio tulee ymmärtää politiikan teon välineenä ja hallinnan strategiana. Chantal Mouffin (1993) agonistisesta politiikka käsityksestä tarkasteltuna EKP pyrkii sulkemaan vuorovaikutuksellisen politiikan teon pois keskustelusta, joka toteutuu luomalla diskursiivinen ja vaihtoehdoton tulkintakehys yhteisvaluutan ympärille. Vaihtoehdottomuuden diskurssissa depolitisoitumisen ensimmäinen ja keskeisin elementti on ”näkökulman vangitseminen”, jonka mukaan euro on peruuttamaton. Koska EKP:n mukaan euro on peruuttamaton, on yhteisvaluutan politisoituminen konsensusta uhkaava ja irrationaalinen tapahtuma, johon tulee reagoida depolitisaation keinovalikoiman avulla. Tulkintani mukaan vaihtoehdottomuuden diskurssi vahvistaa näkemystä eurosta poliittisena projektina. Tästä syystä onkin oleellista huomioida kuka yleistä etua ajaa ja millaiseksi yleinen etu määritellään. Seuraava lainaus kuvastaa Mario Draghin ja EKP:n näkemystä Euroopan yhteisestä tulevaisuudesta:

The preamble of the European Treaty makes ‘ever closer union’ a goal of the EU. For some people, this creates anxiety. It seems to promise an inexorable movement towards a future super-state. Many Europeans, with different national histories and cultures, feel that they are not ready for that. (Draghi 2013b)

So it is important to understand that the agenda facing Europe today is not adequately captured by the phrase 'ever closer union'. In my view, it is better encapsulated by wording borrowed from the Constitution of the United States: the establishment of a 'more perfect union'. (Draghi 2013b)

By this, I mean that we are 'perfecting' something that has already begun – namely, the economic and monetary union that was launched in 1999. Policy-makers are following through the consequences of the decision to create a genuine single market supported by a single currency. (Draghi 2013b.)

Tulkintani mukaan Mario Draghi määrittelee yhteisen eurooppalaisen edun muodostuvan sitoutumisesta Euroopan talous- ja rahaliittoon, jonka perustaminen vuonna 1999 oli poliittinen päätös. Poliitiikan toimintaperspektiivin näkökulmasta Euroopan keskuspankki on voittanut valtaosuuksia, joita sen on pyrittävä puolustamaan. Tässä yhteydessä on jälleen huomioitava ajatus politiikasta ajalla pelaavana toimintana. Mario Draghi määrittelee euron poliittiseksi projektiksi, joka on peruuttamaton. Silloin myös yhteisvaluutan ajallisuuden on oltava ikuinen, joka viittaa vahvasti vaihtoehtottomaan ja depolitisoituneeseen tilaan. Tämä puolestaan luo kuvan näennäisestä konsensuksesta, joka johtaa ajatukseen yhdestä ja oikeasta totuudesta. (ks. esim. Owen 2002.)

Eurokriisin kontekstissa on otettava huomioon, että yhteisvaluutta oli politisoitunut, jonka seurauksena myös poliittinen päätös, johon Mario Draghi viittaa on asettunut kamppailun kohteeksi. Mario Draghin ja Euroopan keskuspankin puheessa poliittinen päätös tai liitto, jota yhteisvaluutta edustaa ei sisällä ajatusta erosta, vaan näyttäytyy uusfunktionalistisena ”itseään korjaavana” projektina. Yhteiskunnallisen depolitisaation (Wood & Flinders 2014, 158–161) näkökulmasta onkin huomattava, että eurokriisin aikana EKP on rajannut yhteisvaluuttaan kohdistuvan poliittisen keskustelun pois julkisuudesta vetoamalla poliittisesti tehtyyn päätökseen. Tutkimusasetelmani kannalta tämä selittääkin, miksi keskustelu yhteisvaluutan tulevaisuudesta on taantunut 2010-luvulla ja ollut luonteeltaan vaihtoehtoton.

Tässä analyysissä olen soveltanut Carl Schmittin ystävä ja vihollinen -asettelua kuvaamaan politisoitumisen intensiivisyyden astetta, jonka avulla olemme voineet hahmottaa euron (de)politisoitumista. Olen esittänyt, että eurokriisin aikana markkinoiden epäluottamus euroaluetta

kohtaan voidaan tulkita politisoitumisena, jonka tarkoituksena on ollut nostaa keskusteluun euro ja sen tulevaisuus. Euroopan keskuspankki Mario Draghin johdolla on kuitenkin onnistunut yhteiskunnallisen ja diskursiivisen depolitisaation keinovalikoiman avulla depolitisoimaan euron ja määrittämään itsensä suvereeniksi toimijaksi euroalueella. Vaihtoehdottomuuden diskurssi on rakentunut erityisesti puhetaipojen kautta, jotka ovat korostaneet euron peruuttamattomuutta ja yhteisvaluutan vakauttavaa vaikutusta. Poliittiseen päätökseen vetoamalla Mario Draghi on rakentanut konsensusajattelua, jota eurokriisin kontekstissa on käytetty poliittisten vaihtoehtojen häivyttämisen strategiana. Tämän seurauksena euron ympärille on muodostunut ”yhden totuuden” piiri, jonka ympärillä vaihtoehtoisia ratkaisuja yhteisvaluutalle ei kyetä havaitsemaan. Tulkintani mukaan tämä osoittaa EKP:n olevan kykenevä käyttämään depolitisaatiota hallinnan keinona, mikä osoittaa merkittävää poliittista toimintakykyä. Tämän perusteella Euroopan keskuspankin kuvaaminen ainoastaan hintavakaudesta huolehtivana instituutiona vaikuttaa kapealta.

6. YHDENTYMISEN DISKURSSI

Yhdentymisen diskurssiin sisältyy vahvasti diskursseille tyypillinen ajallinen ulottuvuus ja kerronnallisuus. Diskurssiin sisältyvät elementit, jotka viestivät neutraalista ja politiikasta vapaasta talouden sektorista. Diskurssin toinen elementti on integraation henki, jonka mukaan yhteisvaluutta euroon on sisältynyt huomattava määrä poliittista pääomaa ja tahtoa, jonka avulla voidaan rakentaa toimivammat sisämarkkinat ja edistää euroalueen integraatiota. Kolmanneksi elementiksi olen nostanut puheen kilpailukyvästä ja tuottavuuden kasvusta, jotka viestivät erityisesti toimivien sisämarkkinoiden kautta yhdistyvästä Euroopasta. Laajemmassa kontekstissa tämä pohjautuu kertomukseen talouden avulla yhdistyvästä Euroopasta, jonka juuret voidaan Miettisen (2021) mukaan ulottaa 1700-luvulle. Huomioitava on myös uusfunktionalistinen integraatiomalli, jonka mukaan yhdentymisen on itseään ruokkiva prosessi. Tässä yhteydessä kriisitkin voidaan nähdä vain yhdentymistä vahvistavina tekijöinä.

Yhdentymisen diskurssissa depolitisaation käyttövoimana on ajatus talouden avulla yhdistyvästä Euroopasta, jonka keskeinen edistysaskel on ollut yhteisvaluutta euro, joka on tehostanut euroalueen sisämarkkinoita ja edistänyt kilpailukykyä suhteessa ulkopuolisiin talouksiin. Eurokriisi näyttäytyy irrationalisena ja perusteettomana kriisinä, jonka vuoksi depolitisaatio täytyy suorittaa.

6.1 Neutraali talous

Euroopan unionin ja Euroopan talous- ja rahaliiton perustukset ovat luotu ajatukselle, jonka mukaan talouden avulla valtioiden intressit sidotaan yhteen ja toimivan yhteismarkkina-alueen myötä taloudellinen integraatio vahvistaa talouskasvua. Kuten teoriaosuudessa on mainittu Deutsche Bundesbankin esimerkin ja ordoliberalismin on katsottu muodostaneen Euroopan talous- ja rahaliiton ideologisen selkärangan. Ordoliberalismille on ominaista talouskonstituution käsite, jolla viitataan oikeudellisiin ja institutionaalisiin ratkaisuihin, jotka määrittävät EMU:n toimintaa. (Miettinen 2019, 127–130.)

Mario Draghi ja Euroopan keskuspankki ovat eurokriisin aikana johdonmukaisesti jatkaneet kertomusta, jonka mukaan Euroopan taloudellisen yhdentymisen tiivistäminen on kestävän rahaliiton edellytys. *''Four key pillars on which a stable and prosperous monetary union should*

be built. These pillars are financial union, fiscal union, economic union and political union'' (Draghi 2012b). Näiden tavoitteiden ja eurokriisin aikaisten poikkeustoimenpiteiden on katsottu kasvattavan ylikansallisten toimijoiden valtaa ja syventävän integraatiota. Börzel & Risse (2017) ovat argumentoineet, ettei syventynyt integraatio lisännyt kansalaisten luottamusta Euroopan unionia kohtaan. Mario Draghin ja EKP:n eurokriisin aikaiset puheet noudattelevat johdonmukaisesti uusfunktionalistisia rakenteita, joiden varaan eurooppalaista integraatiota on suunniteltu. (ks. esim. Börzel & Risse 2017; Streeck 2015 & Casporaso 1972.)

Eurokriisin aikaiset toimenpiteet ja Mario Draghin ehdotukset talous- ja rahaliiton kehittämiseksi yhdessä uusfunktionalististen periaatteiden kanssa omaavat tulkintapintoja, joissa voidaan hyödyntää Carl Schmittin ajatuksia neutralisoitumisen prosesseista. Schmittin mukaan Euroopan historiaa ovat määrittäneet erilaiset keskusalueet, jotka ovat olleet ajalleen tyypillisiä paradigmoja, joista käsin kaikkien ongelmien on uskottu ratkeavan. Nämä keskusalueet Schmitt (2015, 94) näkee liberaalin demokratian kyvyttömyytenä käsitellä politiikalle ominaisia konflikteja. Eurokriisin aikana Euroopan keskuspankki toteutti poikkeuksellisia toimenpiteitä, jotka jatkoivat uusfunktionalistista ajatusta integraation itseään ruokkivasta prosessista mutta rikkoivat ordoliberalistisia perinteitä.

''With this objective, we are continuing for 17 countries what the Deutsche Bundesbank achieved for Germany. Our history is younger, but it is with some pride that I say that the ECB has accomplished this objective for almost 15 years. And it is with emphasis that I say that we are committed to taking the exact same objective into the future.'' (Draghi 2013c.)

''Having the same objective does not necessarily mean using the same instruments. The ECB has inherited its objective from the Bundesbank, but it is operating in a new and different environment'' (Draghi 2013c.)

Nämä kaksi lainausta viittaavat Euroopan talous- ja rahaliiton perinteisiin, jotka ovat saaneet vaikutuksia Deutsche Bundesbankin toiminnasta. Kuten mainittua tätä perustaa voidaan kutsua ordoliberalismiksi. Mario Draghi viittaa kuitenkin eurokriisin aikana muuttuneisiin olosuhteisiin, joiden vuoksi päämäärät ovat edelleen samat, mutta on huomioitava muuttunut toimintaympäristö. Euroopan keskuspankin päätehtävä on hintavakaudesta huolehtiminen, mutta muuttuneessa tilanteessa sen saavuttamiseksi on toteutettava poikkeuksellisia keinoja. Aineistoni perusteella Mario Draghin viesti on johdonmukainen, jonka mukaan paras tie ulos kriisistä on integraation syventäminen ja ylikansallisten valvontamekanismien vahvistaminen. Uusfunktionalismin

hengessä integraatiota ja sen perimmäisiä rakenteita, kuten yhteisvaluuttaa ei haasteta, vaan kestävien ratkaisujen odotetaan löytyvän integraation itseään vahvistavasta prosessista.

Schmittin mukaan liberalistit ajattelivat teknologian olevan neutraalia ja hengetöntä, jonka vuoksi tekniset ongelmat ovat helposti ratkaistavissa. Tämän vuoksi teknismistä tuli paradigma, jonka avulla pyrittiin löytämään ratkaisu kaikkiin ongelmiin. (Schmitt 2015, 99.) Tulkintani mukaan eurokriisin kontekstissa eurojärjestelmä nähtiin teknisenä järjestelmänä, jonka ongelmiin – tai mekaanisiin vikoihin, ajateltiin löytyvän politiikan ulkopuolinen ratkaisu. Integraation syventäminen, poikkeukselliset toimenpiteet ja ylikansallisten instituutioiden vahvistaminen ovat keinoja ratkaista eurojärjestelmään kohdistunut epäluottamus neutraalin talouden alueella.

Nämä keinot rakentavat yhdentymisen diskurssia, jonka aatteellisena pohjana toimivat uusfunktionalismi ja kertomus talouden avulla yhdistyvästä Euroopasta. Uusfunktionalismia ja talouden integraatiota voidaankin tulkita intertekstuaalisen linssin läpi. Tämän avulla voidaan ymmärtää niitä historiallisia konnotaatioita, jotka yhdentymisen diskurssiin sisältyvät. (Pynnönen 2013, 14.)

Depolitisaation teorian näkökulmasta instituutioiden ja ylikansallisen päätäntävällän vahvistaminen siirtävät euroalueen kansalaisten poliittista pääoma neutraalin talouden sfääriin. Päätäntävällän keskittäminen ja institutionalisoiminen viittaavat hallinnollisen depolitisaation keinovalikoimaan, kun taas uusfunktionalistiset neutraalin talouden elementit viittaavat yhteiskunnalliseen ja diskursiiviseen depolitisaatioon, jotka rajaavat demokraattisen keskustelun moninaisuutta ja edistävät vaihtoehdottomuutta.

Yhdentymisen diskurssissa yhteisvaluutta toimii siis välineenä neutraalin taloudellisen integraation kehyksessä. Eurokriisin aikana epäluottamus kohdistui erityisesti euroa ja muutamia euroalueen jäsenmaita kohtaan. Euron politisoitumisen myötä Mario Draghi ja EKP siirsivät yhteisvaluuttaan kohdistuvan poliittisen konfliktin neutraalin taloudellisen yhdentymisen sfääriin. Tämän neutraalin sfäärin tavoittelun Schmitt (2015, 97) tunnistaa vuosisatoja vanhaksi perusmotiiviksi, joka on määrittänyt Euroopan historian merkittävimpiä henkisiä käännteitä.

Tulkintani mukaan yhdentymisen diskurssi on kontekstoitavissa maailman sotien jälkeiseen pyrkimykseen saavuttaa rauha taloudellisen integraation avulla. Tässä kohtaa on hyvä muistuttaa mieleen (Miettisen 2021) näkemys, jonka mukaan ”talous johtaa rauhaan- ajatus” on ollut osa eurooppalaista integraatiokeskustelua jo 1700-luvulta asti. Schmittin mukaan ajatus pysyvästä rauhasta onkin ollut neutraalien sfäärien tavoitteena jo 1600-luvulta alkaen. Kuitenkaan nämä neutraalit sfäärit eivät ole johtaneet pysyvään rauhaan, vaan viime vuosisatojen aikana on käyty

lukuisia uskonsotia, ideologioiden innoittamia sotia, kuin myös puhtaasti talousotia. (Schmitt 2015, 98.)

Tässä yhteydessä on hyvä muistaa Schmittin vaikeasti tulkittava suhde talouden ja politisoitumisen välillä, josta esimerkiksi Brunila (2020) on kirjoittanut. Toisaalta Schmitt kritisoi talouden pyrkimystä hakeutua poliittisesti neutraaliin sfääriin, mutta toisaalta vahvan valtion tulisi estää talouden politisoituminen. Schmitt oikeuttaakin talouden depolitisoimisen valtion kyvyllä ratkaista ongelmia ja luoda järjestystä (Brunila 2020, 87). Eurokriisin aikana Euroopan keskuspankki on hyödyntänyt neutraaliin taloudellisen yhdentymisen kertomusta, jonka avulla se on pyrkinyt toimimaan vahvana auktoriteettina, jolla on kyky ja valta ratkaista ongelmia ja luoda järjestystä. Werner Bonefeldin (2017a, 750–753) tulkintaa soveltaen EKP on schmittiläisesti ihanteellinen toimija, joka onnistui omaa itsenäisyyttään ja toimintakykyään suojellakseen depolitisoimaan euron.

6.2 Integraation henki

Yhdentymisen diskurssiin sisältyy ajatus eurooppalaisesta taloudellisen integraation hengestä, joka on kannatellut eurooppalaista yhteistyötä toisen maailman sodan jälkeen. Eurokriisin aikana Mario Draghi vakuutti epäilijät siitä, että yhteisvaluutta eurolla on merkittävä rooli osana eurooppalaista projektia. Seuraava vertauskuullinen lainaus on Mario Draghin Lontoossa pitämästä puheesta, jonka jälkeen luottamus markkinoiden luottamus yhteisvaluutaa kohtaan palautui.

“And the first thing that came to mind was something that people said many years ago and then stopped saying it: The euro is like a bumblebee. This is a mystery of nature because it shouldn't fly but instead it does. So the euro was a bumblebee that flew very well for several years. And now – and I think people ask “how come?” – probably there was something in the atmosphere, in the air, that made the bumblebee fly. Now something must have changed in the air, and we know what after the financial crisis. The bumblebee would have to graduate to a real bee. And that's what it's doing.” (Draghi 2012a.)

Tulkintani mukaan tahtotila taloudellisen integraation syventämisestä ja yhteisvaluutasta muodostivat sen ilmapiirin, joka sai kimalaisen (euron) lentämään sujuvasti useamman vuoden. Kuten Mario Draghi asian ilmaisee, kimalainen on luonnon mysteeri, sillä se kykenee lentämään, vaikka sen pitäisi. Tällä uskon Mario Draghin viittavan niihin puheenvuoroihin, jotka alun perin

kyseenalaistivat yhteisvaluutta euron ja katsoivat sen mahdottomaksi (ks. esim. optimaalisen valuutta-alueen teoria). Tällaisia puheenvuoroja ovat vuosien varrella esittäneet muun muassa Milton Friedmann (2001), Paul Krugman (2013) ja Joseph Stiglitz (2020). Finanssikriisin seurauksesta, jokin ilmapiirissä kuitenkin muuttui ja epäilykset euroa kohtaan konkretisoituivat. Yhteisvaluuttiaan kohdistuvat epäilykset politisoivat euron, joten kimalaisen tuli muuntautua mehiläiseksi.

Euron muuntautuminen kimalaisesta mehiläiseksi tapahtui Euroopan keskuspankin lupauksella tehdä mandaattinsa rajoissa ”mitä vain tarvitaan” euron pelastamiseksi. ”*Within our mandate, the ECB is ready to do whatever it takes to preserve the euro. And believe me, it will be enough*” (Draghi 2012a). Diskursiivisten lupauksen lisäksi muuntautuminen toimivammaksi yhteisvaluutta-alueeksi sisälsi Draghin viestin niistä toimista, jotka tämän mahdollistavat.

”*A Europe that is founded on four building blocks: a fiscal union, a financial union, an economic union and a political union. These blocks, in two words – we can continue discussing this later – mean that much more of what is national sovereignty is going to be exercised at supranational level, that common fiscal rules will bind government actions on the fiscal side.*” (Draghi 2012a.)

Schmittiläisesti ajateltuna tässä ovat myös ne rakennuspalikat, joiden avulla Euroopan keskuspankki on tarpeeksi vahva suorittamaan depolitisaation ja palauttamaan konfliktin neutraalin sfääriin, jossa eurooppalainen taloudellinen yhdentymisen voi jatkua uusfunktionalististen periaatteiden mukaisesti. Depolitisaation käsitteistössä tässä yhdistyvät sekä yhteiskunnallinen että hallinnollinen depolitisaatio. Palauttamalla konfliktin neutraalin taloudellisen yhdentymisen sfääriin EKP onnistuu sulkemaan pois vaihtoehtoiset politisoitumisen seuraukset. Tässä yhteydessä on kyse yhteiskunnallisesta depolitisaatiosta, jossa depolitisaation keinoin vaihtoehdot rajataan keskustelusta pois. (Wood & Flinders 2014, 161–162.) Hallinnollinen depolitisaatio puolestaan näyttäytyy EKP:n tavoitteena keskittää kansallista päätäntävaltaa ylikansalliselle tasolle, jossa poliittiset riskit voidaan minimoida (Wood & Flinders 2014, 156–158).

Yhdentymisen diskurssiin sisältyy integraation henki, joka luo aineelliselle yhteisvaluutalle hengellisen pohjan. Diskurssin myötä euroon kohdistuu integraation henki, joka euron hajotessa uhkasi kadota. Havaintoni on mielenkiintoinen sillä perinteisesti talouden depolitisoituminen pyrkii näkemään talouden teknisenä ja laskennallisena – hengettömänä alueena. Tässä yhteydessä euron voidaan katsoa omaavan ”hengen”, jonka katoaminen johtaisi taloudellisesti hengettömään

Euroopan unioniin. Integraation hengestä tulee siis depolitisaation elementti, jonka tarkoituksena on häivyttää yhteisvaluuttaan liittyvä konflikti yhdentymisen diskurssin avulla.

6.3 Kilpailukyky vai tuottavuuden kasvu

Yksi kiinnostava näkökulma neutraalin taloudellisen yhdentymisen kontekstissa on kilpailukyvyn käsite, jonka tärkeyttä Mario Draghi johdonmukaisesti aineistossa korostaa. Eurokriisin aikana euroalueen kilpailukyky romahti, jonka palauttamiseen Mario Draghi seuraavassa lainauksessa viittaa:

One way to regain competitiveness quickly is to address the numerator in unit labour costs – nominal wages. Another, longer-term approach is to increase the denominator – to achieve higher productivity. In my view, in the euro area today we need both. (Draghi 2013d.)

On the first count, there are already some encouraging signs of rebalancing in the euro area in terms of cost competitiveness. Thanks in part to the structural reforms introduced in several countries, relative costs are adjusting where they had become misaligned in the past. (Draghi 2013d.)

For example, Spanish export volumes grew by more than 20% since 2009. Over time, rising mark-ups should allow Spanish firms to expand capacity and increase hiring. (Draghi 2013d)

Mario Draghi viittaa rohkaiseviin merkkeihin, joiden mukaan rakenteelliset uudistukset ovat osittain tehonneet ja kriisistä kärsineiden jäsenmaiden kuten Espanjan vientimarkkinat ovat tehostuneet. Euroalueen kilpailukyky on siis osoittanut palautumisen merkkejä. Seuraava lainaus antaa osuvan perustan kilpailukyvyn käsitteen ja taloudellisen yhdentymisen välisen vuorovaikutuksen analysoimiseksi:

“But let me be clear here that I do not see competitiveness as a race between euro area countries with winners and losers. That is why the longer-term challenge of raising productivity is also key. While cost adjustments increase competitiveness only relatively, productivity gains, by increasing trend growth, can be absolute and benefit all countries.” (Draghi 2013d.)

Ensinmäisessä lauseessaan Mario Draghi ilmaisee, ettei halua nähdä kilpailukykyä ongelmana, joka jakaa euroalueen jäsenmaat voittajiin ja häviäjiin. Draghin mukaan olisikin parempi kohdentaa katseet tuottavuuden kasvuun, jonka noustessa siitä hyötyvät yhtäläisesti kaikki jäsenmaat. Kilpailukyvyn käsitteen korvaaminen tuottavuuden kasvua painottavilla puhetavoilla soveltuvatkin paremmin Euroopan keskuspankin viestintään neutraalista taloudesta. Erityisen ymmärrettävää tämä on, koska Euroopan talous- ja rahaliiton myötä alijäämäiset jäsenvaltiot voivat turvautua vain sisäpoliittisesti vaikeaan sisäiseen devalvaatioon (Streeck 2015, 141). Kilpailukyvyn käsite viittaa niin kielellisesti, poliittisesti kuin taloudellisesti eri asteisiin kamppailuihin, jotka määrittävät valtaosuuksien jakautumista euroalueella. Erityisesti eurokriisin kontekstissa valtaosuudet ja poliittiset pelivarat ovat keskittyneet Euroopan talous- ja rahaliiton vaihtotaseeltaan ylijäämäisille jäsenvaltioille.

Eurokriisin aikana Mario Draghin puheeseen onkin sisältynyt vahvasti euroalueen ongelmien ulkoistaminen valuuttaliiton ulkopuolelle. Kuten aikaisemmin olen osoittanut, puhetavat ovat viitanneet euron politisoitumisen johtuneen perusteettomista peloista ja olleen luonteeltaan irrationaalisia. (ks. esim. Draghi 2013a) Yhdentymisen diskurssin näkökulmasta merkittävä huomio onkin, että Euroopan keskuspankki tunnustaa avoimen taloudellisen kamppailun muita valuuttoja kohtaan, mutta pyrkii häivyttämään keskustelusta euroalueen sisäiset eroavaisuudet, kuten merkittävät erot kilpailukyvyssä ja vaihtotaseiden alijäämissä.

Tulkintani mukaan Mario Draghi rakentaa puhetavoillaan diskurssia, joka jatkaa kertomusta neutraalista eurooppalaisesta taloudesta. Depolitisaation ontologisesta näkökulmasta kertomukseen sisältyy ajatus neutraalista taloudellisesta sfääristä, jota valvomaan tarvitaan vahva institutionaalinen auktoriteetti (Schmitt 2015). Tässä yhteydessä Euroopan keskuspankki näyttelee instituutiota, joka kykenee erottamaan talouden kilpailullisen luonteen euroalueen jäsenmaiden kesken, mutta ylläpitämään tätä kamppailua ympäröiviä talousjärjestelmiä kohtaan. Kiistämällä talouden poliittinen luonne, jää talouden rooliksi ainoastaan laskennallisten ongelmien ratkaisu. Puhe tuottavuuden kasvusta onkin laskennallisempi ilmaisu, kuin kamppailuun viittaava kilpailukyvyn käsite. Puhe tuottavuuden kasvusta on siis neutraali taloudellinen ilmaisu, johon voivat samaistua kaikki euroalueen jäsenmaat, kuuluivat he sitten eurokriisin voittajiin tai häviäjiin. Kilpailukyvyn käsite puolestaan pitää sisällään markkinatalouden perusluonteen, joka on ominaisuuksiltaan läpeensä poliittinen. Toisen valtion alijäämä on toisen valtion ylijäämä, eikä

euroalue voi tästä irrottautua. Kuten Carl Schmitt on itse ilmaissut, mikään laskelma ei anna vastausta kysymykseen Kristus vai Barrabbas (Schmitt 2015).

Tulkintani mukaan yhdentymisen diskurssiin sisältyy integraatiokertomus, jonka analysoimiseksi Carl Schmittin teoria eurooppalaisista keskusalueista antaa käyttökelpoisia työkaluja. Taloudellinen yhdentyminen muistuttaa aikaisempia neutraaleja sfäärejä, jotka ovat olleet ajalleen tyypillisiä paradigmoja. Eurokriisin seurauksena taloudellinen yhdentyminen politisoitui, kuten Mario Draghi asian ilmaisi, jokin eurooppalaisessa ilmapiirissä muuttui ja yhteisvaluuttaan kohdistui epäilyksiä (Draghi 2012a). Erityisen vahvasti politisoituminen kohdistui yhteisvaluutta euroon, jonka toimintakykyyn kohdistuvat epäilykset saivat Euroopan keskuspankin käyttämään depolitisaatiota konfliktin taltuttamiseksi.

7. SUOJELIJADISKURSSI

Kolmantena diskurssina esittelen suojelijadiskurssin, jonka keskeinen elementti on edistää euron vaihtoehdottomuutta hallinnollisen depolitisoinnin keinovalikoiman avulla. Puhe tehokkuudesta ja teknismistä ovat olleet tyypillisiä tapoja keskittää poliittista päätäntävaltaa. Aineistoni osoittaa, että Euroopan keskuspankki käytti tehokkuuden ja teknismien puhetapoja keskittääkseen kansallista päätäntävaltaa ylikansalliselle tasolle. Näitä ratkaisuja perusteltiin tarpeella tehdä euroalueesta kriisinkestävämpi ja ketterämpi. Keskeinen elementti on, että siirtämällä päätäntävaltaa ylikansalliselle tasolle EKP suojelee euroaluetta yksittäisten jäsenmaiden aiheuttamilta riskeiltä. Suojelijadiskurssi yhdistyy eurooppalaiseen ordoliberalismin perinteeseen, jonka mukaan vahvan valtion tai tutkielmani kohdalla vahvan instituution on kyettävä suojelemaan yhteistä etua massademokratian aiheuttamilta riskeiltä. Ensimmäisessä tulosluvussa olen esitellyt kuinka Euroopan keskuspankki eurokriisin aikana varasi itselleen yleisen edun käsitteen, jota on käytetty yhden totuuden rakentamiseen. Suojelijadiskurssissa EKP:n tehtävä on suojella euroaluetta mahdollisilta poliittisilta riskeiltä, joita euron politisoitumisesta voi seurata.

Hintavakaus- ja vastuupuhe näyttävät puheakteina, jotka korostavat Euroopan keskuspankin mandaattia säilyttää hintavakaus euroalueella. Tulkintani mukaan mandaattiinsa vedoten EKP kohtelee euroalueen kansalaisia ensisijaisesti kuluttajasubjekteina, eikä poliittisesti aktiivisina toimijoina. Vastuupuheeseen sisältyy Mario Draghin näkemys euron politisoitumisesta irrationaalisenä ja perusteettomana tapahtumana. Tässä tulosluvussa esitettävien suorien lainausten myötä olen pyrkinyt havainnollistamaan, kuinka vastuupuhe toimii depolisoivana siirtona, jonka avulla EKP on onnistunut perustelemaan poikkeuksellisia toimiaan ja ”suojelemaan” euroalueen kansalaisia markkinoiden irrationaalisuudelta.

7.1 Tehokkuus ja teknismi

Tässä elementissä diskurssi rakentuu talousteknisen puheen ja merkitysten kautta. Poliittinen aspekti ohitetaan vetoamalla tehokkuuteen ja teknismiin, jotka ovat hitaita poliittisia prosesseja ketterämpiä.

“This way of thinking is in fact already embedded in the EU Treaty under the principle of subsidiarity. This states that powers cannot be transferred to the level of the Union unless action

is more effective at that level than at a lower level of government. In other words, it places the emphasis squarely on the efficacy of policy.” (Draghi 2013b).

Mario Draghi kuvaa Euroopan keskuspankin toimintaa subsidiariteetti periaatteen mukaisesti toiminnaksi, jonka mukaan ne asiat, jotka ovat tehokkaampia hoitaa ylemmällä hallinnollisella tasolla tulee hoitaa keskitetysti. Eurokriisin myötä euro on politisoitunut eli ajautunut konfliktiin, jonka ratkaisemiseksi vaaditaan tehokkaampaa ja keskitetympää päätäntävaltaa. Draghin ja EKP:n mukaan yksi yhteisvaluutan perustamisen tarkoituksista olikin tehdä poliittisesta päätöksenteosta tehokkaampaa. ”*Policy efficacy was indeed one of the main motivations for monetary union – in particular, to maximise the potential gains from Member States forming a single market.*” (Draghi 2013b).

Taloudellisen tehokuuden käsite on tyypillinen talousteknistiselle ajattelutavalle, joka pyrkii näkemään poliittiset kysymykset teknisinä ja hallinnollisina kysymyksinä. Mario Draghin puheet sisältävät teknisiä mekanismeja ja erilaisia integraation syventämiseen tähtäviä keinoja, jotka pyrkivät ohittamaan poliittisen konfliktin, joka eurokriisiin sisältyy. Tehokkuuden käsite heijasteleekin teknismille tyypillistä ajattelutapaa, jossa tehokkuus nähdään itseisarvoisena tavoitteena. Kriisinratkaisumenetelmänä tehokkuuteen vetoavat puhetavat saavat Euroopan keskuspankin toimenpiteet näyttämään neutraaleilta ja luonnollisilta ratkaisuilta. Teknismin viitekehyksessä myös poliittinen tehokkuus saadaan vaikuttamaan neutraalilta. (Schmitt 2015, 94.)

Tässä yhteydessä onkin hyvä huomata, että tehokkuuspuhe on osa Euroopan keskuspankin kriisinratkaisumenetelmää, joten vahva EKP ja vahvat yhteiset instituutiot mahdollistavat yhteisvaluutan palautumisen kriisistä ja tehokkuuden maksimoinnin. Tätä kuvaa alla oleva lainaus:

“ While we should continue to preserve the principle of subsidiarity, the recent challenges for the euro area have provided us with a major institutional lesson: maximising the benefits of the single currency requires not only a strong ECB; it also requires additional strong common institutions.” (Draghi 2012d.)

Euroopan keskuspankin näkemykset vahvasta EKP:stä ja yhteisistä instituutiosta lähestyvät eurojärjestelmää instituutiona, joka on tarvittaessa kykenevä erottelemaan politiikan ja talouden toisistaan. Depolitisoitumisen ontologiasta tarkasteltuna tämä osoittaa EKP:n schmittiläistä tarvetta vahvistaa institutionaalista auktoriteettia, jonka avulla politisoitumista voidaan hallita (Brunila 2020, 81). Tämä poliittisen hallinnan strategia on kätkeyty subsidiariteettiperiaatetta mukailevaan tehokkuuspuheeseen, jonka mukaan yhteisvaluutta tarvitsee vahvaa EKP:tä, joka mahdollistaa yhteisvaluutan tehokkuuden maksimoinnin.

Vahva Euroopan keskuspankki takaa yhteisvaluutan tehokkuuden, joten EKP:stä tulee toimija, jonka tehtävänä on suojella kansalaisia yhteisvaluutan haavoittuvuudelta ja sitä seuraavilta poliittisilta riskeiltä. EKP asemoi itsensä poliittisesti riippumattomaksi toimijaksi suhteessa euroalueen jäsenvaltioiden hallituksiin. Samalla se kuitenkin osoittaa olevansa poliittinen toimija, joka euron depolitisaation avulla on kykenevä keskittämään poliittista valtaa.

Tulkintani mukaan eurokriisi heijasteli yhteisvaluuttaan liittyvää poliittista epätasapainoa, jonka katson politisoineen euron. Vahvasti politisoituneessa tilanteessa tehokkuuteen viittaavat puhutavat tuntuvatkin enemmänkin pyrkimään ohittamaan poliittisen konfliktin kuin tuomaan sen aidosti poliittiseksi kysymykseksi. Demokratia ja politiikka muodostavat pikemminkin riskin Euroopan taloudelle kuin kehittävät sitä. Tätä taustaa vasten peilaten puhe tehokkuudesta näyttäytyy tapana suojella yhteisvaluutta poliittisilta konflikteilta. Poliitiikan muodostamaa riskiä kuvaa seuraava lainaus:

”It is clear, however, that we must move towards greater economic integration among the countries which share the euro. No union can be based on the assumption that a country can cause ‘externalities’ and economic damage to other member countries by pursuing its own national economic policy priorities” (Draghi 2012e.)

Tässä yhteydessä tulkitsen depolitisoitumisen hallinnolliseksi strategiaksi, jonka tarkoituksena on suojata Euroopan talous- ja rahaliittoa yksittäisten jäsenmaiden aiheuttamilta riskeiltä. Euroopan keskuspankki näyttäytyy instituutiolta, jolla on kyky asettua politisoitumisen yläpuolelle ja omien toimenpiteiden avulla turvata taloudellisen integraation tulevaisuus. Burnham (2001, 128) määrittelee depolitisaation prosessiksi, joka erottaa ja siirtää päätöksenteon poliittisen luonteen. Poliitikalle ominainen kamppailu ja todelliset vaihtoehdot jäävät yleisen keskustelun ulkopuolelle erilaisten asiantuntijapaneelien ratkaistavaksi. Eurokriisin aikana euron ongelmat näyttäytyivät teknisinä ongelmina, jotka voidaan ratkaista teknisin keinoin. Talouden ja kriisin näkökulmasta demokraattisen päätöksenteon ongelmaksi muodostuikin sen ennakoimattomuus. EKP:n ja yhteisvaluutan näkökulmasta tällainen kehitys olisi vaarantanut taloudellisen integraation suunnan ja haastanut talousliiton uusfunktionalistisen kehityksen.

7.2 Ordoliberalismi ja uusfunktionalismi

Vaikka eurokriisin aikana ordoliberaalit perinteet joustivat, niin katson Euroopan keskuspankin toimenpiteiden ja Mario Draghin puheen rakentaneen suojelijadiskurssin, jonka tarkoituksena on

ordoliberalismin mukaisesti suojella liberalismia demokratian mahdollistamilta riskeiltä (ks. esim. Röpke 1969, 97).

‘‘It was clear to us that governments could not address these break-up fears alone... Our new programme of Outright Monetary Transactions provides this backstop by allowing for unlimited interventions in government bond markets’’ (Draghi 2012e.)

Depolitisaation ja ordoliberalismin näkökulmasta OMT-ohjelma on mielenkiintoinen. Toisaalta markkinainterventiot ovat ristiriitaisia ordoliberalismin perinteelle, joka on sitoutunut talouskonstituution käsitteeseen ja vahvaan talouskuriin. Toisaalta velkakirjojen takaisin osto-ohjelmat suojelevat eurojärjestelmää markkinoiden synnyttämiltä riskeiltä. (Miettinen 2019, 128–130.) Hallinnollisen depolitisaation näkökulmasta kuitenkin keskeistä on Euroopan keskuspankin institutionaalinen epäluottamus jäsenmaiden politiikkoja ja politisoitumista kohtaan (Wood & Flinders 2014, 157).

‘‘While we should continue to preserve the principle of subsidiarity, the recent challenges for the euro area have provided us with a major institutional lesson: maximising the benefits of the single currency requires not only a strong ECB; it also requires additional strong common institutions.’’ (Draghi 2012d.)

Poikkeuksellisten toimenpiteiden ja Mario Draghin johdonmukaisten puheiden myötä Euroopan keskuspankki on rakentanut institutionaalista suojelijadiskurssia, jonka velvollisuus on huolehtia Euroopan talousalueen yhtenäisyydestä ja yhteisvaluutan peruuttamattomuudesta. Tätä taustaa vasten EKP ei näyttäydy poliittisesti riippumattomalta vaan poliittisesti aktiiviselta toimijalta, jolla on kyky säädellä politisoitumisen intensiivisyyden astetta. (ks. esim. Schmitt 2015.) Tässä yhteydessä ymmärrän depolitisoitumisen aktiivisena politiikan teon välineenä. Demokratian kannalta tämä kuitenkin näyttää vahvistavan niitä keskusteluja, joiden mukaan Euroopan unionin toimintaa ei ole suunniteltu parlamentaarisen demokratian ihanteiden mukaisesti vaan demokratiavaje on osa EU:n ordoliberaalia perinnettä. (ks. esim. Miettinen 2021; Fusco & Zivanaris 2021; Wilkinson 2019.)

Säätelämällä politisoitumista Euroopan keskuspankki onnistuu depolitisaation keinoin vahvistamaan uusfunktionalistista ajatusta teknisistä, ei poliittisista alueista, jotka vahvistavat eurooppalaista integraatiota (ks. esim. Casporaso 1972). Tämä muistuttaa hallinnollisen depolitisaation keinovalikoimaa, jossa uusien sääntöjen ja määräysten avulla poliitikkojen harkintavaltaa siirretään hallinnolliselle tasolle (Wood & Flinders 2014, 158). Hallinnollisen depolitisaation tutkimuksessa onkin nostettu esiin näkökulma, jonka mukaan depolitisaation

tarkoituksena on jakaa vastuuta, tai pikemminkin häivyttää vastuuta. Byrokratisoimalla päätöksenteko vastuu poliittisista toimenpiteistä, ei enää kohdistu poliitikkoihin vaan vaikeammin kohdennettavaan virkamieskoneistoon. (ks. esim. Thompson 1980; Papadopoulos 2007.) Schmittiläisesti ajateltuna depolitisaation myötä EKP on markkinoiden yläpuolella oleva toimija, joka pyrkii suojelemaan euroaluetta poliittisilta riskeiltä ja markkinahäiriöiltä, mutta myös poliitikkoja vastuulta. Tulkintani mukaan Wolfgang Streeckin (2015, 149–150) kuvaus eurooppalaisesta vakauttajavaltiosta on pätevä kuvaamaan EKP:n ja Euroopan unionin toimintaa eurokriisin aikana. Streeckin mukaan vakauttajavaltio alentaa demokraattisen kansallisvaltion kansalaisten poliittisten resurssien arvoa. Vakauttajavaltion toimintaan liittyykin ylikansallisen hallinnan kehittäminen ja markkinoiden suojeleminen sisäpoliittisilta riskeiltä.

7.3 Hintavakaus ja vastuupuhe

Alla olevassa lainauksessa Mario Draghi kuvaa Euroopan keskuspankin todellisen mandaatin tulevan euroalueen kansalaisilta. Draghin mukaan yleinen luottamus EKP:tä kohtaan on tärkeää, jotta poikkeukselliset toimenpiteet voidaan toteuttaa onnistuneesti.

''A high degree of trust by citizens is ultimately the most important safeguard of central bank independence in the long term. Legal provisions for central bank independence are important, but not as important as public trust over the long term. With a high degree of trust, central banks will be able to successfully deal with any potential risks for central bank independence stemming from the use of non-standard measures, for example.'' (Draghi 2013e.)

''The ultimate success of a central bank in maintaining price stability depends on its credibility. Credibility anchors inflation expectations in line with the definition of price stability adopted by the central bank. Well-anchored inflation expectations in turn align the choices relevant for wage and price setting.''(Draghi 2012d.)

Yleinen luottamus siis vahvistaa EKP:n mandaatin, jonka tärkein tehtävä on hintavakauden säilyttäminen euroalueella. Mario Draghin mukaan keskeinen osa EKP:n tavoitteita onkin säilyttää ja rakentaa luottamusta pitämällä kiinni hintavakaudesta mandaattinsa rajoissa.

''Trust is intimately linked to acting within the mandate. The ECB is operating and shall operate only within this mandate. A key part of the ECB's aim to retain and build trust is to respect this political legitimization by focusing and delivering on its mandate. Of course, price stability is not

important just because it is written in the Treaty. It is also beneficial for economic growth and social cohesion, and indeed available surveys indicate that citizens attach a high value to price stability.'' (Draghi 2013e.)

Vetoamalla kansalaisten luottamukseen ja mandaattiin hintavakaudesta Euroopan keskuspankki siirtää politisoitumisen hallinnolliselle tasolle, jossa todellinen konfliktinen politiikka voidaan ohittaa. Poliittisesti saavutetusta mandaatista ja hintavakaudesta tulee argumentti, jonka avulla poikkeukselliset toimenpiteet voidaan perustella. Fusco & Zivanaris (2021, 12–13) kirjoittavatkin, että yhteismarkkinat ovat tehneet kansalaisista kuluttajia, joka on johtanut heidän poliittisen potentiaalin ulkoistumiseen.

Tämä kuvaa hyvin hallinnollista depolitisaatiota, jossa instituutioiden ja hallintojen odotetaan edustavan rationaalista puolueettomuutta (Wood & Flinders 2014, 156–158). Depolitisaation tarkoitus on kaventaa kansalaisten poliittista potentiaalia siirtämällä konflikti hallinnolliselle tasolle. Mario Draghin mukaan EKP on vastuussa hintavakaudesta euroalueen kansalaisille. Tulkintani mukaan tämä kuvaakin asetelmaa, jossa EKP on vastuussa kansalaisille, jotka ovat ensisijaisesti kuluttajia, eivätkä poliittisesti potentiaalisia toimijoita. Tämä vahvistaa suojelijadiskurssia, jonka mukaan depolitisaation keinoin EKP on kykenevä siirtämään konfliktin hallinnolliselle tasolle ja suojelemaan kansalaisia kuluttajina. Koska kansalaiset nähdään ensisijaisesti kuluttajina, eikä poliittisesti potentiaalisina henkilöinä on hintavakaudesta huolehtiminen luonnollinen peruste ohittaa konflikti ja depolitisoida yhteisvaluutta euro.

Schmittin ystävä ja vihollinen -asettelua soveltaen kansalaisten näkeminen ensisijaisesti kuluttajina laskee heidän poliittisen intensiivisyyden astetta. Tämän vuoksi katson, että Euroopan keskuspankin vetoaminen hintavakauteen on ollut tehokas keino rakentaa suojelijadiskurssia, jonka mukaan EKP:n uskottavuus arvioidaan sen kyvyssä saavuttaa hintavakaus euroalueella. (ks. esim. Draghi 2013, emt). Toisin sanoen EKP:n legitimiteetti perustuu sen kykyyn suojella kansalaisia kuluttajina eli säilyttää kansalaisten ostovoima ennallaan. Suojelijadiskurssissa EKP:n huolenpito kohdistuu kansalaisten ostovoimaan, mutta myös EKP:n kykyyn suojella euroaluetta demokratian aiheuttamilta riskeiltä.

Diskursiivisessa mielessä suojelijadiskurssi osoittaa miten Mario Draghin puheet voidaan tulkita kansalaisen näkökulmasta eri tavalla kuin institutionaalisesta näkökulmasta. Kansalaiselle henkilökohtaisen ostovoiman säilyttäminen legitimoii EKP:n mandaatin. EKP siis suojelee kuluttajakansalaisia pitämällä kiinni euroalueen hintavakaudesta. Institutionaalisesta

näkökulmasta tarkasteltuna suojelijadiskurssin päämääränä on suojella euroaluetta demokratian ja politisoitumisen muodostamilta riskeiltä.

“Yet it should be understood that fulfilling our mandate sometimes requires us to go beyond standard monetary policy tools. When markets are fragmented or influenced by irrational fears, our monetary policy signals do not reach citizens evenly across the euro area. We have to fix such blockages to ensure a single monetary policy and therefore price stability for all euro area citizens. This may at times require exceptional measures. But this is our responsibility as the central bank of the euro area as a whole.” (Draghi 2012f.)

Yllä olevasta lainauksesta nostan esille vastuupuheen, jonka mukaan Euroopan keskuspankin poikkeukselliset toimet ovat perusteltuja, koska markkinoiden viestittämät pelot ovat irrationaalisia. Tästä syystä EKP:n vastuulla on huolehtia, etteivät nämä pelot vaikuta euroalueen hintavakauteen. Weberin toimintaperspektiivistä tarkasteltuna hintavakaus näyttäytyy moniulotteisena pelivarana, jonka suojelemiseksi voidaan tehdä poikkeustoimia. EKP:n mandaatin katsonkin muodostavan valtaosuuden, josta politiikan toimintaperspektiivistä tarkasteltuna tulisi käydä kamppailua. Toisin sanoen tämä tarkoittaa, että valtaosuus luo EKP:lle pelivaraa, jonka yhteydessä on luonteva vedota vastuuseen hintavakaudesta. Mikäli euroalueella esiintyy häiriöitä hintavakaudessa, avautuu uusia pelivaroja, joiden avulla valtaosuudesta voidaan käydä kamppailua. (Palonen 2020, 194–195.)

Vastuupuheen paradoksi muodostuu Euroopan keskuspankin häivyttämästä poliittisesta vastuusta. EKP oikeuttaa poikkeukselliset toimensa vetoamalla vastuuseen hintavakaudesta. Keskittämällä valtaa ja valvontaa ylikansalliselle tasolle, kansallisten parlamenttien valta kuitenkin siirtyy EKP:lle, jolla ei ole poliittista vastuuta. Kuten Streeck (2015, 210) on kirjoittanut, EKP:n toimenpiteiden perusteluvastuu on vain näennäinen, koska ylikansallisena instituutiona sillä ei ole demokraattista tilivelvollisuutta. Hallinnollisen depolitisaation näkökulmasta kyseessä on tyypillinen strateginen siirto, jonka tarkoitus on häivyttää poliittista vastuuta sekä siirtää ja vahvistaa valtaosuuksia (Wood & Flinders 2014, 156–158). Alla oleva lainaus kuvastaa mainiosti, miten poliittinen vastuu häivytetään:

“First, the SSM can supervise in the European interest. As European supervisor it has no incentives related to national champions and its mandate is fully aligned with its European financial stability objective.” (Draghi 2013f.)

Mario Draghi puhuu ylikansallisesta pankkien valvontamekanismista, jonka tarkoituksena on valvoa ja tuoda vakautta euroalueen pankkisektorille (ECB, 2022). SSM on ylikansallinen

valvonta mekanismi, jonka tarkoitus on valvoa eurooppalaista finanssisektoria ilman kansallisia kannustimia. Euroopan keskuspankki vangitsee itselleen yleisen eurooppalaisen edun käsitteen, mutta ”poliittisesti riippumattomana” pankkina se ei ole vastuussa kuin globaaleille markkinoille. Hintavakauden mandaatti asettaa EKP:n siis tilivelvolliseksi markkinoille, jotka voivat osoittaa epäluottamuksensa Euroopan talous- ja rahaliittoa kohtaan, mutta eivät asettaa sitä demokraattiseen vastuuseen. Tulkintani mukaan tämä soveltuu ordoliberaaliin perinteeseen, jonka mukaan talous on kyettävä tarvittaessa erottamaan politiikasta. Euroopan keskuspankki identifioituu ”yhteisen edun” ja Euroopan suojelijaksi, joka on schmittiläisesti ajateltuna vahva auktoriteetti.

Suojelijadiskurssi kontekstoituu ordoliberaaliin perinteeseen, joka vastasi toisen maailmansodan jälkeiseen kysyntään löytää rauhanomainen integraatiomuoto, joka olisi suojattu poliittisilta intohimoilta ja riskeiltä (Wilkinson 2019, 1026). Tässä yhteydessä onkin hyvä muistaa, että toisen maailman sodan jälkeinen Eurooppa suhtautui massademokratiaan tietyllä varauksella (ks. esim. Fusco & Zivanaris 2021; Wilkinson 2019, emt.).

Tulkintani mukaan Mario Draghin puheista johdettu suojelijadiskurssi vahvistaa keskusteluja, jotka ovat katsoneet Euroopan unionin demokratiavajeen olevan tarkoituksellisesti tehty valinta. Tämän mukaan talous voidaan tarvittaessa erottaa politiikasta, eikä Euroopan unionia ole suunniteltu toimivan demokraattisten ihanteiden mukaisesti. (ks. esim. Miettinen 2021; Fusco & Zivanaris 2021, Wilkinson 2019.)

8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esitän tutkielman yhteenvedon ja tarkastelen tuloksien antia johtopäätöksinä, jotka olen jakanut kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa perehdyn teoreettisiin johtopäätöksiin. Toisessa osassa pohdin tulosteni merkitystä suhteessa keskusteluun euroalueen tulevaisuudesta. Pohdin myös tutkimuksen rajoitteita ja esitän jatkotutkimusaiheet tuleville tutkimuksille.

8.1 Yhteenveto

Tutkielmani tavoitteena on ollut vastata tutkimuskysymykseen, miten yhteisvaluutta euro depolitisoitui eurokriisin aikana. Tämän avulla olen pyrkinyt rikastuttamaan yhteisvaluutta euroon kohdistuvaa politiikkatieteellistä keskustelua. Aineistoksi valikoitui Euroopan keskuspankin pääjohtajan Mario Draghin puheet vuosilta 2011–2013. Tämän rajauksen katsoin palvelevan parhaiten eurokriisiin kontekstoituvaa tutkimusasetelmaa.

Tutkielman avulla olen pyrkinyt ymmärtämään, miksi yhteiskunnallinen keskustelu yhteisvaluutta euroa kohtaan on taantunut ja miten euron eksistentiaalinen kriisi johti vaihtoehdottomuuden ilmapiiriin. Tätä tavoitetta olen lähestynyt depolitisaation teoretisoinnin kautta. Poliittisen kriteerin ja politiikan toimintaperspektiiviin pohjautuvan ontologian avulla, olen onnistunut tavoittamaan euron politisoitumisen, jonka jälkeen Euroopan keskuspankki on käyttänyt depolitisaatiota poliittisen hallinnan strategiana.

Tutkielman analyysin käytin diskurssianalyysiä, jonka avulla muodostin kolme päädiskurssia, jotka kuvaavat euron depolitisoitumista. Nämä diskurssit olivat: vaihtoehdottomuuden diskurssi, yhdentymisen diskurssi ja suojelijadiskurssi. Tuloslukuissa jaoin nämä diskurssit kolmeen aineistosta nostettuun elementtiin, jotka toimivat diskurssin rakennuspalikoina. Nämä elementit olivat erilaisia puheakteja ja merkityskokonaisuuksia, jotka linkittyivät tiiviisti päädiskurssiin. Kohdensin tutkielman teoreettisen viitekehyksen ns. uuden aallon depolitisaation tutkimukseen, jonka mukaan depolitisaatio voidaan ymmärtää perinteisen hallinnollisen muodon lisäksi yhteiskunnallisena ja diskursiivisena depolitisaationa (ks. esim. Wood & Flinders 2014). Diskursseista kaksi ensimmäistä: vaihtoehdottomuuden diskurssi ja yhdentymisen diskurssi kohdentuivat paremmin yhteiskunnallisen ja diskursiivisen depolitisaation piiriin. Tämä näyttäytyi Mario Draghin puheakteina, joiden kautta yhteiskunnallinen keskustelu pyrittiin rajaamaan ”yhden totuuden” piiriin. Euroalueen taloudellinen yhdentymisen kuvattiin uusfunktionalistiseksi

prosessiksi, jonka merkittävänä ajureina toimivat integraation henki ja neutraali politiikasta vapaa talous.

Suojelijadiskurssi sijoittui perinteisemmän hallinnollisen depolitisaation piiriin, jossa keskittämällä päätäntävaltaa ylikansallisille toimielimille ja instituutioille poliittinen vastuu voidaan jakaa ja euroaluetta suojella demokratian aiheuttamilta riskeiltä. Tämä poliittisen hallinnan siirto toteutettiin puheakteilla, jotka perustelivat Euroopan keskuspankin toimia hintavakauden mandaatilla sekä tehokkuuden ja teknismien käsitteillä. Suojelijadiskurssin katson vahvistavan niitä puheenvuoroja, joiden mukaan euroalue on suunniteltu ordoliberaalien periaatteiden mukaisesti. Euroopan keskuspankki näyttäytyy suvereenina toimijana, jonka tarkoituksena on suojella eurojärjestelmää demokratian aiheuttamilta riskeiltä.

8.2 Teoreettiset johtopäätökset

Teoreettiselta pohjaltaan tutkimusasetelma oli melko haastava. Poliittisen kriteerin ja politiikan toimintaperspektiivin yhtensovittaminen yhdeksi loogiseksi kokonaisuudeksi ei olisi ollut järkevää, joten päädyin hyödyntämään näitä ontologisia politiikan käsitteitä toisiaan täydentävinä (Palonen). Tämän myötä onnistuin luomaan depolitisaatiolle vahvan ontologisen pohjan, jonka avulla yhteisvaluutta euroon kohdistuvaa vaihtoehtomuutta oli luonteva tutkia. Vahvan ontologisen pohjan rakentaminen toi tutkimuksellista lisäarvoa erityisesti politisoitumisen ja depolitisoitumisen välisten rajapintojen havainnointiin. Tässä tutkielmassa olen esittänyt, että eurokriisin aikana Euroopan keskuspankki onnistui depolitisomaan yhteisvaluutta euron. Depolitisoitumista olen tarkastellut ensisijaisesti poliittisen hallinnan strategiana, jonka avulla voidaan vakauttaa vanhoja valtaosuuksia tai hankkia uusia valtaosuuksia. Politisoitumisen olen tulkinnut luonteeltaan radikaaliksi tapahtumaksi, jonka sisältämää intensiivisyyden astetta voidaan tulkita Carl Schmittin ystävää ja vihollista -asettelua hyödyntäen.

Kuten olen ensimmäisessä tulosluvussa osoittanut, euro politisoitui markkinoiden asettaessa yhteisvaluutan eksistentiaalisen uhan alle. Carl Schmittin teoretisointeja seuraten, euron politisoituminen oli intensiivinen tapahtuma, jonka poliittinen energia paljastui vasta euron menetettyä hetkellisesti sijoittajien luottamuksen. Tämän luottamuksen Mario Draghi palautti kertomalla euron olevan peruuttamaton. Tässä näyttäytyi diskursiivisen ja yhteiskunnallisen depolitisaation keinovalikoima, jonka avulla radikaali politisoitumisen prosessi voitiin keskeyttää ja euro depolitisoida yhden totuuden piiriin. Teoreettisesti tätä tapahtumasarjaa kuvastaa mainiosti

David Owenin (2002) näkökulman vankeuden käsite, jonka mukaan jokin näkökulma voidaan vangita edustamaan yhtä ja vaihtoehdotonta totuutta. Diskurssien tutkimukselle on ominaista löytää vallalla olevia merkityksiä ja havainnoida merkitykset, jotka jäävät marginaaliin (Wood & Kroger, 10). Tutkielmani tulokset osoittavatkin euron peruuttamattomuuden ja vaihtoehdottomuuden nousseen vallalla olevaksi merkitykseksi, jonka seurauksesta vaihtoehtoiset ratkaisut eurokriisin purkamiseksi jäivät marginaaliin.

Tämän perusteella katson Euroopan keskuspankin olevan merkittävä poliittinen vallankäyttäjä, jolla on kykyä ja halua vaikuttaa politisoitumisen prosessiin depolitisaation keinovalikoiman avulla. Tästä syystä EKP tulee nähdä vahvana ja poliittista valtaa omaavana instituutiona, jonka mandaatti on todellisuudessa laajempi kuin vain hintavakauden ylläpitäminen. Tässä tutkielmassa en ota kantaa siihen, onko EKP rikkonut mandaattiaan vai ei. Mutta johtopäätösteni mukaan EKP:tä ei tule ymmärtää vain hintavakaudesta huolehtivana instituutiona, vaan poliittisena toimijana, jolla on kykyä käyttää depolitisaatiota hallinnan strategiana.

Yhdentymisen diskurssin myötä depolitisoituminen toteutui neutraalin talouden ja integraation hengen myötä, jonka lisäksi puheella tuottavuuden kasvusta pyrittiin häivyttämään kilpailukyvyn käsitteeseen sisältyvä konfliktinen lataus. Kahta ensimmäistä tulosta tarkasteltaessa ne saattavat aluksi vaikuttaa ristiriitaisilta. Miten depolitisaatiota voidaan edistää puhetoimilla, jotka luovat kuvan neutraalista taloudesta, mutta esittävät taloudellisella yhdentymisellä olevan henkinen ulottuvuus? Carl Schmittin neutralisointien ja depolitisoitumisen teoretisointien myötä voitiin osoittaa, että Euroopan keskuspankki on pyrkinyt luomaan yhteisvaluutasta mielikuvan poliittisesti neutraalina välineenä, jonka avulla eurooppalaista integraatiota voidaan edistää.

Neutraalin talouden ja integraation hengen ristiriita voidaan purkaa yhteisvaluutta euron kautta. Mario Draghille euro on väline, jonka avulla eurooppalaista integraatiokertomusta voidaan jatkaa. Tähän uusfunktionalistiseen integraatioon sisältyy ajatus eurosta hengettömänä välineenä, joka voidaan valjastaa Euroopan taloudellisen yhdentymisen käyttöön. Euroon liitettävät konnotaatiot paljastavat yhdentymisen diskurssin depolitisoivan luonteen. Samalla kun euro on väline, joka tuottaa euroalueen kansalaisille hyvinvointia ja uusia mahdollisuuksia, se on yhdensuuntainen ja peruuttamaton hanke.

Eurokolikolla on kaksi puolta, hengetön ja hengellinen. Hengetön ja teknisrationaalinen puoli voidaan nähdä rationaalisesti hallittavana ja neutraalina välineenä, jonka avulla talouden ja politiikan välille voidaan tehdä erottelu. Euron myötä sisämarkkinoista saadaan tehokkaammat ja euroalueen kansalaisista vauraampia. Ajautuessaan ongelmiin euro voidaan korjata kuten tekninen

väline. Tämä tapahtui lisäämällä ylikansallista valvontaa ja ulkoistamalla eurokriisin syyt yksittäisten jäsenmaiden harteille.

Hengen omaava ja yhdistävä puoli sen sijaan on valjastettu integraation käyttöön, jonka mukaan euro on silta, jota pitkin integraation henki voi kulkea kohti toimivaa valuuttaliittoa ja tiiviimpää Eurooppaa. Kuten eurokriisi osoitti, jotta silta voisi aidosti yhdistää, sen pitäisi sisältää myös ajatus mahdollisesta erosta. Euron depolitisoitumisen avulla Euroopan keskuspankki esti vaihtoehdon kulkea siltaa pitkin myös toiseen suuntaan. Tässä yhteydessä onkin luonteva viitata Georg Simmeliin (1909; 1994, 10), joka kirjoittaa ihmisen olevan yhdistävä olento, joita ei voida yhdistää erottamatta. Silat voivat siis yhdistää vain sen, joka on erotettu, eli samalla kun ne sisältävät ajatuksen liitosta ne pitävät sisällään myös idean erosta.

Siltametafora kuvaakin hyvin keskeistä johtopäätöstäni, jonka mukaan euron avulla on rakennettu eurooppalaista talouden integraatiota, jonka on toivottu yhdistävän euroalueen kansalaisia myös poliittisesti. Kuitenkin tähän on sisältynyt ajatus taloudesta ja politiikasta sfääreinä, joiden välille voidaan tarvittaessa tehdä erottelu. Schmittiläisesti tämän erottelun voi tehdä vain suvereeni toimija, kuten Euroopan keskuspankki. EKP on pyrkinyt hallitsemaan radikaalia politisoitumisen prosessia luomalla eurosta kuvan vaihtoehdottomana järjestelmänä, jonka tulevaisuuteen on sidottu myös eurooppalaisen integraation henki. Mikäli eurooppalaisen integraation henki on sidoksissa euroon, on myös yhteisvaluutan oltava luonteeltaan läpeensä poliittinen, jonka vuoksi sen esittäminen vaihtoehdottomana on depolitisoitunut fiktio.

Puhe tuottavuuden kasvusta kilpailukyvyn sijaan pyrki häivyttämään euroalueen toiminnasta sen kilpailullisen ja konfliktisen luonteen. Vaikka euroalue on valuuttaliitto, jossa sen jäsenmaat jakavat yhteisen valuutan ja ajatuksen toimivista sisämarkkinoista, ovat kansantaloudet itsenäisiä toimijoita. Taloudet siis kilpailevat keskenään ja toisen valtion alijäämä edustaa toisen valtion ylijäämää. Yhdentymisen diskurssissa Euroopan keskuspankki pyrki häivyttämään tämän kilpailullisen luonteen ja luomaan euroalueesta kuvan harmonisena ja neutraalina valuuttaliittona, joka kilpailee vain ulkopuolisia talouksia kuten Yhdysvaltoja, Japania ja Kiinaa vastaan.

Teoriaani pohjautuen yhteisvaluutta euron depolitisoituminen näyttäytyi poliittisen hallinnan strategiana, jonka avulla Euroopan keskuspankki onnistui vakauttamaan politisoituneen euron ja luomaan sen ympärille vaihtoehdottoman tulkintakehyksen. Poliitiikan toimintaperspektiivin myötä Mario Draghin ja EKP:n toiminnalle voitiin luoda poliittinen selkäranka, jonka mukaan EKP ei ole poliittisesti riippumaton keskuspankki, vaan poliittisesti aktiivinen valtaosuuksista kamppaileva toimija. Euro depolitisoitui yhteiskunnallisen, diskursiivisen ja hallinnollisen

depolitisaation keinovalikoiman avulla, joita osoittavat puheaktit ja toiminnan muodot toistuivat aineistossa johdonmukaisesti.

Tulokseni vahvistavat Woodin & Flindersin (2014) näkemystä, jonka mukaan depolitisaation tutkimukseen on tärkeä ottaa mukaan myös yhteiskunnallisen ja diskursiivisen depolitisaation muodot. Hallinnollisen depolitisaation keinovalikoima, jossa päätäntävaltaa keskittämällä häivytetään poliittista vastuuta, on tärkeä tunnistaa, jotta demokraattinen tilivelvollisuus voidaan kohdentaa. Euroopan keskuspankki onkin saavuttanut uusia poliittisia valtaosuuksia, jotka ovat osoittaneet sen olevan merkittävä poliittinen toimija euroalueella. EKP on kuitenkin mandaattinsa turvin poliittisesti riippumaton toimija, joka ei kuulu demokraattisen tilivelvollisuuden piiriin. Esitänkin, että depolitisoidulla euron EKP on onnistunut siirtämään poliittista valtaa pois kansallisilta parlamenteilta.

Kirjallisuudessa hallinnollinen depolitisaatio on usein kuvattu byrokratian ja asiantuntijavallan lisäämisenä, jonka avulla poliitikkojen valtaa voidaan kaventaa, esimerkiksi vaalisykliä välillä (ks. esim. Majone 2001; Landwehr & Böhm 2011). Kuten olen tuloksissani osoittanut, eurokriisin aikana Euroopan keskuspankki osoitti epäluottamusta kansallisia parlamenteja kohtaan, joiden aiheuttamia riskejä minimoidakseen se syvensi euroalueen fiskaali- ja rahoitus integraatiota. Erityisesti pankkiunioni ja pankkien valvontamekanismi (SSM) lisäävät EKP:n valvontavaltaa ohi kansallisten pankkien valvontamekanismien, joka näyttäytyy tyypillisenä hallinnollisen depolitisaation siirtona. Tässä yhteydessä ongelmalliseksi muodostuukin teknokraattisen vallan keskittyminen ja poliittisen vastuun häivyttäminen. Euroopan keskuspankilla on merkittävä poliittinen valta, mutta poliittinen vastuu on häivytetty ulos demokraattisen tilivelvollisuuden piiristä.

8.3 Mitä tulokset kertovat?

Tässä tutkielmassa olen esittänyt, miten Euroopan keskuspankki onnistui eurokriisin aikana depolitisoidaan yhteisvaluutta euron. EKP on Mario Draghin johdolla käyttänyt depolitisoitumista poliittisen hallinnan strategiana, jonka myötä se on vakauttanut vanhoja sekä hankkinut uusia valtaosuuksia. Nämä uudet valtaosuudet näyttäytyvät EKP:n poikkeuksellisina rahapolitiikan toimenpiteinä ja ylikansallisen päätäntävallan lisäämisenä.

Tutkimusongelmassani olen esittänyt, että eurokriisin jälkeen keskustelu euron tulevaisuudesta on taantunut ja ollut luonteeltaan vaihtoehdotonta. Tätä olen pitänyt mielenkiintoisena, sillä Euroopan

unioni on ajoittain vaikuttanut hyvinkin yhtenäiseltä, kuten keväällä 2022 Ukrainan sodan seurauksesta. Toisaalta ajoittain Euroopan unioni on vaikuttanut heikolta ja epäyhtenäiseltä. Tästä todistavat Schengen-kriisi ja Iso-Britannian EU-ero. Erityisen kiinnostunut olen kuitenkin ollut siitä vaihtoehdottomuuden ilmapiiristä, joka on kohdistunut yhteisvaluutta euroon ja Euroopan keskuspankkiin. Euroalue on kärsinyt hitaasta talouskasvusta ja EKP on epäonnistunut tärkeimmässä tehtävässään eli varmistaa hintavakaus euroalueella.

Depolitisoitumisen teoretisointi ja diskurssianalyysi ovat antaneet minulle mainiot työkalut tämän ongelman tutkimiseen. Tulokseni osoittavat, että Euroopan keskuspankilla on euroalueella merkittävä poliittinen valta, eikä sen voida katsoa olevan ainoastaan hintavakaudesta huolehtiva ja poliittisesti riippumaton toimija. Tämä poliittinen valta ei kuitenkaan ulottaudu demokraattisen tilivelvollisuuden piiriin, jossa EKP:n poikkeuksellinen valta voitaisiin haastaa ja eurolle esittää vaihtoehtoja.

Näkemykseni mukaan euroalueesta on depolitisoitumisen myötä rakentunut näennäinen konsensus, jonka seurauksesta eurojärjestelmään kohdistuva poliittinen epäluottamus purkautuu muilla tavoilla. Tästä voivat olla esimerkkejä edellä mainitut Euroopan unionin ongelmat, jonka lisäksi äärioikeiston nousu ja pitkään jatkuneen määrällisen elvytyksen (QE) tarve, voidaan katsoa osoittavan laajempaa epäluottamusta Euroopan unionin toimielimiä kohtaan. Näennäinen konsensus saa euroalueen näyttäytymään vaihtoehdottomana, jolloin eurojärjestelmän ongelmia ei nähdä objektiivisesti, vaan kapean ja depolitisoidun linssin läpi. Chantal Mouffén (2005) radikaalidemokratiaa seuraten, uhkana on, että politiikalle ominaisen pluralismin ja vaihtoehtojen puute lisäävät tyytymättömyyttä Euroopan unionia kohtaan.

Tutkielmani tuloksiin viitaten Euroopan keskuspankin toimintaan näyttäytyy periytyneen Wilhelm Röpken (ks. esim. 1969, 97) kaltaisten ordoliberalien ekonomien epäluottamus demokratiaa kohtaan. Ordoliberalismin on kuitenkin katsottu kriisiytyneen eurokriisin aikana ja sen jälkeen, josta osoituksena ovat muun muassa Kreikan tukipaketit ja määrällinen elvytys (Miettinen 2019, 128–130).

Näkemykseni mukaan euron depolitisoituminen on kuitenkin osoittanut, että ordoliberalismi elää ja voi hyvin euroalueella. Kuten olen tuloksissani osoittanut, Euroopan keskuspankin näkökulmasta euroalueen kansalaiset ovat pikemminkin kuluttajasubjekteja kuin poliittisia toimijoita. EKP on pyrkinyt suojelemaan kuluttajasubjektien ostovoimaa mieluummin kuin avaavan portteja, jonka kautta poliittinen epäluottamus voisi purkautua. Samalla se on vahvistanut omaa institutionaalista ja poliittista valtaa euroalueella. Myös poikkeukselliset rahapoliittiset

toimenpiteet osoittavat, että EKP on valmis joustamaan ordoliberalista markkinafundamentalismista, mikäli näiden toimenpiteiden johdosta se onnistuu haalimaan uusia poliittisia valtaosuuksia. Nämä uudet valtaosuudet kasvattavat Euroopan keskuspankin poliittista valtaa ja ordoliberalismin ja Carl Schmittin työkalujen mukaisesti onnistuvat tekemään erottelun politiikan ja talouden välille. Näkemykseni mukaan tämä on tapahtunut demokratian kustannuksella.

Mikäli Euroopan keskuspankki käyttää tulevia talouskriisejä erilaisten vaihtoehdottomuuksien synnyttämiseen on uhkana, että euroalueen jäsenvaltiot ja kansainväliset markkinat menettävät työkalut, joiden avulla epäluottamus euroaluetta kohtaan voitaisiin ilmaista. Niin kauan kuin euroalue on koostunut itsenäisistä jäsenvaltioista, ovat myös poliittiset konfliktit ja politisoituminen luonnollinen osa talous- ja rahaliiton toimintaa. Palosen (2008, 228) Schmitt kuvaukseen viitaten, politiikka tapahtuu erityisesti yhteisöjen välillä. Euroalue on poliittinen yhteisö, mutta myös itsenäisten valtioiden välisille poliittisille kiistoille avoin toimintakenttä, jonka sisällä jäsenvaltiot kilpailevat taloudellisista resursseista ja ilmaisevat poliittista epäluottamusta. Näkemykseni mukaan vasta aito liittovaltio tekisi euroalueesta poliittisen yhteisön, jonka kohdalla voitaisiin puhua yhteisestä eurooppalaisesta edusta.

8.4 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimuksen kehittäminen

Tämän tutkielman myötä olen saanut tuloksia, jotka ovat vastanneet tutkimuskysymykseeni kiitettävästi. Depolitisaation teorian ja diskurssianalyysin avulla olen onnistunut selvittämään syitä euron vaihtoehdottomuudelle. Olen esitellyt keskeiset tulokset ja niistä johdetut johtopäätökset, joita arvioni mukaan voidaan pitää luotettavina ja tieteellisen etiikan mukaisesti hankittuina. Tulokseni ja johtopäätökseni ovat katsoakseni merkittäviä ja rikastuttavat tieteenalan keskustelua depolitisaatiosta ja euroalueesta.

Jatkotutkimuksen pohja voisi rakentua Ernesto Laclau (1935–2014) ja Chantal Mouffen (synt. 1943-) jälkistrukturalismille. Palosta (2008, 210–211) seuraten heitä olisi parempi käsitellä toisiaan täydentävinä. Aivan kuten olen tässä tutkielmassa tehnyt politiikan ontologisten valintojen kohdalla. Post-marxilaisen teoretisoinnin avulla olisi mahdollista murtaa hegemonisoituneita totuuksia ja käsittää toisin tekemisen mahdollisuus suurimmaksi vapaudeksi.

Ernesto Laclau mielenkiinto (ks. esim. Laclau & Mouffe 1985) on erityisesti hegemonisissa rakenteissa, joiden syntymistä hän on tutkinut jälkistrukturalistisen kieliteorian avulla. Kieliteorian

keskiössä ovat käsitteet kuten diskurssi, kiinnekohta, tyhjä merkitsijä, kelluva merkitsijä, yhtäläisyyden ja erityisyyden ketjut, myytit ja imaginaarit. Laclaun huomio kiinnittyy erityisesti rajapintojen tulkintaan, jotka hän katsoo muodostavan diskurssin. Ilman rajoja totaliteetti ja ykseys haihtuvat. Ne diskurssit, jotka ovat depolitisoineet euron muodostavat tiettyjä rajapintoja, jotka pitävät yllä vaihtoehdottomuuden ilmapiiriä. Tässä tutkielmassa olen onnistunut muodostamaan diskursseja, jotka ovat koonneet sisäänsä erilaisia kielenkäytön kautta muodostettuja merkityksiä. Jälkistrukturalistisen kieliteorian avulla näiden diskurssien rajapintoja voitaisiin tarkastella laajemmin, joka tuottaisi tutkimuksellista lisäarvoa.

Jatkotutkimukseni keskeinen mielenkiinnon kohde olisikin, miten näitä rajapintoja voidaan purkaa. Erityisesti olen kiinnostunut yhdistämään rajapintojen purkamisen depolitisoituneen euron yhteyteen. Miten näitä rajapintoja voidaan purkaa, mutta kuitenkin säilyttää eurooppalainen yhtenäisyys ja luoda kestävämpää, poliittisempaa ja solidaarisempaa eurooppalaista integraatiota. Uskoakseni jälkistrukturalistisen kieliteorian, Laclaun hegemonian teoretisoinnin ja Chantal Mouffin agonistisen politiikkakäsityksen myötä voitaisiin löytää väyliä edistää edellä mainittuja tavoitteita.

Lähteet

Aineistolähteet

- Draghi, Mario (2013a) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130626.en.html>
(haettu 10.11.2021)
- Draghi, Mario (2013b) https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp131009_1.en.html
(haettu 15.12.2021)
- Draghi, Mario (2013c) https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130625_1.en.html
(haettu 15.12.2021)
- Draghi, Mario (2013d) https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp130916_1.en.html
(haettu 1.3.2022)
- Draghi, Mario (2013e) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp131210.en.html>
(haettu 21.2.2022)
- Draghi, Mario (2013f) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2013/html/sp131122.en.html>
(haettu 3.1.2022)
- Draghi, Mario (2012a) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2012/html/sp120726.en.html>
(haettu 1.9.2021)
- Draghi, Mario (2012b) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2012/html/sp121107.en.html>
(haettu 12.12.2021)
- Draghi, Mario (2012c) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2012/html/sp120925.en.html>
(haettu 12.12.2021)
- Draghi, Mario (2012d) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2012/html/sp121207.en.html>
(haettu 4.2.2022)
- Draghi, Mario (2012e) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2012/html/sp121013.en.html>
(haettu 4.2.2022)
- Draghi, Mario (2012f) <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2012/html/sp120829.en.html>
(haettu 3.2.2022)

Kirjallisuuslähteet

- Alvesson, Mats & Kärreman, Dan (2000b) Varieties of Discourse: On the Study of Organizations through Discourse Analysis. *Human Relations* 53:9, 1125–1149
- Bonefeld, Werner (2017b) "Authoritarian Liberalism: From Schmitt via Ordoliberalism to the Euro". *Critical Sociology* 43:4-5, 747–761.
- Brunila, Tuukka (2020) Vahva valtio ja talouden depolitisaatio: Carl Schmitt, liberalismi ja moderni käsitteellinen erottelu valtion ja yhteiskunnan välillä. *Ajatus* 1:77, 63–100.

Burnham, Peter (2001) New Labour and the politics of depoliticization. *British Journal of Politics and International Relations* 3:2, 127–149

Burnham, Peter (2014) Depoliticisation: economic crisis and political management. *Policy & Politics* 42:2, 189–206.

Börzel, T. A. & Risse, T (2018) From the euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics. *Journal of European Public Policy* 25:1, 83-108

Caporaso, James A. 1972. *Functionalism and Regional Integration: A Logical and Empirical Assessment*. Beverly Hills: Sage Professional Paper in International Studies.

Draghi, Mario (28.10.2019) *Remarks by Mario Draghi, President of the ECB, at the farewell event in his honour.*

<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2019/html/ecb.sp191028~7e8b444d6f.en.html> (haettu 9.5.2022)

Flinders, M. & Buller, J. (2006) Depoliticisation: Principles, Tactics and Tools *British Politics* 1:3, 293–318.

Fukuyama, Francis (1992) *The end of history and the Last Man*. New York. Free Press.

Fusco, G-G & Zivanaris, M (2021) The neutralisation of the political. Carl Schmitt and the depoliticisation of Europe. *Taylor & Francis Social Science and Humanities Library* 1–16.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos (3.4.2017) *EtlaTalks: Eurokriisi.*

<https://www.etla.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/etlatalks-eurokriisi/> (haettu 1.4.2022).

Euro & Talous (16.9.2021) *EKP uudisti rahapolitiikan strategiansa – mikä muuttuu?*

<https://www.eurojatalous.fi/fi/2021/4/ekp-uudisti-rahapolitiikan-strategiansa-mika-muuttuu/> (haettu 23.11.2021).

Euroopan keskuspankki (2022) <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.fi.html> (haettu 12.1.2022).

European Central Bank (2022) *Single Supervisory Mechanism.*

<https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.en.html> (haettu 14.4.2022)

Hale, G & Obstfeld, M (2014) "The Euro and The Geography of International Debt Flows", *NBER Working Paper 20033*.

Habermas, Jurgen. (2001) *The Postnational Contellation*. Cambridge: MIT press.

Habermas, Jurgen (2002) Miksi Eurooppa tarvitsee perustuslain? *Tiede & Edistys* 27:3, 193–208

Harder, Lois (1996) Depoliticising insurgency *Studies in Political Economy* 50:1, 37–64

Harrinvirta, Markku & Puoskari, Pentti (2001) Kehysbudjetointi poliittisena päätöksentekoprosessina. *Kansantaloustieteellinen aikakauskirja* 97:3, 445–458

Heller, Hermann (2015) "Authoritarian Liberalism?" *European Law Journal* 21:3, 295–301

Hepburn, Alexa & Potter, Jonathan (2004) Discourse Analytic Practice. In Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium & David Silverman (eds) *Qualitative research practice*. London: Sage, 180–196.

Hetemäki, Martti (2015) Eurokriisin syyt ja euroalueen tulevaisuus. *Suomen taloustieteellinen yhdistys* 111:1, 16–36.

Hjertaker, Ingrid & Tranöy, BS (2021) The European Central Bank. In Marianne Ridderwold, Jarle Trondal & Akasemi Newsome (eds) *Palgrave Handbook of EU Crises*. Palgrave Studies in European Union Politics: Palgrave Macmillan Cham, 339–355.

Jenkins, L. (2011) The difference genealogy makes. *Political Studies* 59:1, 156–174.

Jessop, Bob (2014) Repoliticising depoliticization: Theoretical preliminaries on some responses to the American fiscal and Eurozone debt crisis. *Policy & Politics* 42:2, 207–223.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, & Suoninen, Eero (1993a) Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–47.

Kakkori, Leena (2009) *Martin Heideggerin olemisen kysyminen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy-Juvenes Print.

- Karppinen, Kari (2008) Yhtenäisyyden ja moninaisuuden paradoksi. Teoksessa Hannu Nieminen, Kari Karppinen & Tuomo Mörä. (toim.) *Onko Eurooppa olemassa? Näkökulmia eurooppalaiseen julkisuuteen ja demokratiaan*. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press, 48–68.
- Koikkalainen, Petri (11.12.2019) *Mauno Koivisto maailmankatsomusten neutralisoijana: Osa 2 – konvergenssista depolitisaatioon*. <https://politiikasta.fi/mauno-koivisto-maailmankatsomusten-neutralisoijana-osa-2-konvergenssista-depolitisaatioon/> (haettu 12.5.2022).
- Koskinen, Ilpo, Peltonen, Tuomo & Alasuutari, Pentti (2005) *Laadulliset menetelmät kauppatieteissä*. Tampere: Vastapaino.
- Koselleck, Reinhardt (1972) Begriffsgeschichte und Sozialgeschichte. In Peter Christian Ludz (eds) *Soziologie und Sozialgeschichte*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Krugman, Paul (2013) The Revenge of the Optimum Currency Area. Teoksessa Martin Eichenbaum, Erik Hurst, and Jonathan A. Parker (toim.) *Macroeconomics Annual*. Princeton University: NBER, 439–448.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985) *Hegemony and socialist strategy*. London. Verso.
- Landwehr, Claudia & Böhm, Katharina (2011) Delegation and institutional design in Health-Care rationing. *Governance. An international journal of policy, administration, and institutions* 24:4, 665-668.
- Lappalainen, Pertti. (2017) Kohti kiistelevää kansalaistoimintaa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82:3, 350–356.
- Luukkonen, Juho & Sirviö, Heikki (2017) Kaupunkiregionalismi ja epäpolitisoinnin politiikka. Talusmaantieteellinen imaginaari aluepoliittisten käytäntöjen vastaansanomattomana viitekohteena. *Politiikka* 59:2, 114–132
- Majone, Giandomenico (2001) Two logic of delegation: Agency and Fiduciary Realations in EU Governance. *European Union Politics* 2:1, 103–122.

Miettinen, Timo (2019) Liberalismin kriisi ja eurooppalaisen talouspolitiikan tulevaisuus. Teoksessa Antti Ronkainen & Juri Mykkänen (toim.) *Vapiseva Eurooppa, Mitä seuraa eurooppalaisen politiikan kaaoksesta?* Tampere: Vastapaino, 127–144.

Miettinen, Timo (2021) *Eurooppa - poliittisen yhteisön historia*. Helsinki: Teos.

Mouffe, Chantal (1993) *The Return of the Political*. Lontoo: Verso.

Mouffe, Chantal (2005) *On the Political*. Lontoo: Routledge.

Mäki, Uskali (2002) Tieteellinen realismi ja marxismi. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Saarinen, Esa (toim.) *Nykyajan filosofia*. Helsinki: WSOY.

Mössner, Samuel (2016) Sustainable urban development as consensual practice: Post-politics in Freiburg, Germany. *Regional Studies* 50:6, 971–982.

Ojakangas, Mika (2018) Carl Schmitt ja talouden poliittinen perusta. Teoksessa Risto Heiskala & Akseli Virtanen (toim.) *Talous ja yhteiskuntateoria. Kohti uutta poliittista taloutta*. Helsinki: Gaudeamus, 119–140.

Owen, David (2002) Criticism and captivity: On genealogy and critical theory. *European Journal of Philosophy* 10:2, 216–230.

Palonen, Emilia (2008) Ernesto Laclau & Chantal Mouffe. Diskurssiteoriaa ja radikaalidemokratiaa. Teoksessa Kia Lindroos & Suvi Soinen (toim.) *Politiikan nykyteoreettikkoja*. Helsinki: Gaudeamus, 209–230.

Palonen, Kari (2003) Four times of politics: Policy, polity, politicking and politicization. *Alternatives: Global, Local, Political*. 28:2, 171–186.

Palonen, Kari (2007) Politics or the political? An historical perspective on a contemporary non-debate. *European Political Science* 6:1, 69–78.

Palonen, Kari (2008) Kaksi politiikan käsitettä. Tulkinta historiasta ja nykytilanteesta. Teoksessa Paul-Erik Korvela & Kia Lindroos (toim.) *Avauksia poliittiseen ajatteluun*. Helsinki: Minerva, 195–220.

Palonen, Kari (2020). Max Weber ja Euroopan Unioni. *Politiikka* 62:2, 190–201.

- Papadopoulos, Yannis (2007) Problems of democratic accountability in network and multilevel governance, *European Law Journal* 13:4 469–86.
- Puusa, Anu (2020) Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 141–157.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere. Vastapaino
- Pynnönen, Anu (2013) Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. *Jyväskylän kauppakorkeakoulu* vol:379, 3–40
- Schmitt, Carl (2006) *Political Theology – Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. The University of Chicago Press.
- Schmitt, Carl (2007) Schmitt, C. (2007) *The concept of the political. Expanded edition*. The University of Chicago Press.
- Schmitt, Carl (2015) *Poliittisen käsite*. Tampere. Tutkijaliitto.
- Simmel, Georg (1909/1994) “Bridge and Door.” *Theory, Culture & Society* 11: 5–10
- Streeck, Wolfgang (2015) *Ostettua aikaa. Demokraattisen kapitalismin lykätty kriisi*. Tampere. Vastapaino
- Stiglitz, Joseph E. (2020) *EURO. Voiko Eurooppa selvitä hengissä yhteisestä valuutasta?* Helsinki. Into Kustannus Oy.
- Suomen Pankki (3.4.2020) Pääjohtaja Olli Rehn: Eurokriisin opit ja koronakriisin talouspolitiikka. <https://www.suomenpankki.fi/fi/media-ja-julkaisut/puheet-ja-haastattelut/2020/paajohtaja-olli-rehn-eurokriisi-ja-sen-opit/> (haettu 12.12.2021).
- Suomen Pankki (2022) *Rahapolitiikan toimeenpano*. <https://www.suomenpankki.fi/fi/rahopolitiikka/rahopolitiikan-toimeenpano/> (haettu. 15.4.2022).
- Thompson, Dennis F. (1980) Moral responsibility of public officials: The problem of many hands. *The American Political Science Review* 74:4, 905–916

Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta (2012)

https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf (haettu 20.3.2022).

Ronkainen, Antti (2019) Johdanto. Antti Ronkainen & Juri Mykkänen. (toim.) *Vapiseva Eurooppa, Mitä seuraa eurooppalaisen politiikan kaaoksesta?* Tampere. Vastapaino.

Röpke, Wilhelm (1969) *Against the Tide*. H. Regnery Company.

van Dijk, Teun A. (1993) Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society* 4:2, 249–283

Valtionvarainministeriö (26.4.2019) Kehysjärjestelmän kehittäminen kaudelle 2019-2023.

<https://vm.fi/documents/10623/307577/Kehysj%C3%A4rjestelm%C3%A4n+kehitt%C3%A4minen+vaalikaudelle+2019-2023/e9d2d1de-e1da-f155-4578-55b55fc8de3c/Kehysj%C3%A4rjestelm%C3%A4n+kehitt%C3%A4minen+vaalikaudelle+2019-2023.pdf> (haettu 21.3.2022).

Välimäki, Tuomas (1.11.2019) *Kolme Sanaa, jotka muuttivat maailmaa: Kiitos – Mario Draghi*.

<https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2019/kolme-sanaa-jotka-muuttivat-maailmaa-kiitos-mario-draghi/> (haettu 10.12.2021).

Wilkinson, Michael A. (2019) Authoritarian liberalism in Europe: A common critique of neoliberalism and ordoliberalism. *Critical Sociology* 45:7-8, 1023–1034.

Wood, Linda A. & Kroger, Rolf O. (2000) *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. London. Sage.

Wood, Matt & Flinders, Matthew (2014) Rethinking depoliticisation: Beyond the governmental. *Policy & Politics* 42:2, 151–170.

Zizek, Slavoj (2002) Slavoj Žižek. *Welcome to the Desert of the Real*. London and New York: Verso.

